TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ ve KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL İKTİDAR TARTIŞMALARI: CİNS DERGİSİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Yüksek Lisans Tezi

Burcu Sezer

Ankara- 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ ve KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL İKTİDAR TARTIŞMALARI: CİNS DERGİSİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Yüksek Lisans Tezi

Burcu Sezer

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Elif Ekin Akşit Vural

Ankara- 2019

İÇİNDEKİLER…….i

KISALTMALAR…….iii

GİRİŞ……..……1

BİRİNCİ BÖLÜM: 'YENİ TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL İKTİDAR TARTIŞMALARININ ORTAYA ÇIKIŞI……..9

1.1. İktidar Partisi'ne Yakın Çevrelerin Tutumu…….10

1.1.1.Kültürel İktidar Sorunsalının İdeologları……..……11

1.1.2. Kültürel İktidar Arayışına Eleştirel Uyarılar……27

1.2. İslamcı Olmayan Çevrelerde Kültürel İktidar Tartışması: "Kulturkampf" ve Kutuplaşma ……36

İKİNCİ BÖLÜM: "GEZİ" SONRASI TÜRKİYE VE KÜLTÜREL İKTİDAR ARAYIŞI……..45

2.1 Gezi Süreci Öncesinde AKP'nin Hegemonya Anlayışı…….……..46

2.2 Hegemonyanın Semptomu ve Krizi Olarak Gezi Süreci…….50

2.3 Hegemonya Krizine Yanıt: İslamcı Popülizm ve Kültürel İktidar……55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KÜLTÜREL İKTİDAR VE CİNS DERGİSİ…….62

3.1 Gezinin Sağ Tahayyülü: Siyasal ve Kültürel Hasımlar……..…62

3.2 Gezi Sonrasında Yeni Dergicilik Anlayışı……65

3.3. Yeni Dergicilik Üzerine Tartışmalar ……..…69

3.4 Cins Dergisi'nin Çıkışı ve Tepkiler…….…….74

3.5 Cins Dergisini İnceleme Yöntemi …….83

3.6 Cins Dergisi'nin Üslubu……84

3.7. Cins Dergisinde Duyguların Seferberliği……87

3.7.1. Popülist Siyaset Stratejisi ve Duyguların İşlevi ……..…88

3.7.2. Kültürel İktidar Savaşı'nda İslamcı Popülist Duygular……92

3.7.2.1. Acı: İslamcı Popülizmin Toplumsal Istırap Anlatısı Olarak 28 Şubat……..97

3.7.2.2. Öfke: İslamcı Popülizmin Sol Tahayyülünde "Sahte Solcular"a karşı "Mürtet Solcular" ……..…103

3.8. Cins Dergisi'nde "Biz"……...115

3.8.1. "Müslüman" Biz-Halk……...….118

3.8.2. Mağdur ve Mazlum "Biz"……..120

3.9. Cins Dergisi'nde Karşıt Olarak "Onlar"…….122

SONUÇ……..…….131

KAYNAKÇA…….135

ÖZET…….…….144

ABSTRACT……...145

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.y. : Adı geçen yayım/yayın

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

HDP: Halkların Demokrat Partisi

SETA: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

Çev. : Çevirmen

Ed. : Editör

Haz. : Hazırlayan

Vd. : Ve diğerleri

y.n. : yazarın notu

GİRİŞ

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ensar Vakfı'nın 38. Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) on beş senelik iktidarları süresince kültürel, sanatsal ve bilimsel alanda partinin benimsediği ideolojik anlayışın yeterince hâkmiyet kuramadığından ve bu alanın AKP ile mesafeli toplumsal kesimler tarafından halen hâkimiyet altında tutulduğundan yakınmaktaydı:

> Siyasi olarak iktidar olmak başka bir şeydir. Sosyal ve kültürel iktidar ise başka bir şeydir. Biz on beş yıldır kesintisiz iktidarız. Ama hâlâ sosyal ve kültürel iktidarımız konusunda sıkıntılarımız var. Elbette sevindirici gelişmeler yaşandı. İmam hatiplere olan ilginin artması tüm okullarda Kuran-ı Kerim, siyer-i nebi gibi derslerin okutulması çok güzel gelişmeler. Ama bizim hayalimiz olan nesillerin yetiştirilmesi konusunda hala pek çok eksikliğimiz bulunuyor... Dün hedefimiz belki sadece bir avuç inançlı, imanlı, bilgili, birikimli nesil yetiştirmekti. Bugün ise hem bulunduğumuz yer çok farklıdır hem de hedeflerimiz çok çok farklıdır. Elimizde böyle bir imkân varken, hâlâ pek çok yeri boş bırakıyor olmamız aklın ve vicdanın kabul edebileceği bir durum değildir… Dilimizden tarihimize kadar birçok alanda ecdadımıza ve kültürümüze duyulan husumetin ürünü bir yaklaşımla hazırlanmış olan müfredatlar daha yeni yeni değişiyor. Medyadan sinemaya bilim teknolojiden hukuka kadar pek çok alanda hala etkin yerlerde ülkesine ve milletine yabancı zihniyetteki kişilerin, ekiplerin, hiziplerin bulunduğunu biliyorum. Açıkça söylemek gerekirse bu durumdan da büyük üzüntü duyuyorum.[1]

AKP iktidarı temsilcilerinin genellikle iktisadi ve siyasal alanda, iktidarlarının başarıları, icraat ve ihyasını vurgularken kültürel alanda hissettikleri zafiyeti dile getirmeleri daha önce örneği olmayan bir durumdur. Üstelik "sağın/sağcılığın mümeyyiz vasıflarından birinin kendine bakmamak, kendine dönük eleştirellikten uzaklık" olduğu (Bora, 1998, s. 12) göz önüne alındığında, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bizzat kendisinin yaptığı bu

[1] "Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Ensar Vakfı'nın 38. Genel Kurulu'nda", *Ensar Vakfı İnternet Sitesi,* 28 Mayıs 2017
https://ensar.org/cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan-ensar-vakfinin-38-genel-kurulunda_H1231.html
(son erişim: 1 Nisan 2019)

"başarısızlık" itirafı şaşırtıcı olmanın yanı sıra anlamayı ve tartışmayı hak eden bir yön taşımaktadır. Erdoğan artık bulundukları yerin ve hedeflerinin farklı olduğunu ifade ederken AKP'nin iktidar pratiklerinin yeni bir aşamaya geldiğini de ima etmekteydi. Keza bu konuşmanın ardından çeşitli entelektüel mecralarda AKP döneminde kültür/sanat alanının dönüşümü ve bu partinin kültürel iktidar arayışı üzerine pek çok tartışma ortaya çıktı. Bu tartışmalar Türk sağ geleneğinin gündeminde daha önceden yer almayan bir mahiyette sürdürülmeye başlanmıştı. Gündemin sürükleyicisi özellikle genel olarak AKP iktidarına yakın olarak bilinen sermaye kuruluşlarının yayın organlarıydı. Söz konusu tartışmalar "kültürel iktidar" adı verilen yeni bir kavram etrafında yürütülmekte ve kültürel iktidarın Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana "solcuların/laiklerin/elitlerin elinde olduğu" şeklinde savlanmaktaydı.

AKP döneminde kültür meselesi Türk Sağ geleneğinin kültüre bakışı itibariyle ciddi bir dönüşüm geçirmiştir. AKP hükümetinin temsilcileri her türlü politikalarına meşruiyet zemini sağlamak için bir "milli kültür" tarifi yapmaya başladıklarından beri toplumun tartıştığı her konu başlığı "bizim kültürümüzde var" ve "bizim kültürümüzde yok" sorgulamalarına maruz kalmaktadır (Bora, 2018b, s.212-18). Tanıl Bora'ya göre bu kültürel soruşturmalar, "kültürü, bir genetik kod, bir fıtrat, bir kader, bir ahlak ve ahlakın nihai ölçüsü olarak sabitlemektedir" (Bora, 2018b, s.217). Kültürü bu şekilde sabitleme hevesinin çıktılarına baktığımızda AKP'nin rıza üretme becerisindeki azalma ile iktidar tahayyülünde ortaya çıkan genişleme arasında salınan otoriter bir temayülle arttığı gözlemlenen bir kültürel iktidar gündeminin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu gündem "solcuların elinde" olduğu varsayılan bir "kültürel iktidar" kavramına içerik kazandırma çabalarıyla sürdürülmekte ve bu çabalar özellikle Gezi Parkı Protestoları sonrası iktidar yanlısı medyada daha sistemli bir şekilde işlenmeye başlamıştır. Kültürel iktidar tartışmaları AKP iktidarının diğer

gündemleriyle de ilişkilendirilerek sürüklenir olmuş; Erdoğan'ın Ensar Vakfı konuşmasındaki çıkışı ile iyice hız kazanmıştır.

Kültürel iktidar tartışmalarının bir söylem inşasına dönüşme hikayesini anlatmaya çalışırken söz konusu bu kavramın ortaya çıkışı ve bu kavramı inşa eden öznelerin aldığı pozisyonları gözlemleyerek işe başladığımız bu araştırmada Gezi Parkı Protestolarının kültürel iktidar kavramının tarihçesine adeta bir milat olarak işaretlenmeyi hak ettiği ortaya çıkmıştır. AKP'nin hegemonya stratejisinde kritik bir yerde duran kültürel iktidar söylemini gündelik hayatta nispeten daha hızlı üretmek için köşe yazarları işe koşulmakla beraber aylık ve haftalık dergiler vasıtasıyla uzun erimli olarak da bu söylemi derinleştirme çabaları söz konusu olmuştur. "Özellikle İslamcılar için ülkedeki kültürel yarılmanın gün yüzüne çıkması olarak görülen Gezi İsyanından itibaren Gezi'yi etkileyen ve Gezi tarafından etkilenen dergicilik alanında *Ot*, *Kafa*, *Penguen*, *Uykusuz* gibi muhalif kanatta yer alan dergilere *Cins*, *Lacivert, Hacamat, İzdiham* gibi dergilerle cevap verilmiş, bu dergilerin yayın politikaları temel olarak kültürel iktidarla savaş çerçevesinde belirlenmiştir" (Keten, 2018, s. 72).

Kültürel iktidar kavramının geçmişine bir bakış attığımızda ilk defa 2004 senesinde edebiyat çevrelerinde ufak bir kesimin takip ettiği *Atlılar* dergisinde Hakan Arslanbenzer tarafından yazılan "Türkiye'de Kültürel İktidar Solda mı?" başlıklı bir yazı ile dile getirildiğini görmekteyiz.[2] Arslanbenzer muhtelif gazete ve dergi köşelerinde yazdığı deneme yazılarını 2011 senesinde bir kitapta toplamaya karar vermiş ve *Türkiye'de Kültürel İktidar Solda mı?* başlığı ile yayımlamıştır.[3] Arslanbenzer'in aktardığı üzere yaklaşık sekiz on yıl öncesinde kendisiyle beraber *Atlılar* dergisinde şiir yazan arkadaşı Enis Akın ile

[2] *Atlılar* dergisi, kendisini "bağımsız edebiyat dergisi" olarak tanıtmakta, 1999-2001 tarihleri arasında toplam 15 sayı çıkardıktan sonra üç sene süren bir ara vererek Mart 2004'te yeniden yayıma başlamıştır. Hakan Arslanbenzer yönetimindeki dergi İstanbul'da basılmaktadır.
Kaynak: *İslamcı Dergiler Platformu* http://katalog.idp.org.tr/dergiler/184/atlilar

[3] Hakan Arslanbenzer, *Türkiye'de Kültürel İktidar Solda mı?,* Avangard Yayınları, İstanbul, 2011

Kadıköy'de bir kahvehanede, yapmış oldukları bir konuşma vesilesiyle kültürel iktidar ve sol meselesi üzerine düşünmeye başlamıştır (Arslanbenzer, 2011, s. 8). Bu sohbette Enis Akın kendisine kültürel iktidarın solda olduğundan yakınmakta ve muhafazakârların sanat alanında yaptıkları üretimin bir çeşit sınırlılıklar yahut görmezden gelinmeyle malul olduğunu ima etmektedir. Arslanbenzer'e göre "Türkiye'de kültürel iktidar sağda da solda da değildir" (Arslanbenzer, 2011, s. 13). Kitabında kültürel iktidar ve solun ilişkisine yaklaşımını şöyle açıklamıştır:

> Türkiye'de kültürel iktidar sağda da solda da değil... Sağcılar kültürel iktidarın kapılarında heder olmakta, tıpkı solcular gibi... Benim burada açıklamaya çalışacağım mesele, Türk kültürünün kendi iktidarına sahip olamamasının mutlak anlamda bir kötülük olmadığını, çünkü bu kültürün kendisi için bir iktidarının olmamasının bağımsızlığımızın bir şartı olduğu müddetçe bizatihi kültürümüzün kendini yeniden yaratma ve devam ettirme ortamı haline gelmeye de mecbur olduğunu ihsas ettirmekten ibarettir. Biraz karışık konuştum sanırım. (Arslanbenzer, 2011, s. 14).

Kültürel üretim imkan(sızlık)larının sağcılar ve solcular için eşit olduğunu ima eden ve bu koşulları da bağımsızlık kavramı ile global bir iktidar odağıyla ilişkilendiren bu düşünceler kitabın yayımlandığı dönemde (2011) iktidar medyasında pek ilgi görmemiş, kitabın tanıtımı için ana akım medyada bir tanıtım haberi yapıldığına rastlanmamıştır. Ancak 2013 senesine geldiğimizde Arslanbenzer'in eseri iktidara yakın medya çevrelerinin dikkatini çekmiş olmalıdır ki, 5 Ekim tarihinde *Star* gazetesinde yayımlanan bir tanıtım metni dikkat çekmektedir:

> Türkiye'de sadece siyaset ve toplum düzeyinde değil kültür, sanat, edebiyat alanlarında da tartışmalı bir kavramdır 'iktidar' ve kimin 'muktedir' olduğu. Sözgelimi sol ve sosyalist düşünceden birçok aydın siyasal iktidarın hep sağ tandanslı partilerde olmasına karşın kültürel iktidarın solda ve sosyalistlerde olduğunu düşünerek teselli etmişlerdir kendilerini(…) Şair-Yazar Hakan Arslanbenzer'in son 10 yılda başta Atlılar, Fayrap, Dergah gibi edebiyat dergileri olmak üzere çeşitli yayın organlarında yazdığı makale ve denemelerini bir araya getiren "Türkiye'de Kültürel İktidar Solda mı?" adlı kitap bu sorunları nesnel, Müslüman ve halkçı bir bakış açısıyla yorumlayıp sadeleştirmeye çalışıyor.[4]

[4] Murat Güzel, "Kültürel İktidar 'sol'da da değil 'sağ'da da!", *Star Açık Görüş*, 5 Ekim 2013

Arslanbenzer'in "Müslüman ve "halkçı" bir bakış açısıyla ele aldığı bu meseleye yaklaşımında belirleyici olan Batılılaşmayı sorunsallaştıran ve solcu ve sağcı kesimlerin kültürel üretim söz konusu olduğunda aynı oranda kısırlıkla malul oluşunu da bu soruna bağlayan bakış açısıdır:

> Türkiye'de kültürel iktidar doğal bir gelişim içinde oluşmamış, Batılılaşmanın değişik alanlarının ve bu alanlardaki önemli aktörlerin katkısıyla ve birbiriyle yer yer çok ciddi anlamda zıtlaşan, genelde ise tutarsız, bölük pörçük, çoğunlukla izlenemez (ve dolayısıyla teorisi yapılamaz) duran(…) Bu iktidar çapraşıktır (…) kendisini gizleyerek hareket eder (…) Aynı zamanda muğlak bir iktidardır (…) (Arslanbenzer, 2011, s. 15)

O halde kültürel iktidar tanımlanamayan, gizlice hareket eden bir fenomendir adeta ve Türkiye'deki solcu ve sağcı kesimlere de nizam veren bir "kültür komiserliğidir" (Arslanbenzer, 2011). Ne var ki Gezi Protestoları sonrası kültürel iktidarı tartışan öznelerde yaşanan değişimle birlikte kültürel iktidar kavramı, Arslanbenzer'in ima ettiği müphemlikten uzaklaşmaya ya da uzaklaştırılmaya başlamış ve kamusal alanda izlenen tartışmalar kültürel iktidar odaklarını tarif etme çabalarıyla yürütülmeye başlanmıştır. Kültürel iktidar kavramının hikayesinde Gezi Parkı uğrağı, Arslanbenzer ile aynı edebiyat çevrelerini paylaşan şiir, roman, öykü, senaryo yazan, televizyon programı, köşe yazarlığı yapan başkaca isimlerin birlikte *Cins* dergisini çıkarmalarına vesile olmakla beraber, aynı zamanda kavramın yaşadığı dönüşümü de açıklayacak temel bir referans noktası olarak açığa çıkmıştır.

Kültürel iktidar kavramının seyri küçük bir edebiyat çevresinde vuku bulan bir tartışmanın bir hegemonya stratejisine eklemlenen bir söylem inşasına dönüşme hikayesi olarak anlatılabileceği gibi; bir grup şair ve yazarın da birer ideoloğa dönüşmesinin hikayesi üzerinden de okunabilmektedir. Bu bakımdan *Cins* dergisinin kendi hikayesi de kültürel

iktidar kavramının hikayesinden ayrı olarak anlatılamaz. Başka bir deyişle, kültürel iktidar kavramının bir söylem olarak AKP iktidarının stratejisine eklemlenmesinin şifreleri de *Cins* dergisinin içeriğinde kodlanmıştır. Cins dergisi ise Gezi Protestoları dönemi ve sonrasında edebiyat alanında ortaya çıkan yeni bir akım olarak *yeni nesil edebiyat dergileri*nin bir örneği olarak tanımlanmakla maluldür. Bu tanımlık ise Gezi Protestolarını açığa çıkaran AKP siyaseti ve Türkiye'nin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarının mevcut şartlarının ağırlığıyla tarif edilmek durumundadır.

2013 yılında yaşanan Gezi Parkı Protestoları ve sonrasında AKP'nin, kültürel alan hakimiyetinin solcuların elinde olduğuna yönelik iddiası "kültürel iktidar" kavramı altında ve sürekli olarak genişleyen bir içerikle dolaşıma sokulmuştur. Öyle ki 2013 yılından itibaren AKP iktidarına yakın yayın organlarında gittikçe artan yoğunlukta tartışılan ve başta genel başkan olmak üzere partili yetkililerce sıklıkla dillendirilen "kültürel iktidar meselesi" bu tezin yazıldığı 2019 yılı itibariyle halen bu kesimlerin gündemindeki öncelikli pozisyonunu korumaktaydı.

Üstelik Gezi Protestolarını izleyen beş senelik dönem içerisinde "kültürel iktidar" meselesi AKP muhalifi kesimler, yayın organları ve düşünürler arasında da tartışılır hale geldi. Keza 2017 Eylül'ünde *Varlık* dergisi ve Mart 2018'de *Birikim* dergisi meseleyi mercek altına alan özel sayılar yaptılar. Bunlar dışında *Cumhuriyet* gibi muhalif gazetelerde ve bazı sol/sosyalist haber portallarında konuyu farklı bakış açılarıyla tartışan yazılara yer verdiler. Özcesi "kültürel iktidar" ve/veya "kültürel hegemonya" kavramları etrafında tartışılan bir olgu olarak AKP'nin temsilciliğini yaptığı İslami/muhafazakar siyasal anlayışın ve toplumsal kesimlerin Türkiye'de kültür/sanat alanına nüfuz etme ve hakim olma arayışı 2013'ten bu yana gerek iktidar gerekse de muhalif düşünce çevrelerinin ortak gündemi haline geldi.

Elinizdeki bu tez çalışması 2013'ten bu yana yazılı basının, siyasetçilerin ve kimi entelektüellerin gündemi haline gelen ama akademik çalışmalar tarafından yeterince ele alınmamış olan bu tartışma alanına dair bazı soruların izinden giderek, belirli önermeler ortaya koyacak. Buna göre öncelikle, "kültürel iktidar" tartışmasının Gezi protestolarından sonra yoğunlaşması, Gezi sonrasında Türkiye'deki ideolojik ve siyasal mücadelelerin seyrinde yaşanan bir kırılmanın göstergesi olarak değerlendirmek gerektiği iddia edilecek. Bu aynı zamanda iki anlama daha gelmektedir: Türkiye'de bugün tartışılan kültürel iktidar meselesi ancak Gezi sonrasında yaşanan bu kırılma temelinde anlaşılabilir; ve kültürel iktidar tartışmalarının bugün halen devam ediyor olması bugünkü ideolojik/siyasal/kültürel alanlarda halen Gezi protestolarının yarattığı etkilerin sürdüğünü göstermektedir. Gezi eylemleri sonrasında siyasal iktidarın hegemonya stratejisi içerisinde muhalif güçlere yönelik olarak "zorun" ağırlığının artması yanında son beş yılda sokak muhalefetini caydıran kimi "olağanüstü" gelişmeler sol/muhalif kesimleri daha çok "kültür/sanat" alanına doğru sıkışmaya zorlamıştır. Aynı süreç, AKP iktidarının devletin ideolojik ve güvenlik aygıtları üzerinde başkanlık rejiminin de kabul edilmesiyle perçinlenen bir güç yoğunlaşması sürecine tanıklık edilen bir dönemdir. Öte yandan, bu güç yoğunlaşması, AKP'ye yakın çevrelerin de kabullendiği gibi toplumsal/kültürel alanda ve gündelik hayatta tam bir hakimiyet eşlik edememiştir. "Kültürel iktidara" yönelik bir tartışma alanının açılması, AKP'nin siyasal/iktisadi/cebri hakimiyeti ile kültürel alandaki zayıflığının bir semptomu olarak görülebilir. Tersinden, "kültürel iktidar" siyasal süreçlerde ve sokak muhalefeti alanında gittikçe zayıflamakta olan sol/muhalif anlayışların kültür/sanat alanında ve gündelik hayatta halen siyasal iktidarın tam olarak kontrol edemediği bir ağırlığı söz konusudur. Tüm bu önermeler bu çalışmada kapitalist toplumsal formasyonların devamlılığında zor kullanım mekanizmalarına eşlik eden rıza üretim sürecinin, yani hegemonyanın hayatiliğine vurgu

yapan ve bu açıdan da bazı şablonlaştırılmış Marksizm yorumlarında iktisadi temel karşısında birer üstyapı kurumu olarak görülen "kültürel" ve "ideolojik" mücadele alanına can alıcı bir önem atfeden Antonio Gramsci'nin perspektifine dayanacaktır. Çalışma, tezlerini Gramsci'nin kavram setini AKP iktidarının hakimiyet stratejisinin mahiyetini anlama çabası içerisinde işler kılmaya çalışan Türkiye'ye yönelik bazı araştırmalarla iletişim halinde olgunlaştırmaya çalışacaktır.

AKP'nin "kültürel alana" nüfuz etme arayışı sadece söylemsel düzeyde kalmamış beraberinde kültür/sanatın belirli alanlarına müdahaleye yönelik politika ve hamleleri de beraberinde getirmiştir. 2015 yılında aylık olarak çıkmaya başlayan Cins dergisi bu tür hamlelerin örneklerinden yalnızca biridir. Derginin en ayırt edici özelliği henüz ilk sayısının temasının "kültürel iktidar" olmasının da gösterdiği gibi son derece aleni bir şekilde İslami-muhafazakar çevrelerin edebiyat/aktüalite dergileri alanına "müdahale" etme amacını şiar edindiğini gizlememesidir. Esasında Ot, Deve, Fil, Kafa, Bavul, Masa gibi Gezi sonrasında çoğalan ve popülerleşen "muhalif" dergilerle içerik açısından olmasa bile gerek stil gerekse de üslup açısından benzer bir görüntü içeren Cins dergisi, çıktığı günden bu yana kültürel iktidar sahibi olarak kodladığı solcu/muhalif/seküler çevrelere karşıtlık üzerinden kendisini tanımlamış ve bu kesimlerin edebiyat/sanat alanındaki varsayılan hakimiyetini kırmayı arzu etmektedir. Tüm bu özellikleriyle Cins dergisi kültürel iktidar tartışmaları ile Gezi sonrasındaki ideolojik dönüşümün bağlantılarının görülebileceği, AKP'nin kültürel hegemonya hamlesini hangi saiklerle ve içerik üretimiyle gerçekleştirmeye çalıştığını ve nihayetinde de bu arayışın İslami muhafazakar kesimler açısından sınırlarını görebilmeyi mümkün kılan bir zemin sağlamaktadır. Elinizdeki tez çalışması tüm bu özellikleriyle günümüzdeki kültürel iktidar tartışmalarına dair bazı çıkarımları bu dergide yayımlanan yazılarda ortaya çıkan bazı örüntülerden türetecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM: 'YENİ TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL İKTİDAR TARTIŞMALARININ ORTAYA ÇIKIŞI

Gezi protestoları sonrasında kültürel iktidar meselesini ele alan yaklaşımlar AKP'nin hegemonya projesine destek olan ve onun fikriyatının taşıyıcısı kesimler ile AKP dışında ve/ya ona muhalif kesimlerin beyan ettiği fikirler ve polemikler şeklinde ayrışarak gelişmektedir. Konuya dair bu tezin temel sorunsalını ve perspektifini ortaya koymadan önce iki ayrı kesim içerisinde yürüyen bu tartışmaların genel bir haritasını örneklerle ortaya koymak gerekmektedir. Gerek AKP projesinin dışında/karşısında olanlar gerekse de AKP ile organik bağı olan kanaat önderleri arasında yürüyen tartışmalar kendi içlerinde farklı pozisyonlar barındırmaktadır.

Öncelikle, söz konusu tartışmanın AKP projesini destekleyen kesimler arasında nasıl yürütülmekte olduğunu çeşitli örneklerle göstermeye çalışacağım. Burada "kültürel iktidar" meselesini AKP'nin güncel siyasal söylemini ve pozisyonunu besleyecek argümanlar ortaya koyanlar ile bu meseleyi AKP ve İslamcı çevrelerin bazı yetersizliklerini eleştirel bir şekilde değerlendirenler ekseninde ortaya çıkan bir çeşitlilik söz konusudur. Buradaki örnekleri de bu ayrıma göre tasnif edeceğim.

Bunu izleyen bölümde "kültürel iktidar" tartışmalarının AKP dışındaki çevrelerdeki tezahürünü ele alacağım. Özel olarak AKP'nin kültürel iktidar iddiasını bu partinin kutuplaştırmaya dayalı siyasetinin bir parçası olarak görerek, onun bu arayışının bir "kulturkampf"'a denk düştüğünü ifade eden kesimlerden örnekler sunacağım.

1.1 İktidar Partisi'ne Yakın Çevrelerin Tutumu

Kimi yazarlara göre AKP çevrelerinde kültürel iktidar meselesi iki düzlemde tartışılmaktadır: "Birincisi, belli başlı unsurları Erdoğan'ın konuşmalarında verilmiş, siyasi bir söylem inşasına katılma çabası olarak; ikincisi bir yetersizlik, kültürel kısırlık ortamının varlığını kabul edip kısmen öz eleştirel bir tavır olarak" (Keten, 2018, s. 72). Bu ikili ayrım, İslami çevrelerdeki tartışmaların genel doğrultusu hakkında fikir vermekle birlikte bu çalışmada tartışmanın AKP çevrelerindeki yansımalarının ayrıntılı bir taramasından yola çıkarak bu ayrımda bir inceltmeye ihtiyaç duyulmuştur. Buna göre, AKP'ye yakın İslami çevrelerde siyasal iktidarın bu meseleyi ele alışını olduğu gibi kabul ederek yeniden üreten yazarlar ile bu kavramın ele alınış ve kültürel hegemonya arayışının yürütülüş biçimine yine İslami-muhazafakar bir zaviyeden mesafeli olanlar arasında bir ayrımın varlığından söz edilebilir. Birincilerin yerine getirdiği "yeniden üretim" faaliyeti salt siyasal iktidarın söylemini yinelemek ve vurgulamakla sınırlı kalmamaktadır. Bunun yanı sıra "kültürel iktidarın" solun elinde olduğuna dair yakınmaları ülke tarihinin genel doğrultusuna ve Türkiye toplumunun yapısal özelliklerine yönelik Türkiye sağında öteden beri yaygın olan bazı kavrayışlarla birleştirmeyi de içermektedir. Buna ek olarak, bu kategorideki yazarların siyasal iktidarın söylemini derinleştirmeye yönelik bu çabalarını genel bir Türkiye tahliline ek olarak bugüne kadar ülkedeki sol entelijansiya tarafından da başvurulan bazı kuramsal ve kavramsal araçlarla beslemeye çalıştıklarını da vurgulamak gerekir. Bu açıdan "kültürel iktidar" arayışını hem tarihselleştirmeye hem de teorize etmeye yönelik bir eğilim söz konusudur. Bu açıdan bu birinci gruptaki yazarların faaliyetini siyasal iktidarın gündelik demeçlerinde kendisini gösteren "kültürel" hegemonya arayışına yönelik söylemleri bir sistem etrafında bütünleştirme çabası içermesi açısından "ideologluk" olarak nitelemek

mümkündür. İkinci gruptakiler ise genel olarak AKP'nin İslami projesini benimsemekle birlikte "kültürel iktidar" tartışmalarının seyri ve kültürel hegemonya arayışına yönelik izlenen politikalar konusunda "içeriden" endişe dile getiren ve bu endişeler temelinde AKP'nin kültür politikası için başka bir yön çizmeye çalışan bir eleştirel "uyarıcı" konumundan söylem üretirler. Bu ayrımı AKP çevrelerinde yapılan "kültürel iktidar" tartışmalarından kimi somut örnekler sunmak suretiyle belirginleştirmeye çalışacağım.

1.1.1. Kültürel İktidar Sorunsalının İdeologları

Kültürel iktidar tartışmalarında "ideologlar" kategorisi altında değerlendirdiğimiz yazarların bu tartışma alanında ürettikleri içeriği serimlerken öncelikle bunların "neyi yeniden üretip sistemleştirdiklerini", yani siyasal iktidarın bu meseleye yönelik ürettiği söylemi ortaya koymak gerekiyor. Tayyip Erdoğan'ın Ensar Vakfı'nda yaptığı konuşmanın öncesi ve sonrasında kültürel iktidar kavramının ne anlama geldiğine dair anlatılarda çıkış noktası çoğunlukla bir ayrıcalıklı zümrenin; bir karşı kutbun hâkimiyetinde olan; kurucu bir öznenin elinde duran bir baskı aracı olarak tarif edilmesi olmuştur. Cumhuriyet tarihinin bugüne kadar dışlanmış "yerli ve milli" unsurlarla, devleti ve onun ideolojik aygıtlarını ve böylelikle de kültürel alanı elinde tuttuğu iddia edilen Batılı, modernist ve halka yabancı elitler arasındaki mücadele tarafından biçimlendiğini iddia eden yaklaşım AKP'nin söyleminde merkezi bir yerde durmaktadır. Erdoğan'ın, Ensar Vakfı'nda yaptığı, çalışmanın başında aktardığım konuşmasından yaklaşık bir sene sonra Ayasofya'da, İstanbul Yeditepe Bienali'nde yaptığı açılış konuşmasında sarf ettiği şu sözler iktidarın meseleye bakışını özetler mahiyettedir:

> Türkiye uzun yıllar sanat, kültür ve tarih deyince sadece belli bir dönemi, belli bir kalıbı esas alan kısır ve dar bir bakış açısının esiri olmuştur. Bizans'tan çok Bizanscı, Batı'dan ziyade Batıcı ama her halükârda milletin değerleriyle kavgalı bu zihniyet, ecdadın bize bıraktığı mirasın kıymetini de ne yazık ki bilememiştir. Bu tepeden inmeci, baskıcı, jakoben anlayışın bugün de bazı sözüm ona sanat çevrelerinde devam ettiğine şahit oluyoruz.[5]

Kültürel alanın bu varsayılan olumsuz durumunun siyasetin neden öncelikli bir konusu haline geldiği sorusunun yanıtını başka bir vesileyle, 2018 yılı Kültür ve Sanat Özel Ödülleri törenindeki konuşmasında Erdoğan şöyle vermektedir:

> Buna rağmen hep söylediğim gibi geçtiğimiz 16 yıla baktığımda kültür sanat alanında yeteri kadar mesafe katedememiş olmamızdan dolayı hep hayıflanırım, iç geçiririm. Kültür sanat meselesini ülkemiz ve milletimiz bakımından en az terörle mücadele, en az dış politika, en az temel hizmet alanları kadar önemli bir beka meselesi olarak görüyorum. İnşallah yeni dönemde bu eksiğimizi giderecek, ülkemizde kültürü, sanatı, mimariyi, şehirciliği hak ettiği seviyeye getireceğiz. Bu konuda Kültür ve Turizm Bakanlığımıza çok büyük görevler düşüyor.[6]

Siyasal iktidarın temsilcileri tarafından benzer sözcüklerle yinelenen bu tür ifadelerin yakın bir okuması bize şöyle bir söylemsel örüntünün varlığını işaret etmektedir: a) Türkiye'de bugün kültür-sanat alanında siyasal iktidarın benimsemediği bazı çevrelerin hakimiyeti söz konusudur; b) bu çevreler sadece iktidarın perspektifiyle değil iktidarın temsil ettiği milletin değerlerine de yabancıdır ve bu açıdan yerlilik ve millilik dairesinin dışında yer almaktadırlar; c) bu durum yeni değildir, cumhuriyet tarihi boyunca varlığını sürdürmüştür; d) bu durum ülkenin ve toplumun varlığını tehlikeye atan bir varoluşsal güvenlik sorunudur; e) o halde siyasal iktidar ve İslami-muhafazakar çevreler söz konusu "kültürel iktidarı" kendi ellerine almak konusunda harekete geçmek durumundadırlar.

AKP'ye yakın "ideologlar" kültürel iktidar arayışının dayandırıldığı bu beş önermeyi de benimseyerek, bunlara tarihsel ve teorik bir derinlik kazandırmaya çalışmışlardır. Bu

[5] "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye Uzun Yıllar Dar ve Kısır Bir Bakış Açısının Esiri Olmuştur" *Anadolu Ajansı,* 31 Mart 2018

[6] "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Kültür Sanat Önemli Bir Beka Meselesi" *Anadolu Ajansı*, 10 Ocak 2019

yapılırken, baskın olarak Marksist düşünür Antonio Gramsci'nin başta hegemonya olmak üzere "tarihsel blok" ve "sivil toplum" gibi kavramlarına müracaat edilmiştir. Hegemonya kavramı, farklı disiplinlerde değişik bağlamlar kazanarak kullanılmakla beraber Gramsci'nin geliştirdiği Marksist bağlamda, egemenlik/tahakküm kavram çifti başta olmak üzere özgün bir kavram setiyle birlikte; "kapitalist toplumun yeniden üretiminin yapısal koşullarını açıklamak üzere" içeriğini kazanmıştır (Yetiş, 2009, s. 122). Gramsci'nin çözümlemelerinin "akademik entelijansiyanın ilgisini çekmekle beraber, işçi sınıfının eşitsizlik ve sömürü ilişkilerini ortadan kaldırmak üzere giriştikleri tarihsel mücadelenin stratejisini oluşturma çabaları" içerisinde anlam kazanır (Yetiş, 2009, s. 122). Kültürel iktidar tartışmalarında AKP'ye yakın ideologların kullanımında ise bu kavramların "sınıf mücadelesi" ile bağlantılarının koparılarak orijinal çerçevesinden söküldüğü göze çarpar. Bu ideologların düşünüşü içerisinde "hegemonya" kavramı kendisini modernleşmenin taşıyıcısı sayan, devletin güvenlik ve idari bürokrasisine hakim, milletin değerlerine yabancı azınlıktaki seçkinlerin cumhuriyet tarihi boyunca toplumun çoğunluğunu oluşturan mütedeyyin kesimlerin üzerinde uyguladıkları varsayılan toplumsal mühendisliğe ve kültürel dayatmalara denk düşer. "Tarihsel blok" ise bu seçkinlerin bürokraside, orduda, medyada, ekonomide ve kültür/sanat çevrelerindeki uzantılarının birliğini ifade eder. "Sivil toplum" ise bu "tarihsel bloğun", belirtilen şekilde tanımlandığı biçimiyle hegemonyasını uyguladığı ve tesis ettiği toplumsal yüzeylerdir. Böyle bir yaklaşım esasında Gramsciyen kavramların oluşturduğu yeni bir dekorda Türkiye sağ entelijansiyası ve liberal entelektüeller arasında yaygın bir açıklama çerçevesi olarak başvurulan Şerif Mardin'in Türkiye toplumunu "merkez-çevre" ikiliği temelinde yorumlayan modelinin yeniden dolaşıma sokulması olarak görülebilir.[7] Şerif Mardin'in, meşruiyetini cumhuriyetin kuruculuğu ve koruyuculuğu

[7] Şerif Mardin, "Center-periphery Relations: A Key to Turkish Politics?" *Daedalus*, 1973, s. 169-190.

misyonuna yaslandırmaya çalışan "güçlü ve buyurgan elitlerden" oluşan merkez ile kendi "folk" kültürel öğelerine ve anlam dünyasına sahip ama bu öğelerin çeşitliliğinden ötürü bütünleşik bir blok oluşturamayan avam, yani "çevre" arasında kökleşmiş kültürel yabancılaşmaya dair tespitleri bu kez Gramsci'den söküp çıkarılan kavramlarla yeniden işlenmektedir.

Gezi Protestolarından sonra "kültürel iktidar" kavramını dolaşıma sokan organların başında AKP'ye yakın düşünce kuruluşlarından Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı[8] (SETA) gelmektedir. Tayyip Erdoğan'ın Ensar Vakfı konuşmasından birkaç ay sonra, internet sitesinde yayımlanan Turgay Yerlikaya'ya ait "Kültürel İktidar Mücadelesi" başlıklı -aynı zamanda *Star* gazetesinde de yayımlanan- bir yazı ile "kültürel iktidar" kavramını tanıtmaya girişmiştir:

> İtalyan düşünür Antonio Gramsci'nin "hegemonya" kavramı kültür ve iktidar arasındaki ilişkinin ayrıntılarını göstermesi açısından analitik bir çerçeve sunmaktadır(…) hegemonya tesisinin devlet eliyle değil gazete, yayınevi, kültür tartışmalarını yürüten mecralar ve bir dizi kültür-sanat etkinliklerinin icra edildiği sivil toplum alanındaki ideolojik mücadele ile gerçekleşebilir.[9]

Yazarın hükmî şahsiyetlere verilen bir unvan olarak 'hegemonya' kavramını, Erdoğan'ın iktidar menzilini genişletme arzusunu ifade eden açıklamalarını müteakiben yazdığı köşe yazısında "kültürel iktidar" kavramının yanına yerleştirmektedir. Nitekim söz

[8] SETA, amacını "ulusal, bölgesel ve uluslararası sorunlara yönelik çalışmalar yapmak ve bunları kamuoyuna ve karar alıcılara sunmak" olarak tanımlamaktadır. "Siyaset, medya ve iletişim, hukuk ve insan hakları, toplum ve kültür, dış politika, güvenlik ve ekonomi direktörlükleri bünyesinde bilgi üretmeyi ve üretilen bilimsel bilgiyi sorun çözücü formüller halinde sunmayı hedefler." SETA; Ankara, İstanbul, Washington D.C. ve Kahire'deki ofislerinde faaliyetlerine devam etmektedir. Kaynak: https://www.setav.org/
SETA'nın AKP iktidarına yakınlığı üzerine kamuoyunda tartışmalar süregelmektedir. Örneğin Kadri Gürsel 16 Şubat 2012 tarihli *Milliyet* köşe yazısında SETA'dan bahsetmektedir. SETA'nın Siyaset Araştırmaları Direktörü ve daha sonra Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun başdanışmanı görevini de yürüten Hatem Ete'nin *Sabah* Gazetesi'nde MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın ifadeye çağırılması üzerine yazdığı makaleyi konu edinen Gürsel, köşe yazısında SETA için "AKP'ye çok yakın bir düşünce kuruluşu" tarifini yapmanın hiç de haksızlık olmayacağını düşünmektedir.

[9] Turgay Yerlikaya, "Kültürel İktidar Mücadelesi", *SETA*, 27 Ekim 2017
https://www.setav.org/kulturel-iktidar-mucadelesi/

konusu düşünce kuruluşu aynı günlerde "Türkiye'de Kültürel İktidar" başlıklı bir panel de düzenlemiştir.[10]

Bahsi geçen yazının devamında Türkiye toplumunun merkez-çevre ikiliğine dayanarak iki kutba ayrılmış olduğu iddiası şu sözlerle tekrar edilmektedir:

> Merkez-çevre ya da laik-dindar ayrımından hareketle ortaya çıkan toplumsal yapı Türkiye tarihinde belirgin bir yer işgal etmiş ve son dönemde de Türkiye ikili bir toplumsal yapı özelliği göstermiştir. Bu nedenle siyasete ve bürokrasiye hakim olan yönetici elitin kendi siyaset, sanat ve yaşam tarzını baskı kullanmak suretiyle kabul ettirmeye çalışması hiçbir zaman bir konsensüse ulaşamamıştır.[11]

Söz konusu bu tekrar AKP iktidarının erken döneminden beri merkez-çevre ikiliğinin bir söylem pratiği olarak kullanılmasıyla uyumludur. Erdoğan'ın 15 Temmuz darbe girişiminin hemen sonrasında toplanan Diyanet İşleri Başkanlığı Olağanüstü Şurası'nda yaptığı konuşmada "Şerif Mardin'in çevre olarak ifade ettiği, daha önce dışlanmış, ötekileştirilmiş tüm kesimleri merkeze taşıma çabamızdan, bu kesimin de istifade etmesini sağladım" sözleriyle darbecileri eleştirirken yine toplumu merkez-çevre ikiliği ile kavrayan söylemi sürdürmekte ve AKP'nin "çevre"nin temsilcisi olduğunu hatırlatmaktadır.[12] Bu hatırlatmanın izleri AKP'nin hegemonya projesini "muhafazakar-demokrat" olarak takdim ettiği ilk günlerden beri stratejik ortaklığına ihtiyaç duyduğu muhafazakar ve liberal

[10] "Türkiye'de Kültürel İktidar", Panel, 24 Ekim 2017, İstanbul, Katılımcılar: Turgay Yerlikaya, Cengiz Alğan, Celal Fedai, Ali Aslan, *SETA Etkinlikler*

[11] T. Yerlikaya, a.g.y.

[12] "Cumhurbaşkanı Erdoğan Olağanüstü Din Şurası'nda Konuştu" *CNN Türk*, 3 Ağustos 2016
Taha Akyol da Erdoğan'ın Din Şurası açılış konuşmasının merkez-çevre vurgusuna odaklanmıştır. Akyol'a göre "Batı'da Max Weber'in, bizde Şerif Mardin ve Sabri Ülgener hocalarımızın geliştirdiği bu teori, "modernleşme" tarihimize ışık tutuğu gibi, bugün de "kutuplaşma" dahil pek çok sorununu izah edebilecek niteliktedir." "Merkez ve Kenar", Taha Akyol, *Hürriyet,* 17 Ağustos 2016

ideolojinin temsilcisi olan kesimlerin sembol ve değerlerinden beslendiği döneme kadar geri gitmektedir.

Merkez-çevre ikiliğine en çok destek veren liberal düşünceyi benimsemiş yazarlar olmuştur. Modernleşme bağlamında Cumhuriyet'in kurucularını askeri, bürokratik, elit, "merkez" ve özellikle muhafazakar, mütedeyyin, İslamcı (ve zaman zaman Kürtleri) kesimleri "çevre" kategorisine dahil eden akademik çalışmalar ve köşe yazarlarının kanaatlerini içeren bir külliyat meydana gelmiştir. Merkez-çevre teması kültürel iktidar tartışmalarının içerisine ise "merkez"in temsilcisi olarak "kültürel iktidar sahibi solcular" iddiası ile taşınmıştır. Böylece "kültürel iktidar sahipleri" ile Cumhuriyetin kurucusu Kemalist, elit, laik, Batıcı "merkez" arasında bir özdeşlik kurularak, kültürel iktidar odaklarının aşağıladığı dindar, muhafazakâr halkın yani "çevre"nin temsilcisi olarak Tayyip Erdoğan'ın şahsında cisimleşen AKP iktidarı arasında da bir özdeşim kurulmak istenmektedir (Şen, 2010, s. 60). Bu arzunun açık bir örneğini yine yukarıda bahsi geçen yazının devamında şu sözlerde görmekteyiz:

> Türkiye'deki kültür-iktidar mücadelesi laik kesimin lehine sürüyor olsa da dengeleme arayışları son kertede önemli bir yer işgal etmektedir... Türkiye'de klasik anlamda sınıflı toplum yapısının olmaması, kültür olgusunun sınıfların oluşumunda etkisinin daha önemli hale gelmesine sebep olmuştur (…) Kültürün yapılandırılması ile bir "alan" olarak inşa edilen bu mecranın üreticileri de uzun yıllar belirli bir zümre olagelmiştir (...) Kemalist hegemonyanın zımnen tesis edildiği alanlar olagelen mizah, sanat ve sinema da bu yönüyle karşı hegemonya girişimlerine sahne olmaktadır. Bu nedenle Erken Cumhuriyet'ten itibaren oluşan ikili toplumsal yapı arasında süregiden hegemonya tesisi ve karşı hegemonya girişimleri orta ve uzun vadede sürecek gibi görünmektedir.[13]

AKP'nin iktidar istemini bir *karşı-hegemonya* olarak tarif eden yazar yine Gramsciyen bir temellendirme yapmaya çalışmaktadır. Oysaki Gramsci'nin düşüncesinde

[13] T. Yerlikaya, a.g.y.

"siyasal iktidar" ve "kültürel iktidar" kavramlarının arasında sınırları keskin bir ayrım olmadığı gibi, söz konusu bu kavramlar sınıflı bir toplum yapısına göre geliştirilen bir teorinin birbirinden koparılamaz parçalarıdır.[14] Gramsci'nin "siyasal iktidar pratiklerine kurumsal görünüm kazandıran ordu, polis, yargı, sivil bürokrasi vb. kurumsal/örgütsel yapılar toplamını anlatan *dar anlamıyla devlet kavramı*" ile sivil toplum arasında yapmış olduğu ayrımlar, "adeta nesnel olarak fiziki sınırları önceden belirlenmiş ayrı var oluş alanları ya da biçimlerine indirgenemez" (Yetiş, 2009b, s. 133). Bu açıdan daha önce de belirttiğimiz gibi AKP çevrelerinin "kültürel iktidar" literatürünü inşa etme yönteminde Gramsciyen kavramların bir kısmına başvururken onlara yeni içerikler kazandırmaya çalıştığı söylenebilir. Tanıl Bora'ya göre iktidar mahfillerinde yürüyen kültürel hegemonya tartışmalarında Hegemonya, "Marksist literatürden apartılarak hasma doğrultulan bir kavram" olarak ele alınır:

> Baş edilemeyen bu kültürel iktidarın öznesi, "Beyaz Türkler", Kemalistler, solculardan oluşan topaktır o zihinlerde, "yerli"ye bigâne bir Batı kültürü taklitçiliğiyle geçinip gidiyor; o hegemonyayla yerli ve millî kültürü eziyor, yeşermesini önlüyor veya görünmez kılıyorlardır. El çabukluğuyla yapılan o topaklaştırmayla perdelenenleri de atlamayalım. "Eski" modernizm de tıkılıyor, onun yerli ve millîsi olan Kemalizm de tıkılıyor bu torbaya; o geleneği aşarak kendi yolunu çizen sol-sosyalist ve "hatta" post-modern tabir edilen birikim de tıkılıyor.[15]

[14] Martin Carnoy'a göre "Gramsci'nin hegemonya kavramının başlıca iki anlamı vardır: Birincisi, egemen sınıfın bir fraksiyonunun, ahlaki ve entelektüel liderliği yoluyla egemen sınıfın öbür müttefik fraksiyonları üzerinde denetim uyguladığı sivil toplumdaki bir süreçtir... İkincisi, egemen ve bağımlı sınıflar arasındaki ilişkidir"(Carnoy, 2001, s. 257). Carnoy'un iki düzeyde bahsettiği hegemonya ulusal devlet ölçeğinde hem sivil toplum alanında hem de Gramsci'nin entegral devlet adını verdiği sivil toplum ve siyasal toplumun birlikteliği ile görünüm kazanan görece daha kapsayıcı bir yerleşimi ima eder (Yetiş, 2009a). Bununla birlikte Gramsci, "ulusal problemleri kapsamlı uluslararası bağlama yerleştirme eğilimi" neticesinde "kapitalizmin dünya tarihsel ölçekli bir fenomen olduğunu" da dile getirmişti (Morton, 2011, s. 144). Bu düşüncelerle gelişmiş ve gelişmekte olan kapitalist ülkeler arasındaki ilişkilere de odaklanarak "Amerikanizm" ve Fordizm" üzerine yazdığı yazılarda Gramsci hegemonya kavramına küresel bir boyut da kazandırarak üçüncü bir anlamı eklemiştir (Morton, 2011, s. 145).

[15] Tanıl Bora, "Kültürel Hegemonya" *Birikim Haftalık Yazılar*, 15 Şubat 2017 http://www.birikimdergisi.com/haftalik/8174/kulturel-hegemonya#.XNGvyY4zaUk (son erişim:1 Nisan 2019)

Bora'nın bütün hasımların bir "torba"ya tıkıldığından bahsetmesi bir belirsizlik durumunun varlığını ima etmektedir. Bu belirsizlik hali kültürel iktidar kavramının bizatihi bir özelliği olmanın yanı sıra bir siyaset aracı olarak iş görebilmesi için ihtiyaç duyulan bir bulanıklığı da anlatmaktadır. Turgay Yerlikaya'nın yazısında kavramların teorik bağlamları dışında kullanılmasıyla ortaya çıkan bulanıklık hali ise yazarın şahsi yetersizliği bakımından değerlendirilmenin ötesinde AKP'nin kültürel iktidar söylemini inşa etme çabalarının bir veçhesi olarak dikkate değerdir. Öyle ki kültürel iktidar kavramını ortaya atan Hakan Arslanbenzer'in bahsettiği müphemlik durumu kültürel iktidar kavramının bir hegemonya stratejisine söylemsel olarak eklemlenebilme marifetini de göstermektedir:

> Yani aslında bir kültürel iktidardan ziyade dış güçlerle alakası bulunan bir kültür karakolundan, bir kültürel komiserlikten söz ediyoruz. Bu karakol ya da komiserliğin pek çok tuhaf özelliğinden biri, belli bir adreste mukim olmayıp bilhassa bizim demokratik hayata geçişimizden sonra misyonerlikle komiserliği sentezlemeyi başarmış olmasıdır (Arslanbenzer, 2011, s. 16).

Arslanbenzer'in Gezi öncesi yazılarında yapmış olduğu kültürel iktidar tarifine içkin olan bulanıklık hali, *Cins* dergisinin içeriğinde inşa ettiği kültürel iktidar söyleminin unsurlarıyla, *Cins* dışındaki mecralarda inşa olan kültürel iktidar söyleminin unsurlarının birbiriyle örtüştüğünü gözlemlediğimiz ölçüde AKP'nin söylem stratejisinde bir çeşit müphemlikten güç aldığını göstermesi bakımından öne çıkmaktadır.

Söz konusu bu müphemlik durumu ideolojiler alanında yaşanan dönüşüme dair yapılan tartışmalarda AKP'nin İslamcılık ile kurduğu ilişki üzerinden tartışılmıştır. Nitekim iktidar partisinin söylemi ile pratiği arasında görülen uyuşmazlıklar toplumun farklı kesimlerince farklı dönemlerde tartışma konusu olmuş en çok da AKP'nin gizli bir İslamcı gündeminin olabileceği tartışmaları ile açığa çıkmıştır. Örneğin Shukri ve Hossain'e göre AKP Türkiye'si demokrasinin tüm ilkelerine saygılı İslamcı bir hükümet için iyi bir örnek sayılmamakla birlikte, daha ziyade sekülerleri başından savuşturmak için devlet ve din

üzerine söylemlerinde *stratejik kaymalar* yapan başarılı bir İslamcı parti örneğine uygun düşmektedir (Shukri & Hossain, 2017, s. 17). AKP'nin böyle bir yöntem izlemesinin gerekçelerini İslamcılığın kaynağında bulan yazarlara göre stratejik kaymaların bir örneğini türban yasağının kaldırılması ile ilgili söylemde izlemek mümkündür. AKP iktidarı 62. Hükümet Programında başörtüsü yasağının kaldırılmasını İslami/dini referanslarla değil liberal/özgürlükçü referanslarla savunmuştur; böylece kasıtlı olarak evrensel değerleri söyleminin içerisine katarak liberaller ve benzer özgürlükçü düşüncelere sahip kesimler için kendisini cazip hale getirmiştir (Shukri & Hossain, 2017, s. 22). AKP'nin erken dönem hegemonya stratejisi olarak liberal ve sol söylemlere başvurma alışkanlığının bir devamı olarak kültürel iktidar söyleminde de benzer bir mekanizmayı çalıştırma ihtimali dahilinde kültürel iktidar söyleminin içeriğine bakmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen SETA yazarı Turgay Yerlikaya merkez-çevre metaforuna başvurarak işe başladığı yazılarında toplumsal sınıfların içerisinde kendisini çevreye yerleştiren aktörlerle devam etmekte, "sınıf" ve "aktör" olarak sosyoloji disiplinindeki farklı teoriler içerisinden toplumsal özneyi işaret eden iki kavramı aynı anda kullanmaktadır.[16] Bununla birlikte sınıf ve aktör kavramlarının hangi kategorilere işaret ettiğini açıklamazken; yine Gramsci'nin "toplumsal formasyon çözümlemesinin özgün bir metaforu" (Yetiş, 2009b) olarak *tarihsel blok* kavramını merkez-çevre ikiliğinin "merkez"i ile özdeşleştirmektedir.[17] Ancak yazarın bu kavram kargaşası ve teorik muğlaklığına eşlik eden analiz çabaları onun Gezi Parkı Protestolarına katılan kesimleri "kültürel iktidar" anlatısındaki güç odağına yerleştirmeye yönelik bir açılım yapmasını sağlar:

> Türkiye'de merkezin el değiştirme ihtimaline karşı bir reaksiyon olarak okunabilecek her hareket direnişin de bir iktidar formu olabileceği bu perspektiften ele alınabilir. Söz konusu el değiştirme

[16] Turgay Yerlikaya, "Merkez Çevre Siyasetinin Dönüşümü ve Yeni Arayışlar", *SETA*, 24 Eylül 2017
[17] T. Yerlikaya, a.g.y.

> ihtimaline karşı yakın tarihli bir reaksiyon olan Gezi Parkı protestoları sembolik açıdan oldukça önemlidir. Gezi Parkı Eylemleri, Türkiye'deki çevrenin merkeze doğru hareketlenmesinin yarattığı tedirginliğin bir sonucu olarak ele alınabilir.[18]

Bu noktada çalışmanın iddialarından birisi olarak kültürel iktidar kavramının kendisi değil bir söylem olarak incelenecek olması bir zorunluluğu işaret etmenin yanı sıra kültürel iktidar kavramının/söyleminin ideolojiler alanındaki dönüşümden bağımsız olarak ele alınmasının imkansızlığını da göstermesi bakımından dikkate değerdir. Söz konusu bu imkansızlık iktidar çevreleri tarafından bir çeşit müphemliğin sağladığı bir avantaj ile söylem pratiğine tahvil edilmektedir.

Çeşitli medya organları aracılığıyla kültürel iktidar tartışmalarına katılan AKP'ye yakın İslamcı yazarlar ve yorumcular ekseriyetle siyasal iktidarın geliştirdiği bu yaklaşımı daha da çeşitlendirerek yeniden üretirler. Buna göre bugüne kadar kültürel iktidarı elinde tutan Batıcı/elitist kesimler bütün sol eğilimli ve halkçı söylemlerine rağmen esasında ayrıcalıklarını kaybetmek istemeyen beyaz "orta sınıf" kesimlerden oluşmakta ve bunların AKP politikalarına gösterdiği direnç ve özellikle Gezi İsyanı bu ayrıcalıkların ve kültürel üstünlük hissinin yitiminden duyulan endişenin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.

Televizyoncu ve yazar Tarık Tufan "Siyasi İktidar Değişti, Ama ya Kültürel İktidar?" başlıklı bir söyleşi[19] sırasında "kültürel iktidarı, devletin kuruluşundan bu yana aynı statüko elinde tutuyor, bu değişmedi yani, bu değişmedi, gençlerin muhatap olduğu zihin aynı hala, biz kendimizi anlatacak dili kuramadık…" derken kültürel iktidarı tekelinde bulundurduğu düşünülen Cumhuriyet elitleriyle Gezi protestocular arasında bir devamlılık ilişkisi kurar.

[18] T. Yerlikaya, a.g.y.
[19] Kanal 111'de *Kahve Bahane* programında Tarık Tufan ile yapılan söyleşi, 16 Şubat 2015

Bununla birlikte SETA Vakfı'nın düzenlediği 24 Ekim 2017 tarihli "Türkiye'de Kültürel İktidar" başlıklı panelde[20] ise vakfın araştırmacılarından Ali Aslan, AKP'nin kültürel iktidar mücadelesini "hak ve batılın mücadelesi" olarak tarif etmiştir. Böylece kültürel iktidarı elinde tutan zümre ezelden beri var olagelen, tarihsiz, kadim bir şeytani özneye dönüşmüştür. Yine aynı panelde bulunan bir diğer konuşmacı Cengiz Alğan ise kendisini "Marksist bir formasyondan gelen, *sol mahalle*nin eski bir sakini" olarak tanımlamış[21] ve kültürel iktidarı elinde bulunduran zümreyi "İstanbul sermayesi ve onun etrafında kümelenmiş bir kültür sanat camiası" olarak tarif etmiş; "hatta kültürel iktidar alanı deyince oraya akademiyi ve eğitim dünyasını da katmak gerektiği kanaatindeyim" diyerek tanımı genişletmiştir. Bahsi geçen bu zümrenin mensubu kişilerle yaşadığı gündelik hayat deneyimlerini aktarırken İzmir örneğini sıklıkla kullanmıştır. İzmir'de yaşayan kültürel hegemon zümrenin bir cemaat gibi davrandığını ve o topluluk içerisine girebilmek için birtakım testlerden geçmek gerektiğini şu sözlerle hikâyeleştirmiştir:

> (…) İzmir'de bu çok daha yaygın. Özellikle geç vakit işte, içkili masaya gittik akşam yemeğinde, ilerleyen vakitlerde özellikle de evlerine davet etmişlerse işte sizi, ya bu inanılmaz gelebilir ama size domuz eti ikram ederler. Mutlaka! Yani domuz pastırması, domuz sosisi vesaire, mutlaka, küçük bir parça da olsa ikram edilir, yiyecek misin yemeyecek misin diye bakılır. Bu her sene benim başıma gelir.

Kültürel muhalefet görevini ifa eden muhafazakâr bir think-tank olarak SETA'nın yayınlarında ve düzenlediği etkinliklerde kültürel iktidar söyleminin inşa edilmesine yaptığı

---

[20] SETA Vakfı'nın düzenlediği "Türkiye'de Kültürel İktidar" paneli Turgay Yerlikaya, Cengiz Alğan, Celal Fedai ve Ali Aslan'ın konuşmaları için bkz: https://www.youtube.com/watch?v=zmDdx1ouqko

[21] "Cengiz Alğan: Artık O Mahalle ile Birlikte Yürümek İstemiyorum", *Sabah*, 22 Haziran 2014
Haber metnini yazan İsa Tatlıcan, Cengiz Alğan'ı şu sözlerle takdim eder: "DSİP ve DurDe çatısı altında Gezi eylemlerine yaptığı eleştiriler nedeniyle Türkiye'deki Sol çevrelerin ağır suçlamalara maruz kalan Cengiz Alğan, 17 Aralık operasyonuna Türkiye solunun destek vermesine de sessiz kalmadı. Gezi'nin 'erken bir devrim hevesi olduğunu ve ölü doğduğunu' söyleyen Alğan, 17 Aralık operasyonunun çok açık bir darbe olduğunu söylemekten çekinmedi. Bu görüşlerini tek başına savunmakla bir sonuç alamayacağını düşünerek geçtimiz Nisan ayının sonunda DSİP'ten ve Mayıs ayının sonunda "Irkçılığa ve Milliyetçiliğe DurDe" platformundan istifa etti."

katkıyı izlemek aynı zamanda AKP'nin kültür savaşında söylemin nasıl imal edildiğini göstermeye yardımcı olmaktadır. SETA araştırmacılarından İsmail Çağlar, "Ah Şu Kültürel İktidar" başlıklı yazısıyla kültürel iktidar savaşında yerli ve milli kültüre karşı çıkan cepheyi 'Batıcılar' olarak tarif etmektedir:

> Yerli ve milli anlayışın kültürel ve sanatsal alanda nasıl bir içerik üreteceği noktası çok kritik. Muhakkak Batıcılar çıkıp yerli ve milli kültür, sanat laflarına itiraz edeceklerdir. Sanatın kültürün yerlisi, yabancısı, milliyeti mi olurmuş diyeceklerdir. Eğer kast edilen herhangi bir kültür sanat ürünündeki beynelmilel estetik ise söyledikleri doğru; sanatın yerlisi ve millisi olmaz. Ancak klasik batı müziğini dinlediğini kendinden geçercesine bir hazla söyleyenler varsa, yaptıkları işe bir sanat eserini dinlemekten fazla, kimlikle alakalı bir anlam yüklüyorlarsa; sanatın ve kültürün yerlisi ve millisi olur demektir (…)[22]

Çağlar'a göre "Batıcılar evrensel bir kültür ürününü tüketirken bu tüketim ilişkisini bir kimlik ile özdeşleştirmekte ve tabir-i caizse sanatla kurdukları ilişki özentilikle iştigal etmektedir."[23] Yazarın birkaç ay sonra *Star* gazetesinden Fadime Özkan'a verdiği "Üstünlük Taslayanlar Hem Cahil Hem Lümpen" başlığını taşıyan röportajda[24] aynı yaklaşım tekrar edilir.

Oğuzhan Bilgin ise, *Star* gazetesinde yazdığı yazıda kültürel iktidar sahiplerinin hegemonyasını bir adım daha ileri giderek *kültürel apartheid rejimi* olarak tarif etmiştir:

> Gezi süreciyle birlikte dozunu arttıran aşağılayıcı, çirkin söylemle birlikte pek çok şahsi ilişki bozulmuş, arkadaşlıklar bitmiş, tehdit, hakaret, nefret söylemi ve mezhepçi/cinsiyetçi içerikle kültürel apartheid rejimi tahkim edilmiştir.[25]

---

[22] İsmail Çağlar, "Ah Şu Kültürel İktidar", *SETA*, 14 Haziran 2017 https://www.setav.org/ah-su-kulturel-iktidar/ (son erişim: 1 Nisan 2019)

[23] İ. Çağlar, a.g.y.

[24] "Sosyolog Dr. İsmail Çağlar: Üstünlük Taslayanlar Hem Cahil Hem Lümpen" Fadime Özkan'ın Röportajı, *Star*, 9 Ekim 2017

[25] Oğuzhan Bilgin, "Türkiye'de Kültürel Apartheid Rejim", *Star Açık Görüş*, 1 Ekim 2017
Bilgin, bu yazıyı özellikle Hülya Koçyiğit'in Hürriyet Gazetesi'ne vermiş olduğu bir röportajın muhalif kesimlerde yarattığı tepki sonucu kendisini linç ettiklerini düşünmesi üzerine yazdığını belirtmektedir. Bilgin'e göre Koçyiğit "Hürriyet Gazetesi'ne söyledikleriyle Ak Parti'nin 2002'den beri özgürlükler alanında yaptıklarından övgüyle bahsetmiş, CHP'nin adalet yürüyüşüne destek vermediğini anlatmış, "Gazeteciler hapse atılıyor" kampanyasının yanlışlığına değinmiş ama bütün bu konular hakkında konuşurken son derece naif, nazik ve

Elitlerin halkı sürekli olarak aşağıladığı iddiasını yineleyen yazara göre yine, Gezi direnişiyle beraber bu aşağılama sistematik hale gelmiştir. Öyle ki onlar aynı zamanda 'öteki' olarak kodladıkları kesimlerin kendileri ile aynı seviyeye gelmelerini de istemezler:

> Zizek'e göre 'Bizim gibi olun' talebi açıkça 'Öteki gerçekten bizim gibi olmaya muktedir değildir' i vaaz etmekte ve bu anlayış 'Ötekiler bizim seviyemize gelmemeli, gelirlerse hayat tarzımızı koruyamayız' gibi bir kültürel apartheid yaratmaktadır.[26]

Devlet eliyle yetiştirilmiş olmak, Batı'nın değerlerini benimsemiş olmak ve sahte bir muhalif olmak vurgulamaları genel olarak Kemalist Batıcı aydınlar zümresi şeklinde karşı cepheyi tarif eden standart ifadeler olarak çokça yinelenmektedir.

Söz konusu ideologların cumhuriyet tarihi boyunca kültürel hegemonyanın sahibi konumundaki elitler ile sol/sosyalist muhalif kesimler arasında da belirli bir özdeşlik ilişkisi kurarak, onları da kültürelci bir zaviyeden "merkeze" yerleştirdiklerini belirtmemiz gerekir.[27] Burası önemlidir; zira böyle bir manevra sayesinde sol muhalefetin çeşitli unsurlarının içerisinde olduğu Gezi protestoları da esasında AKP ile uzun yıllar sonra siyasal iktidara taşınan çevredeki mütedeyyin kesimlere karşı garez içerisindeki "merkezin" tahammülsüz bir darbe girişimi olarak kodlanabilmiştir. Bu sayede "kültürel" alanda seyrediyormuş gibi gözüken bir yarılma ve mücadele siyaset alanına tahvil edilmiş olur (Keten, 2017, s. 28). Solcular esasen orta sınıfı ve burjuvaziyi temsil etmektedirler ve sosyalizmin hakikat

---

uzlaşmaya açık bir üslup kullanmıştı. Ama bu naiflik bile onu ünlü veya ünsüz binlerce kişinin sosyal medyadaki hakaretinden, aşağılamasından, sövgüsünden, cinsiyetçi yaftalamasından, mezhepçilikten, toplu nefret söyleminden ve sağlık durumuyla ilgili akla hayale gelmeyecek çirkinlikteki sözlerden kurtarmaya yetmedi. Ne de olsa kültürel iktidar için suçu büyüktü: Muhafazakâr siyasal iktidarı biraz da olsa övmekti."

[26] O. Bilgin, a.g.y.

[27] Merkez-çevre yaklaşımı ile kültürel iktidar söylemini birleştirme çalışmalarına akademik çevrelerden de katkı yapılmıştır. Örneğin Prof. Dr. Yılmaz Çolak, 2000 senesinde tamamladığı *Yukarıdan Aşağıya Medenileştirme Süreci: Türkiye'de Kültür ve Devlet 1923-1945* başlıklı doktora tez çalışmasını, 2017 senesinde *Türkiye'de Kültürel İktidarın Kuruluşu 1923-1945* başlığı ile kitaplaştırmıştır. Kitabın içerisinde kültürel iktidar kavramını tanıtan ve kavramın içeriğini tartışan herhangi bir bölüme rastlanmamakla beraber, "Kemalist Kültürel İktidarın Şekillenmesi: Hukuki ve Kurumsal Altyapı" başlıklı bölümde kültürel iktidarın "Kemalist milliyetçilik" kavramı ile ilişkilendirildiği gözlenmektedir (Çolak, 2017: 113-136). Bununla beraber yazar, Kültürel iktidarın kuruluşunun *Erken Cumhuriyet Döneminin Ulus-İnşa Süreci*nin analizi ile anlaşılabileceğini iddia etmektedir.

düzleminden seslendikleri kitlelerden çok farklı bir yaşam tarzına sahiptirler. Ancak sürekli olarak ezilenler ve işçi sınıfı adına konuşmakta, onların haklarını savunduklarını iddia etmektedirler. Türkiye'de Sol ile Kemalizm arasında organik bir bağ kurma çabaları muhalif kesimlere karşı, iktidarın en çok faydalandığı temalardan birisi olmaktadır. Örneğin Turkuaz grubuna ait *Lacivert* dergisinin "Orta sınıf" dosyasında editör Meryem İlayda Atlas orta sınıfları şöyle tarif etmektedir:

> (…) Giderek protestocu bir karakter kazanır; etnik, sekter tartışmaların odağında yer alır (…) Bütün işlerini elektrikle görür ama nükleer enerjiye de karşıdır teknolojiden kopmaya bir dakika tahammülü yoktur (...) Çamlıca tepesinde alıcıları toplayan direkten de nefret eder. Bir ata sporu olan nefret etme eylemini, şikâyet etme eylemi ile birleştirir ve bu iki eylemi bir gelecek kurmanın en önemli aracı olarak kurgular. (Atlas, 2017, s. 5)

Bahsi geçen orta sınıf tarifi, ekolojik duyarlıkları olan, çevre eylemlerinde sıkça gördüğümüz bir tipolojinin işaret edildiğini göstermektedir özellikle AKP döneminin inşaat sektörüne dayalı politikalarına karşı çıkan en çok da Gezi Direnişinde ön plana çıkmış olduğunu gördüğümüz inşaata dayalı birikim rejimine karşıt söylemle muhalefet yapan kesimlere gönderme yapmaktadır.[28]

[28] Gezi İsyanının özellikle Taksim Gezi Parkı'na Topçu Kışlası'nı yeniden yapmak için başlayan inşaat faaliyetlerini protesto ederken başladığı düşünüldüğünde Gezi gençliğinin en çok inşaat karşıtı bir kitle olarak tarif edilmesi iktidar medyasının o günlerde sıklıkla yaptığı bir karşı argüman üretme yöntemiydi. Gezi kitlesini "istemezükçüler" olarak adlandırmaktaydılar ve bu sıfat sıklıkla, değişime, kalkınmaya, inşaat ve icraata karşı, arkaik, geri kafalı, melankolik, eskide kalmış, bağnaz bir tutuculukla yeniliklere fırsat vermeyen bir tipolojiyi ima eder biçimde kullanılmaktaydı. Dönemin AKP Genel Başkan Yardımcısı ve Parti sözcüsü Hüseyin Çelik "Biz bu istemezükçü lobisine teslim olmayacağız" şeklinde bir açıklama yapmıştır. "Ak Parti'li Hüseyin Çelik: Biz 'İstemezük'çü Lobisine Teslim Olmayacağız" 8 Haziran 2013 https://www.haberler.com/ak-partili-celik-2-biz-istemezuk-cu-lobisine-4712582-haberi/ (son erişim: 1 Nisan 2019)

Şair ve İstiklal Marşı Derneği Başkanı İsmet Özel, Gezi'nin devam ettiği Haziran günlerinde "İstemezük" adlı bir panel düzenlemiş Gezicileri de gayri-İslami olarak kodlamıştır: "Geldiğimiz yerde Türkiye'nin ortadan kalkması, Türklerin tarihten silinmesi sonucunu almaya yarayacak bir faaliyet başladı. Eğer Gezi Parkı eylemcileri gayrı Müslim karakterde olmanın zaferi peşinde iseler bu zaferi elde edecekler. Eğer gezi parkı eylemcilerine muhalefet edenler İslâmî kampın temsilcileri olarak görülecek olurlarsa onlar da mağlup olacaklar. Bunun sonucu da Türkiye'nin haritadan silinmesi olacak."

"İsmet Özel: Eğer Gezi Parkı Eylemcileri Gayr-i müslüm…", *Time Türk* , 24 Haziran 2013

İktidar çevrelerinin gözünde Gezi Direnişi, Kemalist orta sınıflarla solcuların ittifak ettiği bir kalkışmaydı aynı zamanda. Her ne kadar farklı ekonomik düzeylerden gelen vatandaşların oluşturduğu bir kitlenin varlığını çekinik olarak kabul etseler de talepleri itibariyle *endişeli modern*lerin bir tepkisiydi. Örneğin SETA Vakfı araştırmacıları Hatem Ete ve Coşkun Taştan tarafından hazırlanan *Gezi Eylemleri Raporu*'nun "Eylemcilerin Siyasal Profili" başlıklı bölümünde Gezi eylemcileri üç gruba ayrılarak tanımlanmıştır[29]. Bunlar "A-tipik CHP Seçmenleri", "Sistem Karşıtı Radikaller" ve "Baraj Altında Kalan Partilerin Seçmenleri" şeklinde isimlendirilmiştir. Buna göre "A-tipik CHP seçmenleri ileride CHP seçmenine dönüşme potansiyeli taşımakla beraber sayıları oldukça fazladır ve eylemlerin İstanbul dışına taşınmasında aktif rol oynamışlardır" (Ete & Taştan, 2014, s. 41).

Üstelik iktidarın bu gruplar arasında çizdiği çizgiler sürekli silikleşmektedir. Düşmanları hızlıca "topaklaştırma" (Bora, 2017) marifetiyle Gezi Parkı gençliği ile 15 Temmuz gecesi evinde oturanlar aynı kümeye yerleşmekte ve bu küme aynı zamanda Batıcı, elitist, kültürel hegemon olan iç mihrakların da yerleşkesi olmaktadır. *Lacivert* dergisi Ekim 2016 sayısında derginin editörlerinden Beytullah Çakır'ın 15 Temmuz darbe girişimi üzerine yazdıklarında yine Kemalist orta sınıf ile solcular arasında illiyet bağı kurma çabası dikkat çekmektedir. Bu bağ özellikle orta sınıf kaygıları olan Kemalistlerin darbecilik huyunun içten içe solcularda da özellikle de kültürel alanda var olan solcularda mevcut olması tespitiyle ortaya çıkmaktadır (Çakır, 2016, s. 57).

SETA Vakfı tarafından Sertaç Timur Demir'e hazırlatılan *Türkiye'de Mizah Dergileri Kültürel Hegemonya ve Muhalefet* başlıklı raporda *Gırgır, Leman, Penguen, Uykusuz* dergilerinin "ürettiği kültür ve algı" kapakları üzerinden incelenmiştir (Demir,

[29]Hatem Ete; Coşkun Taştan "Kurgu İle Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri" *SETA Rapor,* 6 Haziran 2014

2016). Demir'e göre Türkiye'de "mizahın tarihi, çoğu kez halk iradesine dayalı meşru iktidarların bir tür "kültürel darbe" şeklinde alaşağı edildiği ve yerleşik klişelerin tekrar tekrar üretildiği bir savaşın tarihidir" (Demir, 2016, s.13). Demir'in raporundaki yaklaşımı temellendiren önermeler, yukarıda örneklerini vermiş olduğumuz, kültürel iktidar odaklarının gayri-meşru bir zümre olarak, halkın seçtiği "çevre"nin temsilcisi olan liderleri ve tabanını aşağılayan "gizli güçler" olduğuna dair önermelerle paralellik gösterir. AKP'nin kendisine "iktidar ama muhalif" bir pozisyon biçebilmesi için karşısına aldığı bir iktidar odağı olarak kültürel iktidar söylemini inşa eden bir diğer çalışma olarak değerlendirilebilir.

Özetle, bu bölümün başında temel önermelerini ortaya koyduğumuz başta Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere çeşitli AKP temsilcileri tarafından Gezi protestoları sonrasında yoğunlukla dile getirilen kültürel iktidar arayışı, AKP'ye yakın ideolog pozisyonundaki yazar ve kanaat önderleri tarafından derinleştirilerek yeniden üretilmiştir. Bu derinleştirme çabası bir yandan Gramsci ve Bourdieu gibi sol-akademya ve düşün dünyasının benimsediği kuramcıların kavramlarının yeni bir içerikle kullanılmasına dayanır. Diğer yandan kimi zaman bu kavramlarla birlikte kimi zaman da müstakil olarak Şerif Mardin'in merkez-çevre eksenindeki Türkiye tarihi okuması bu tarihselleştirme ve teorileştirme çabasına eşlik eder. Bu çabalar bu ideologların aynı zamanda "kültürel iktidar" tartışmasını yine siyasal iktidarın söylemini destekleyecek güncel siyasal gündemlere bazı girdiler yapmasını sağlar. Gezi protestolarının ve 15 Temmuz darbe girişiminin Türkiye'deki Batıcı seçkinlerin "kültürel dayatmasının" bir başka uğrağı olarak yorumlanması bir yandan bu tür güncel siyasal gündemler karşısında iktidarın konumunun, diğer yandan da onun kültürel alana müdahale etme arayışının haklılaştırılmasına katkıda bulunur.

1.1.2. Kültürel İktidar Arayışına Eleştirel Uyarılar

AKP'nin özellikle Gezi protestoları sonrasındaki süreçte öne çıkardığı "kültürel iktidar" sorunsalının İslamcı muhafazakar çevrelerin tümü tarafından olduğu gibi sahiplenildiği söylenemez. Bu kesimler arasında AKP'nin resmi söylemine ve yukarıda bahsettiğimiz ideologların yaklaşımlarına eleştirel bir mesafe içerisinde kalanlar ve bu konudaki yanlış buldukları yönelimler konusunda uyarıcı bir misyon edinmiş görünenler de vardır. Bu kesimler, Türkiye'de kültürel alanın "milli ve manevi değerlere" yabancı, Batıcı bir elitin hakimiyetinde olduğu tespitine katılmakla birlikte buna karşı AKP'ye yakın çevrelerin geliştirdikleri "kültürel iktidarı" sistemli çabalarla ele alma arayışına birbiriyle ilişkili üç açıdan mesafe koyarlar. Bu eleştirel pozisyonunu besleyen iddiaların birincisi kültürel alanın devletin gücünü kullanarak değiştirme çabasının bir "toplum mühendisliğine" denk düşeceği ve bu açıdan da esasında Kemalist otoriterliği ve onun kullandığı yöntemleri bertaraf etme iddiasıyla yola çıkan İslami-muhafazakar hareketin onunla benzeşen bir konuma sürüklenebileceğidir. Gerçekten de AKP'nin özellikle iktidarının Gezi protestolarını önceleyen dönemlerinde "toplum mühendisliği" eleştirisini merkeze aldığı ve kültür-sanat alanına devlet müdahalesini açıkça eleştirdiği düşünüldüğünde söz konusu kesimlerin yaptığı tutarsızlık vurgusu ve "karşıtına benzeme" uyarısı olgusal bir zemine sahiptir. "Toplum mühendisliği", insanların kendilerini ve çevrelerini algılama, görme, kavrama ve anlamlandırma biçimlerinin belli bir ideolojik dünya görüşü esas alınarak biçimlendirilmesine AKP'nin verdiği addır" (Bedir, 2017, s. 20). Keza, Recep Tayyip Erdoğan, 2017 yılında verdiği bir röportajda "sanatçıların devlet memuru olmasını doğru bulmadığını" söyleyerek "devletin sanatı yöneten değil, destekleyen bir konumda olması

gerektiğini" belirtmiştir.[30] Bu açıklama bize "siyasal alanda işlevsel kılınabilecek sistematik bir kültürel üretimin doğrudan devlet eliyle gerçekleştirilemeyeceğini ancak siyasal toplumla sıkı sıkıya ilişkili bir sivil toplum üzerinden mümkün hale gelebileceğini söylemektedir" (Bedir, 2017, s. 20). Toplum mühendisliği kavramı muhafazakâr/İslamcı çevre tarafından her zaman mahkûm edilen bir anlayış olmuştur ve İslamcı-muhafazakâr kesime yakın bazı çevreler aynı doğrultuda AKP'nin Gezi sonrası ortaya çıkan "kültürel iktidar" arayışını da mahkûm eder bir konumdan uyarılarını yapmaktadırlar.

Şükrü Hanioğlu, sanat dünyası, akademi ve ana akım medyada süregelen bir liberal-sol iktidarın "siyasal doğruluk" ve "ahlaki belirleyicilik" gibi alanlarda tekel oluşturduğunu iddia etmektedir. Türkiye'deki Kemalist hegemonyayı şu sözlerle anlatmaktadır:

> Cumhuriyet sonrasında dindarlığa indirgenen muhafazakârlığın büyük ölçüde kültürel alan dışına itildiği Türkiye, kültürel hegemonya alanında ilginç bir örnek sunmaktadır. Bu misâlde kendisine "dindarlık ile özdeşleştirilen muhafazakârlık" karşıtlığı anlamında "ilericilik" pâyesi bahşeden ve bunu otoriter rejim araçlarıyla topluma benimsettirmeye çalışan "sol Kemalist kültürel hegemonya" şekillenmiştir.[31]

Sol Kemalist kültürel hegemonyanın etkisi altında yerleşik düzene gönüllü olarak destek veren, onun değerlerini içselleştiren toplumsal tabanlar aracılığıyla yürütülen faaliyet aynı zamanda bir *toplum mühendisliğidir.*[32] Hanioğlu devamında, Türkiye'deki muhafazakârların da ABD ve İngiltere'dekilere benzer vakıflar, düşünce kuruluşları, medya organları ve üniversiteler kurarak; vesayet zayıfladıkça devlet gücünü de devreye sokarak

---

[30] "Erdoğan 'Sanatın Özgürlüğünü' Savundu", *Diken*, 12 Haziran 2017

[31] Şükrü Hanioğlu, "Kültürel Hegemonya ve Muhafazakârlık", *Sabah*, 11 Haziran 2017
https://www.sabah.com.tr/yazarlar/hanioglu/2017/06/11/kulturel-hegemonya-ve-muhafazakrlik
(son erişim: 1 Nisan 2019)

[32] Kemalizmin bir toplum mühendisliği olduğu eleştirileri Kemal Karpat, Şerif Mardin gibi akademisyenlerin eserlerine yaslanmaktadır. Atilla Yayla gibi liberal yazarlar ise bu teorilere dayanarak AKP'yi Kemalist ideolojinin rakibi olarak gördüklerini sıkça dile getirmektedirler. Atilla Yayla'nın Atatürk'e "bu adam" diyerek hakaret ettiği gerekçesiyle yargılanması sonrası verdiği bir röportajda o günlerde yaşadıklarını Cumhuriyet kadrolarının yaptığı bir toplum mühendisliğinin sonucu olarak değerlendirmektedir.
"Atilla Yayla: Kemalizm Bir İdeoloji Değil Fikir Demetidir" *Yeni Şafak*, 2 Haziran 2008

"kültürel muhalefet" oluşturma gayreti içine girdiğini bunda da hatırı sayılır bir başarı kazandığını iddia etmektedir. Ancak, AKP iktidarının kendi tabanı ile kurduğu ilişkinin Kemalist hegemonyanın kendi tabanı ile kurduğu ilişkiye benzerlik göstermesinden endişe duyan Hanioğlu kültür savaşları içinde muhafazakâr bir hegemonya projesinin benzer bir şekilde sonuçlanacağından bahsederek dengeyi bozmanın sakıncaları konusunda uyarmaktadır:

> Türkiye gibi siyasetin "davalar savaşı" olarak kavramsallaştırıldığı bir toplumda 'kültürel iktidar'ı 'zararlı karşıtlar'a bırakmama gayreti kolaylıkla toplum mühendisliğine dönüşebilmektedir. Türkiye bunu Erken Cumhuriyet tecrübesiyle bizatihi yaşamış bir toplumdur. Dolayısıyla da muhafazakârlığın kültürel çoğulculuk talep ederken bu deneyimin tekrarından kaçınması son derece önemli bir zorunluluktur.[33]

Yusuf Kaplan ise bir röportajında toplum mühendisliğinin AKP için bir hegemonya tekniği haline gelmesini şöyle eleştirmektedir:

> Halkı okumayı toplum mühendisliği olarak gören AKP kadroları, toplumsal bilimlerden devşirdikleri kavramları özü değil de biçimi itibariyle kavrayan 'muhafazakâr entelektüellere' tüm iktidar biçimlerini kendi sultası altına almak için "toplum mühendisliğini" yaşama geçirme misyonu atfettiğinde, bu entelektüeller en büyük zenginlik kaynağı devletten maddi ve manevi açıdan yararlanmak için *düşündüren* değil de zaten meşruluk zemininde *iş gören* kanaatleri kemikleştiren bilgiyi, iktidarın hizmetine koşarak devleti güçlendirme yolunu tercih ettiler.[34]

Kültürel iktidar tartışmalarına yönelik eleştirel mesafeyi besleyen ikinci kanal ise AKP döneminde İslami-muhafazakar çevrelerin sahip oldukları gücün etkisi altında İslam'ın özünden ve hakikatinden koptuklarına dair bir iddia üzerinden şekillenir. Bu eğilim İslamcıların/İslami hareketin kapitalistleştiği, piyasa koşullarına göre dönüşüm geçiren AKP

[33] Ş. Hanioğlu, a.g.y.
[34] "Yusuf Kaplan: Ak Parti Halkı Okuyamıyor; İktidar İnsanların Gözünü Kör Etti" *T24*, 11 Haziran 2017 https://t24.com.tr/haber/yusuf-kaplan-ak-parti-halki-okuyamiyor-iktidar-insanlarin-gozunu-kor-etti,408344 (son erişim: 1 Nisan 2019)

iktidarının artık İslam dininin hakikat iddialarını taşıyamayan bir görüntü verdiği şeklinde yakınmalara dönüşmektedir. Örneğin şair Celal Fedai AKP'nin kültürel iktidar savaşı ile sol ve seküler kesimlerin bir dönemler kültürel hayatı hakimiyet altına aldığı süreç arasında benzerlik kurmaktadır:

> 150 yıldır üzerimizde yürütülen onca kültür savaşına rağmen biz Türkiye'de yaşayanların, ülkemizdeki kültür işlerinin esaslı bir bakanın göreve gelmesiyle düzeleceğini sanmak gibi bir saflığımız var (…) Cumhuriyet'in kurulduğu günden 1950'lere dek uzanan kadroların, "On yılda on beş milyon genç yarattık her yaşta" demesi boş değil. "Kadro" kelimesi, Cumhuriyet'in "kulturkampf"ının bir parçası olarak 1932'de İnönü'nün direktifiyle çıkan bir derginin adı olmanın ötesinde anlam taşıyor bu nedenle.[35]

Fedai'nin bu sözleri "kültür bakanlarına çok iş düşüyor" diyen Erdoğan'ın kültürel hamlelerini de örtük olarak yanlış bulduğunu ima etmektedir. O'na göre Türkiye'de kültürel alana yönelik sistemli müdahaleler emperyalist güçlerin ve özellikle ABD'nin Türkiye üzerindeki stratejilerinden bağımsız düşünülemez:

> ABD'nin bilhassa dış siyaseti her değiştiğinde bir ya da birkaç dergi bu siyasetin yöneldiği alanları deruhte edebilmek için, zaten önceden organize olmuş bir yayın ağının en tepesindeki parçası olarak yayın hayatına girer. Bundan sonra bu en tepedeki dergiye bağlı olarak farklı alanlarda farklı dergilerin olması gerekir. Onun da hazırlığı çok geçmeden yapılır. Edebiyattan sinemaya, siyasete, tarihe, günlük hayata kadar her alana aynı bakışı ulaştıracak dergiler yayın hayatına girer.[36]

Cumhuriyet kadroları bu şemayı *Cumhuriyet* Gazetesi ve *Varlık* dergisi ile başlatmıştır [37]:

> Bundan sonra Amerikan tarzı hayatı yerleştirecek Bütün Dünya ve Aile gibi dergiler yayın hayatına girecektir. Tabii asıl anılması, görülmesi gerekenler, tüketim ideolojisine göre yön verilen toplumun

[35] Celal Fedai, "Yazarınız Ajan Olmasın…", *Star*, 10 Ağustos 2017 https://www.star.com.tr/kitap/yazariniz-ajan-olmasin-haber-1244874/ (son erişim: 1 Nisan 2019)
[36] Celal Fedai "Müslümanlardan Alıklar Oluşturmak ya da Foreign Policy'den Hürriyet'e, Yeni Şafak'a Amerikan Kültür Yönetimi", *Kişisel Blog Sitesi,* 15 Temmuz 2016 https://celalfedai.wordpress.com/2016/07/15/muslumanlardan-aliklar-olusturmak-ya-da-foreing-policyden-hurriyete-yeni-safaka-amerikan-kultur-yonetimi/ (son erişim: 1 Nisan 2019)
[37] Celal Fedai, "Ak Parti Popülizmi Seçmemeli", *Kişisel Blog Sitesi*, 9 Temmuz 2015 https://celalfedai.wordpress.com/2015/07/09/ak-parti-populizmi-secmemeli/ (son erişim: 1 Eylül 2018)

> alacağı şekli gören ve 1 Mayıs 1948'de Hürriyet'i çıkaran Sedat Simavi ve onu takip ederek 1950'de Milliyet'i yayımlamaya başlayan Ali Naci Karacan'dır.[38]

Bu iki gazete ve onlara bağlı onlarca dergi Marshall yardımı sonrası görece refaha kavuşan toplumu tüketime alıştıracak kültür yönetiminin araçları olmuşlardır. Fedai'ye göre AKP iktidarının bugün medyayı kontrol ederek desteklediği Turkuaz ve Albayrak gruplarının çıkardığı *Yeni Şafak* Gazetesi, *İtibar, Cins* gibi edebiyat dergileri (yazının devamında bahsedilen aynı medya gruplarına ait ve yine aynı kategoride değerlendirilen *Lacivert*, *Gerçek Hayat*, *Derin Tarih*, *İzdiham, Hacamat* gibi aktüel, mizah dergileri) de aynı şemanın ürünleridir.[39] İslamcı çevrenin bozuluşunun AKP döneminde hızlanmasını da bu duruma bağlamaktadır:

> Türkiye'de Müslüman çevrelerin düşünce, edebiyat, sanat dergilerinin son üç dört yıla kadar kendini ABD tarzı tüketim endüstrisinden koruyabilmiş olmaları takdire şayandır. Ne var ki bu konuda kısa zamanda kat edilen mesafe, sol çevrelerin elli yılda aldığı mesafeye neredeyse denktir. Bugün için görünüşte Hürriyet gazetesiyle siyaseten karşı karşıya bulunan Yeni Şafak gazetesi, Müslüman çevrelerdeki Amerikan tarzı yaşantının dergilerini son dönemde çıkardığı dergilerle yaymaktadır.[40]

Celal Fedai, kültürel iktidar tartışmalarını başlatan İstanbul merkezli edebiyat çevresiyle ilişki halinde olan bir figür olarak kültürel iktidar tartışmalarına katılan özneler arasında ayrıksı bir konuma yerleştirilmeyi hak etmektedir. AKP'nin kültürel iktidar arayışına yönelik açık eleştirilerini kişisel blog sitesinde ve sosyal medya hesaplarında dile getirdiği gibi, kültürel iktidar söylemini inşa görevini ifa eden SETA'nın etkinliklerinde ya da iktidara yakın *Star* gazetesindeki köşe yazılarında da örtük olarak sürdürmektedir. Bir yandan İslami-muhafazakâr edebiyat çevrelerine de "içeriden" yapılmış uyarılar olarak ele

[38] C. Fedai, a.g.y., 15 Temmuz 2016
[39] C. Fedai, a.g.y.
[40] C. Fedai, a.g.y,

alınabilecek yazılarındaki fikirleri, ilerleyen bölümlerde tekrar ele alacağımız üzere, *Cins* dergisinin çıkışı itibariyle iyice keskinleşir.

İslam'ın hakikati söylemine yaslanarak yapılan yorumların bir tarafı Amerikan hayat tarzına yönelen muhafazakâr kitlelere ve İslamcı hareketin kapitalistleşmesine dair yakınmalar olurken diğer tarafı da İslamcıların üretmesi beklenen medeniyet perspektifi ve irfanın çözülüşünde aranmaktadır. Buna göre İslamcı çevredeki bozulmalar irfan ve medeniyet kavramlarının algısındaki sakatlanma olarak görülmektedir. Örneğin, Dücane Cündioğlu AKP iktidarını ve muhafazakâr tabanı İslam ahkâmı üzerinden eleştirirken söz konusu bozulmayı aynı zamanda muhafazakâr çevrenin ahlaki bir sorunu olarak ele alır. Cündioğlu, *ilim* ve *irfan* kavramları arasındaki ayrımdan hareket ederek sanatın ortaya çıkabilmesi için şeriata değil, irfana başvurmayı tavsiye etmektedir. İlim, şeriatı, yasaları, ahlakı temsil ederken; irfan hayalleri, sınırları çizilemez olanı, estetiği ve hoşgörüyü temsil etmektedir.[41] Muhafazakâr sanat faaliyetlerinin zor'a dayanacağı eleştirisini yaparken AKP iktidarı ve çevresine de şöyle seslenmektedir:

> Lütfen söyler misiniz, Şems'in ruhundan hiç mi esintiler ulaşmadı ruhlarınıza? Anadolu'nun o aşkla dolu kadehlerinden bir kere de mi olsun yudumlamadınız? "Aman dikkat! Karar şiddet doğurur ey benim güzel oğlum!" diyecek bir yaşmaklı nene de mi görünmüyor artık düşlerinizde? Sizler bizler adına, kendinizce, kendi mertebenizce, ve pek tabii ki zer'e (altın) ve zor'a dayanarak kararlar aldıkça, rahmet alanının daraldığını hissetmiyor musunuz? Artık başınız göğe değecek kadar mı zirvelerdesiniz? İniltileri işitebilmek için bir zamanlar içlerine eğildiğiniz o derin kuyulardan gelen çığlıkları şimdi duyamayacak kadar mı zirvelere çıktınız?[42]

Cündioğlu'nun bu yaklaşımı, yukarda yazılarından örnekler verdiğimiz Celal Fedai'nin İslam'ın hakikatini *Anadolu irfanı*nda aramaya yönelik çağrısıyla bütünleşir. Fedai'ye göre *"ilim ve irfan* kavramlarının yara alması sonucu 2000'li yıllarda İslami kesim

[41] Dücane Cündioğlu, "Zer ile Zor Arasında (I)-(II) Sanat ve Muhafazakârlık" 8 Mayıs 2012 http://perde-i-hunin.blogspot.com/2012/05/zer-ile-zor-arasinda-ill-sanat-ve.html (son erişim: 1 Nisan 2019)
[42] D. Cündioğlu, a.g.y.

içerisinde bazı bozulma emarelerine karşı temel alınması gereken Anadolu irfanıdır."[43] Ona göre "bu toprakların tek kültürel iktidarı olan Anadolu irfanı, İslam'ın hakikatini üretmektedir."[44]

AKP'nin kültürel iktidar arayışına yönelik mesafeli tavrın üçüncü zeminini ise İslami-muhafazakar kesimlerin kültürel ve entelektüel alandaki kısırlığına yönelik bir tür "özeleştiri" oluşturur. Buna göre İslami-muhafazakar çevrelerin kültürel alan içerisinde zayıf bir pozisyonda olmalarının nedeni sadece bu alanın Kemalistler, solcular ya da "laikler" tarafından zapturapt altına alınması değil aynı zamanda İslami muhafazakar kesimlerin onun yerine geçecek bir kültürel birikim oluşturamamasıdır. Bu içsel zaafın varlığında kültürel iktidarı siyaset yoluyla ele geçirme çabası ya zamansız ya da beyhude bir çabadır.

AKP'ye yakın olmasa da İslamcılık dairesi içerisinde yayın yapan *Milli Gazete*'nin yazarlarından Orhan Gazi Gökçe'nin konu hakkındaki yazıları bu pozisyonun çarpıcı örneklerinden biridir. Gökçe, sahici anlamıyla İslami/muhafazakâr bir kültürel birikimin yeşertilmediği bir ortamda AKP çevrelerinden gelen kültürel iktidarı ele geçirme hamlesinin esasında çıplak bir güç arzusunun yansıması olduğunu ifade etmektedir:

> Son zamanlarda kültürel iktidar diye bir mesele türetildi. Türetildi diyorum çünkü bu tabii bir ihtiyaca matuf bir şey değil. Her mecliste, konuşmada "her şey tamam da kültürel iktidar bizde değil" diye yakınan insanların üzerinde durdukları şey acaba sadece estetik ve sanat mevzuunda yaşanan eksiklikler mi yoksa "orayı da ele geçirirsek var ya" psikozu mu? Bu konuda derin şüpheler besleyen biri olarak bizim neden kültürel iktidarımız yok sızlanmalarına asla iyi gözle bakmadığımı ifade etmeliyim başta.[45]

[43] C. Fedai, "Türkiye'de Tek Kültürel İktidar Anadolu İrfanı", *Mücerret*, 1 Kasım 2017 http://www.mucerret.com/yazarlar/turkiyede-tek-kulturel-iktidar-anadolu-irfani/ (son erişim: 1 Nisan 2019)
[44] C. Fedai, a.g.y.
[45] "Kültürel İktidar Dırdırı", Orhan Gazi Gökçe, *Milli Gazete*, 01 Şubat 2017 https://www.milligazete.com.tr/makale/844289/orhan-gazi-gokce/kulturel-iktidar-dirdiri (son erişim: 1 Nisan 2019)

Gökçe'nin yaklaşımı muhafazakâr çevrelerin alışkın olmadığı bu kavramı doğrudan AKP iktidarının güç istenciyle ilişkilendirerek sorunsallaştırması bakımından diğer İslamcı yazarlardan ayrı bir yerde durmaktadır. Aynı zamanda AKP'nin söyleminde "kültür", "medeniyet", "değerler" gibi kavramların içerimlerinin de hamasetten besleniyor oluşunun sıkıntılarına işaret etmektedir:

> Kültür, medeniyet, değerlerimiz vb. mefhumlar etrafında biriken nutuklar, tekrarlar içinde bulunduğumuz bu yoksunluğun daha da dibine götürüyor bizi (...) Dilde olan kalpte ve amelde olmadığı vakit anlamsızlık kaçınılmaz hale gelir. Bu açıdan bakıldığında "bizim neden arabamız yok baba" diyen bir çocukla "bizim neden kültürel iktidarımız yok" diyen koca koca adamların arasında ne fark var Allah aşkına? (…) Universal olanın yerel olan ile savaşı arasında özgün bir form üretme kabiliyetinden uzak oluşumuz, kültür ve sanat meselesinin "soft-power" düzeyinde itibar görmesi, elbette ki bu kavramların siyasal bir içeriğe hapsolmasına sebep oluyor.[46]

Gökçe'den farklı olarak AKP'ye yakın *Yeni Şafak* gibi yayın organlarında yazılar yazan Yusuf Kaplan'ın benzer bir görüşü paylaştığı göze çarpar. Ona göre İslamcı muhafazakâr kesimler bir kültürel iktidar hamlesine girişmeden önce bugüne kadar bu alandaki yetersizliklerini sorgulamak durumundadırlar. "60 yıldır iktidarda olan sağ/muhafazakâr iktidarların etrafında çöreklenen sağ/muhafazakâr entelijansiyanın neden sadece "maslahatgüzarlık" yaptıklarını sorgulamasını" bekleyen yazar, muhafazakâr kesimlerin "esaslı bir medeniyet fikrine sahip olamadıklarını bu yüzden de sinema, müzik, edebiyat ve sanatın diğer alanlarında öncü kuşaklar yetiştiremediklerini"[47] düşünmektedir ve İslam medeniyetini "irfan medeniyeti" olarak tanımlamaktadır:

> (…) her dem bütün varlığa taze filizler verdirecek bütün beşerî zamanlara açılabilecek aşkın bir zaman tasavvuruyla donanan hakikatin, adaletin ve kardeşliğin yeşerdiği bir pınar olarak hakikat medeniyeti fikrinden yoksun olduğumuz için (…) Çağ'ı biz belirlemiyoruz; Çağ bizi belirliyor ve yönlendiriyor

[46] O. G. Gökçe, a.g.y.
[47] Yusuf Kaplan, "İrfan'ın Çocukları ve Kültür'ün Canavarları", *Yeni Şafak*, 13 Nisan 2012 https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/irfanin-cocuklari-ve-kulturun-canavarlari-31927

> (…) Cemil Meriç'i hatırlayarak, irfanın çocuklarıyız biz, diyorum; herkesi ve her şeyi nasılsa öylece tanıma marifetini hakikat bellemiş bir irfan medeniyetinin çocukları.[48]

Sonuç olarak Gezi sonrası öncelikli bir tartışma konusu haline gelen kültürel iktidar meselesi İslami-muhafazakâr kesimlerin kendi içerisinde de bir tartışma alanı açmıştır. Bu alan içerisinde siyasal iktidarın söylemini doğrudan sahiplenerek derinleştirmeye çalışanlar ile ona eleştirel bir mesafe ile yaklaşan ve uyarıcı konumunu benimseyenler arasında bir çatallanma yaşanmıştır. Diğer yandan belirtmek gerekir ki bu tartışmada kültürel iktidar sorunsalının ideologları olarak adlandırdığımız kesimler ile özel olarak *Cins* dergisi editoryası ve AKP'ye mesafeli İslamcı-muhafazakâr kesimler olarak adlandırdığımız özneler de Türkiye'de "kültürel alanın" seküler/sol/Kemalist kesimlerin hâkimiyeti altında olduğunu kabul etmekte ve bunu bir sorun olarak görmektedirler. Buna karşı nasıl bir strateji benimsenmesi gerektiğine dair farklılaşmalar, özellikle Gezi sonrasında, izlenmesi gereken stratejinin ne olması gerektiği hakkında İslamcı/muhafazakâr kesimler arasında bir fikri mücadele olduğunu göstermektedir. Sonraki bölümlerde yakından ele alacağımız *Cins* dergisinin bu her iki pozisyonu da içeren ve bütünleştiren bir girişim olarak öne çıkmaktadır. Gezi sonrası dönemde İslamcı/muhafazakâr kesimler arasında kültürel iktidar arayışının nasıl sürdürüldüğünü göstermek amacındaki bu çalışmanın neden bu dergiyi mercek altına almayı özel olarak seçtiğinin gerekçelerinden birisi olarak görülebilir.

[48] Y. Kaplan, a.g.y.

1.2.İslamcı Olmayan Çevrelerde Kültürel İktidar Tartışması: "Kulturkampf" ve Kutuplaşma

AKP'nin Gezi sonrası gündeme taşıdığı kültürel iktidar meselesi yalnızca İslami çevreler arasında iç bir tartışma olmakla sınırlı kalmamış aynı zamanda 2013 sonrasında hızla değişen politik ve ideolojik ortamı anlamlandırmaya çalışan sol ve muhalif entelektüel çevrelerin de ilgilendiği meselelerden birisi olmuştur. Bu çevreler arasında "kültürel iktidar" nedenleri soruşturulan veya hayıflanılan bir gerçeklik değil AKP iktidarının ürettiği bir söylem, strateji veya politika olarak değerlendirilir. Bu noktada sorgulanan asıl şey "kültürel iktidar" değil bu tartışmanın AKP tarafından neden başlatıldığı ve bunun Türkiye siyasetinin içinde bulunduğu durum açısından anlamıdır. Bu bağlamda İslamcılıkla bağlantılı olmayan ve çoğunlukla muhalif bazı kesimler AKP'nin "kültürel iktidar" hamlesini Türkiye toplumu içerisinde ortaya çıkan keskin siyasal ve toplumsal ayrışmaların bir tezahürü ya da "kulturkampf" kavramı etrafında ele alınan bir mücadele alanı olarak görmüşlerdir.

Kulturkampf modern Alman Devletinin kuruluş hikayesinde özgün bir döneme (1871-1876) işaret ettiğinden literatürde genellikle Almanca olarak kullanılmaktadır. Protestan Prusya'nın şansölyesi Otto von Bismarck'ın Katolik kilisesi ile girdiği ittifakla beraber yükselen sınıf mücadelesine (*Klassenkampf*) karşı almış olduğu önlemler de esasen Kulturkampf döneminin özgül koşullarını oluşturmaktaydı. Bismarck'ın liberallere ve sosyalistlere karşı mücadelesinin etkisi altında gelişen bir dönemi anlatan kulturkampf terimi yalın bir biçimde Alman coğrafyasındaki Protestan ve Katolik mezhepleri arasındaki mücadeleye indirgenemeyeceği gibi; yalnızca modern bir ulus-devlet inşası sürecindeki sekülerleşme hamlesini anlatmak için de yeterli olmamaktadır. Ne var ki 90'lı yıllarda kavram Amerikan sosyolojisinde dolaşıma sokulduğunda özellikle *Klassenkampf* (sınıf

mücadelesi) bağlamından ayrıştırılarak bir toplumda birbiriyle çatışan dünya görüşlerine sahip iki kutbun arasındaki mücadeleyi anlatan bir bağlam kazanmıştır. Bu bağlamı kazandıran James Davison Hunter'ın *Culture Wars: The Struggle to Define America* adlı eseri olmuştur. Hunter'a göre Amerikan toplumunda temel tartışma konuları olan kürtaj, eşcinsellik, evrim teorisi vb. meseleler üzerine süren politik mücadele, esasen Amerika'nın anlamını ve değerlerini "tanımlama" çabası üzerine yürütülen kültür savaşları (culture wars) olmaktadır (Hunter, 1991). Roger Chickering'e göre Hunter'ın geliştirdiği haliyle kültür savaşları kavramı Kulturkampf'ın yanlış bir çevirisi olmuş, uluslararası terörizmden, üniversite politikasına ve hatta Başkanlık seçimlerine kadar her konuda görüşleri dile getirmek için başvurulan bir kavram haline gelmiştir (Chickering, 2006).

1990'ların ortasında Amerikan siyaset sahnesi toplumun pek çok yönden bir kültür savaşı ile ilişkilendirilebilecek liberal ve muhafazakâr dünya görüşleri arasında kutuplaşmış olduğu iddialarıyla dolmaktaydı (Y. Kaya & Sunar, 2015, s. 395). Bu tartışmaların günümüze yansıması uluslararası alanda Türkiye çalışmalarına bakıldığında kulturkampf kavramını referans alan pek çok çalışmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kulturkampfın kullanışlı olmasının bir diğer sebebi ise çatışan iki kutup anlayışına sahip olması nedeniyle dualist bir çağrışım yapması ve merkez-çevre teorisi ile modern Türkiye'nin kuruluşunu açıklamaya çalışan perspektifle paralellik göstermesi olmaktadır. Buna bağlı olarak "Türkiye'deki güncel politik mücadele, okuryazar muhitlerde, birkaç yıldır Kulturkampf kavramıyla da anılmaktadır" (Bora, 2018, s. 61). Öte yandan bu kavram sadece 2013 sonrasında yaşanan gelişmeleri ifade etmek için kullanılmamış genel olarak bütün bir modern Türkiye tarihini yorumlayacak şekilde de işler kılınmıştır.

Kulturkampf kavramına yaslanarak ortaya çıkan ve siyaseti, iki dünya görüşü arasındaki kültürel değerler üzerinden ayrışmış toplumsal öznelerin mücadelesine indirgeyen

bu perspektif AKP'nin siyaset stratejisinde de özellikle "kültürel iktidar" tartışmalarının perde arkasında kendisini hissettirmektedir. Kulturkampf ve kültür savaşları kavramları, Türkiye'de İslamcı/muhafazakâr kesimler ile modernist, seküler, Batılı değerleri benimsemiş kesimler arasında görülen beğeni yargısı, yaşam tarzı, ahlaki değerler bakımından yaşanan farklılaşmayı ifade etmenin ötesine geçip bu iki kesimin birbiriyle çatışan iki kutup olarak tarif edilmesini niteleyecek şekilde kullanılmaya başlandığından beri muhafazakâr-İslamcı çevreler de kavramı bu haliyle kullanmıştır (Bora, 2018, s. 62). AKP iktidarı da kendi söylemini inşa ederken uluslararası literatürde birikmekte olan kulturkampf analizleri külliyatından cesaret alarak bu kavramı kendi hegemonya mücadelesinin tarihsel arka planına yerleştirmektedir.[49]

Kulturkampf perspektifinin yerleştirmiş olduğu çatışan dünya görüşlerine dayanarak iki kutba bölünmüş toplum anlatısı Türkiye'deki sosyolog ve siyaset bilimcilerinin de kutuplaşma analizleri yaparak AKP döneminin yarattığı sosyal dönüşümü anlama çabalarında temel yaklaşım haline gelmiştir. Son yıllarda sıklıkla artan biçimde kutuplaşma analizleri yapıldığı ve Türkiye'de toplumun kutuplaştığından bahsedilmektedir. Kutuplaşma analizlerinin temel olarak dayandığı yer toplumun değerler bakımından farklı sistemleri benimsemiş kesimler arasında bölünmüş olduğudur. Bundan ötürü kutuplaşma temelinde yapılan çözümlemeler sıklıkla "Dünya Değer Araştırması", "Avrupa Değer Araştırması" gibi sosyolojik çalışmaların bulgularına göre toplumsal yarılmayı tarif etmekte ve kulturkampf anlatısına da doğrudan ya da dolaylı biçimde desteklemektedirler. Söz konusu yarılmalar sürpriz olmayacak şekilde dünyanın genelinde ve Türkiye'de de dini değerler ile seküler

[49] Kültür savaşları, kulturkampf, kutuplaşma, merkez-çevre teorisini birbirine bağlayan analizlerin sıklıkla Hasan Bülent Kahraman'ın *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi* (2008) isimli çalışmasındaki perspektifine yaslanmış oldukları dikkat çekmektedir. Kahraman'a göre "Tarihsel blok Türkiye'de Osmanlı modernleşmesinin son dönemi olan 1889'dan başlayarak *ordu-aydınlar ve bürokrasiden* oluşmuştur. Bu, daha geniş ve tarihsel bir kesitte bakıldığında Şerif Mardin tarafından 'merkez' diye nitelendirilen olgudur" (Kahraman, 2008, s. 123).

değerler arasında cereyan etmektedir. Örneğin Yunus Kaya ve Lütfi Sunar araştırmalarında bulgularının Amerika'daki *kültür savaşları* tartışmalarındakilerle benzer olduğunu ifade etmektedirler (Y. Kaya & Sunar, 2015, s. 408). Bununla birlikte seküler ve muhafazakâr kesimler arasında -kültür savaşları literatürünün pek çoğundaki bulgularla benzerlik göstererek- ekonomik ve sosyal adalet hususunda ciddi bir farklılaşmanın olmadığını iddia etmektedirler (Y. Kaya & Sunar, 2015, s. 408).

Toplumun kutuplaştırılması meselesi bu tür yaklaşımlarda sıklıkla iki şekilde karşımıza çıkmaktadır: Çeşitli araştırma şirketlerinin anket çalışmalarında ölçülmeye çalışılan bir fenomen olarak ya da AKP'nin politikalarına yönelik eleştiri mahiyetinde siyasetçiler, yazarlar, kanaat önderleri tarafından dile getirilen çözümlemelerin bir ana teması olarak. Birinci yaklaşımın ilk örneklerinden birisi 2010 senesinde KONDA araştırma şirketi tarafından yapılan Bekir Ağırdır'ın yürütmüş olduğu "Toplumsal Kutuplaşma" raporu olmuştur. Rapora göre bu "kutuplaşma" en fazla siyaset ve medya alanında kendini göstermektedir. Türkiye'de siyaset yapma tarzının antagonistik bir tarzda hüküm sürdüğünü önemli bir gerekçe olarak kavrayan araştırma güncel siyasete dair anketler yaparak bunu destekleyecek veriler sunmaya çalışmıştır.[50] Farklı düşünen, farklı değer ve yaşam tarzına sahip denekleri 'toplumsal kümeler' şeklinde tanımlayan, fikir ayrılıklarının birbirine tamamen zıt düşmesi, karşılıklı tahammülsüzlük ve beraber yaşama isteğinin ortadan kalkması gibi bulguları tehlikeli gören bu araştırma toplumsal kutuplaşma konusunda uyarıcı ilk çıkışlardan birisidir.[51] KONDA'nın araştırmasının arkasından Gezi dönemi sonrasında "kutuplaşmayı" ölçme ve parametrelerini belirlemeye yönelik ankete dayalı araştırmalar

[50] " Toplumsal Kutuplaşma raporuna esas olan araştırma, 3-4 Nisan 2010 tarihlerinde, 27 ilin, merkez dâhil 150 ilçesinde 290 mahalle ve köyünde 3663 kişiyle hanelerinde yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir." https://konda.com.tr/tr/rapor/toplumsal-kutuplasma/ (son erişim: 1 Nisan 2019)
[51] "Toplumsal Kutuplaşma" KONDA Rapor, İstanbul, 2010

çoğalmış ve gündem oluşturmuşlardır. Şubat 2018'de yayımlanan "Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları Araştırması" İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin yürüttüğü bir çalışma olup siyasi kutuplaşma temasını devam ettirerek taraflar arasındaki sosyal mesafeye odaklanmaktadır. Araştırmada ahlaki üstünlük duygusunun taraflar arasında bir dışlama mekanizmasına dönüştüğü ve hoşgörüsüzlük bulgularının somutlaştığı noktanın tarafların 'karşıt' olarak kodladıkları kesimin haklarının kısıtlanması talebinin yüksek olmasıyla ortaya çıktığı ifade edilmektedir.[52] Keza, benzer bir araştırma Kadir Has Üniversitesi tarafından "Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler 2017" başlığı ile yayımlanmıştır. Bu araştırma da Türkiye'deki kutuplaşmanın ana ekseninin laik-dindar çatışması olduğunu ifade etmiştir.[53]

AKP iktidarının ivme kazandırdığı bu çatışmayı kutuplaşma olarak ele almak yaygın bir eğilimdir. Kutuplaşmayı toplumun iki kesimi arasındaki bir mücadeleye indirgeyerek her tarihsel dönemde çatışan unsurların değiştiğini ima eden düşünceler Cumhuriyetin kuruluşu ile keskinleşen Şarkiyatçı-Garbiyatçı kutupların 60'lı yıllarda Sağcı-Solcu kutuplara dönüştüğünü 2002 sonrası ise seküler-İslamcı/muhafazakâr kutuplara doğru evrildiğini hikâyeleştirmektedir. Bu araştırmalar dışında "kutuplaşmayı" AKP'nin asıl sorumlusu olduğu bir gerçeklik olarak kavrayan ve bu temelde siyasal iktidarın kutuplaşma olgusundaki sorumluluğuna dair eleştirel bir bakış açısına sahip görüşler de söz konusudur. Örneğin, Ersin Kalaycıoğlu 2010 Anayasa Referandumunun sonuçlarını sosyo-kültürel olarak daha liberal

[52] "İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından Marshall Fonu'nun (GMF-German Marshall Fund) bir projesi olan Karadeniz İşbirliği Fonu'nun (BST-Black Sea Cooperation Trust) desteğiyle yürütülen "Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları Araştırması" Kasım-Aralık 2017 tarihlerindeki saha çalışmalarıyla tamamlandı ve 5 Şubat 2018'de kamuoyuyla paylaşıldı."
https://goc.bilgi.edu.tr/media/uploads/2018/02/05/bilgi-goc-merkezi-kutuplasmanin-boyutlari2017-ozet-bulgular.pdf (son erişim: 1 Nisan 2019)

[53] 11 Aralık 2017-7 Ocak 2018 tarihleri arasında Türkiye nüfusunun genel temsiliyetine sahip 26 kent merkezinde ikamet eden, 18 yaş ve üzeri bin kişi ile yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilen "Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması" Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Merkezi tarafından gerçekleştirilmiştir.
http://ctrs.khas.edu.tr/post/19/turkiye-sosyal-siyasal-egilimler-arastirmasi-2017-sonuclari
(son erişim: 1 Nisan 2019)

ve seküler kesimler ile muhafazakâr kesimler arasındaki büyük bir kulturkampf hadisesi olarak yorumlamıştır (Kalaycıoğlu, 2011). Tayyip Erdoğan'ın söylemlerini yaşam tarzlarına karşı bir tehdit telakki ederek mobilize olan seküler-liberal kesimlere karşı batı ve doğudaki muhafazakârlar AKP çatısı altında birleşmiştir (Kalaycıoğlu, 2011, s. 17). Kalaycıoğlu'na göre, Türkiye'de siyasi sistem, politikacılar tarafından da faydalanılan bir kulturkampf alanında işlemekte ve son yıllardaki seçim sonuçlarının ülke ölçeğindeki dağılımı bunu doğrulamaktadır (Kalaycıoğlu, 2011, s. 19).

Bir diğer yoruma göre kutuplaşma kavramı, "Türkiye'deki siyasal rekabeti açıklayan temel değişken haline gelmektedir (Kiriş, 2010). Hakan M. Kiriş'in yorumuna göre partiler arası "yüksek kutuplaşma düzeyi, seçmen tabanlarını her geçen gün daha fazla ayrıştırmakta ve karşıt partilerin çatısı altında sadık seçmen kitleleri yaratmaktadır" (Kiriş, 2010). Doğan Gürpınar ise Gezi protestoları sürecini Türkiye'deki siyaset ekseninin kültürel eksene oturmasının bir göstergesi olarak yorumlayarak ve bunun oluşturduğu kutuplaşmanın siyasetin kültür dışındaki bütün diğer gündemlerini silikleştirdiği tespitini yapar (Gürpınar, 2016, ss. 9-11). Bu görüş söz konusu bu silikleşmeyi gündelik hayata dair olan ile siyasete dahil olanın birbirine karışmasının bir sonucu olarak ele alan analiz perspektifine aittir.

Elitlerin kutuplaşma meselesine bakış açısının ele alındığı bir akademik raporda ise toplumda bir kutuplaşma olup olmadığı konusunda Türkiye'deki elitlerin birbirine tamamen zıt düşüncelere sahip olduğu görülmektedir[54]. 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası toplumdaki kutuplaşma eğiliminin değişimine dair düşünceleri de içeren bu raporda "Hükümet yanlısı

[54] Evren Balta; Senem Aydın-Düzgit, 15 *Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Türkiye: Elitler Kutuplaşma Hususunda Kutuplaşınca,* Darbe Girişimi Sonrası Çatışmaların Çözümü ve Demokrasi Fırsatları Projesi Raporu, Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi, Haziran 2017

elitler, darbe girişiminin önceden var olan her türlü kutuplaşmaya galip gelinmesine yardımcı olduğunu hükümetin karşısında yer alanlar ise, Türk toplumunun daha da bölünmesine hizmet ettiğini savunmaktadır" (Balta & Düzgit, 2017, s. 9). Raporun yazarları da yaygın kanıya uygun düşerek 2011 yılını işaret ederken AKP'nin kutuplaştırma stratejisini popülizm ile ilişkilendirirler. Bahsi geçen popülist mantığın işleme sürecinde AKP ve lideri hakiki "halk iradesinin sözcüsü" olarak gösterilmekte, "elitler" ise muhalefet ile özdeşleştirilerek halkın ve dolayısıyla AKP'nin karşısına yerleştirilmektedir. Bu şekilde bir "halka" karşı "elitler" dayatması, toplum genelinde ikinci bir dünya görüşünün oluşmasına yol açmıştır. Bu ikilik siyasal rekabetin bir parçası olarak beslenmektedir (Balta & Düzgit, 2017, s. 7).

Bir bütün olarak AKP iktidarı süresinde ortaya çıkan siyasal mücadele ve saflaşmaları "kutuplaşma" ve "kulturkampf" kavramları ekseninde ele alan bakış açısı AKP'nin Gezi sonrası öne çıkardığı kültürel iktidar tartışmalarına yönelik yorumlarda da bu bahsettiğimiz bağlamlar üzerinden kendisini göstermiştir. Ahmet İnsel, Tayyip Erdoğan'ın Ensar Vakfı konuşmasına cevaben konuyu ele aldığı köşe yazısında AKP'nin meşruiyet krizini kültür savaşı ile bertaraf edeceğini öngörmektedir:

> AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan'ın Ensar Vakfı'nda yaptığı konuşma, Türkiye'de iktidarın siyasal meşruiyetini artık esas olarak ve son derece açık biçimde bir kültür savaşı üzerine kurduğunun açık kanıtıdır. Bu konuşma, 2013 ilkbaharında, AKP İstanbul İl Başkanı Aziz Babuşçu'nun söylediği, bugüne kadar AKP iktidarına payanda ve paydaş olan liberallerin, başlayan inşa ve ihya döneminde AKP'nin karşısında yer alacakları, çünkü onların kabulleneceği bir gelecek kurulmayacağı öngörüsünün, eyleme geçmiş halidir.[55]

[55] Ahmet İnsel, "Tayyip Erdoğan'ın Kültür Savaşı", *Cumhuriyet*, 3 Haziran 2017
Ahmet İnsel'in yazısında yorumladığı bölümde Aziz Babuşçu şunları söylemiştir: "10 yıllık iktidar dönemimizde bizimle şu ya da bu şekilde bizimle paydaş olanlar, gelecek 10 yılda bizimle paydaş olmayacaklar. Çünkü bu geçtiğimiz 10 yıl içinde, bir tasfiye süreci ve bir tanımlama özgürlük, hukuk, adalet söylemi etrafında yaptıklarımıza paydaşlar vardı. Onlar da şu ya da bu şekilde her ne kadar bizi hazmedemeseler de; diyelim ki liberal kesimler, şu ya da bu şekilde bu süreçte bir şekilde paydaş oldular ancak gelecek inşa dönemidir. İnşa dönemi onların arzu ettiği gibi olmayacak. Dolayısıyla o paydaşlar bizimle beraber olmayacaklar. Dün bizimle beraber şu ya da bu şekilde yürüyenler, yarın bizim karşımızda olan güçlerle bu sefer paydaş olacaklar. Çünkü inşa edilecek Türkiye ve ihya edilecek gelecek onların kabulleneceği bir gelecek ve bir dönem olmayacak. Onun

İnsel'in yorumu özellikle AKP'nin kültür savaşının başlangıcının liberallerle yaptığı ittifakın sonuna tekabül ettiğini hatırlatması bakımından dikkate değerdir. Kültür savaşını "kökleri Türkiye'de bir yüzyıldan fazlasına dayanan, toplumun bütünü üzerinde mutlak tahakküm kurma arzusunun ifadesi" olarak tanımlayarak *kulturkampf* perspektifini kullanmanın yanı sıra bu durumu bir otoriterleşme eğilimi olarak sorunsallaştırır.

Otoriterlik meselesi AKP'ye yöneldiğinde sıklıkla İslamcılık tartışmalarıyla birlikte yürütülmektedir. Örneğin Mehmet Yılmaz Hürriyet'teki köşesinden kültürel iktidar tartışmasına katıldığı yazısı kutuplaştırma siyasetini doğrudan İslamcılığa bağlayarak konuya yaklaşmıştır:

> Cumhurbaşkanı, bir yandan "80 milyon insanın tamamına ulaşmayı" hedefliyor, diğer yandan "medyadan sinemaya, bilim teknolojiden hukuka kadar pek çok alanda" başarılı olmuş kişileri "ülkesine ve milletine yabancı zihniyet" olarak ötekileştiriyor… O vakit şunu hatırlatmak isterim: Acaba, bunun nedeni İslamcı ideolojinin dayattığı biat kültürü ile sorgulamayı, tartışmayı erdem kabul eden evrensel kültür arasındaki fark olmasın? (…) 114 yıldır verilen Nobel bilim ödüllerini kazanan Müslüman bilim adamı sayısı sadece üç! Bunun nedeni İslam ülkelerinin vatandaşlarına geniş özgürlük alanları açmıyor olmaları olabilir mi? Cumhurbaşkanı, devlet eliyle "kültürel ve sosyal iktidarı" da ele geçirmeye çalışırsa, olacak olan da budur: Kültürel ve sosyal olarak fakirleşmiş bir ülke![56]

Yılmaz, bu düşünceleriyle "ötekileştirme" kavramını "kutuplaştırma" kavramına doğru genişleterek kültürel iktidar söylemini otoriter bir eğilimin alameti olarak da görmektedir.

---

için işimiz çok daha zor. 2014 yerel seçimleri merkezle çevre arasındaki mücadelenin finalidir. Kapıyı doğru açarsak arkasından gelecek cumhurbaşkanlığı, muhtemel bir anayasa referandumu ve genel seçim başarılı olacaktır. Burada AK Parti'nin şu ya da bu şekilde oy çıtasını aşağıya düşürecek oransal 1 puanlık sonuç bile siyasi anlamda ondan çok daha büyük sonuçlar doğuracaktır."
"Babuşçu: Gelecek On yıl Liberaller gibi Eski Paydaşlarımızın Arzu Ettiği gibi Olmayacak", *T24 Bağımsız İnternet Gazetesi*, 1 Nisan 2013
http://t24.com.tr/haber/babuscu-onumuzdeki-10-yil-liberaller-gibi-eski-paydaslarimizin-kabullenecegi-gibi-olmayacak,226892 (son erişim: 1 Nisan 2019)

[56] Mehmet Yılmaz, "Sosyal ve Kültürel İktidar Neden Gerçekleşemiyor?", *Hürriyet*, 30 Mayıs 2017

O halde, AKP dışındaki bazı çevrelerde kültürel iktidar meselesi farklı dünya görüşlerinin, farklı değerlerin bir savaşım alanı olarak kavranmakta ve bu savaşımın kaynağını modernleşme sürecinin yarattığı bazı fay hatlarında aranmaktadır. İslamcı çevrelerin bir olgu olarak benimsediği "kültürel iktidar" meselesini, süreklilik arz eden bir toplumsal ve siyasal zemin ile ilişkili bir "söylem" olarak gören bu perspektifler kuşkusuz meseleyi daha nesnel bir şekilde değerlendirmek açısından önemli bir alternatif oluşturur. Öte yandan bu çalışma "kültürel iktidar" meselesinin gündeme gelişini, uzun süredir devam etmekte olan kutuplaşma/kulturkampf'ın güncel bir tezahürü olarak değerlendiren bu yaklaşımdan ayrılacak, bunun yerine kültürel iktidara yönelik tartışmaları, Gezi sonrası sürecin akabinde ortaya çıkan ideoloji ve siyaset alanının dönüşümü ile bağlantılı tarihsel olarak özgül bir fenomen olarak değerlendirecektir. Buna göre, mevzu bahis kültürel iktidar üzerine tartışmalar Gezi protestoları sonrasında değişen ideolojik ve siyasal harita karşısında AKP'nin benimsediği yeni hegemonya stratejisinin ve arayışının bir uzantısı olarak değerlendirilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

"GEZİ" SONRASI TÜRKİYE VE KÜLTÜREL İKTİDAR ARAYIŞI

Taksim'deki Gezi Parkı'na Osmanlı döneminin hatırasını yeniden canlandırmaya yönelik olarak topçu kışlası ve aynı zamanda buna eşlik edecek bir alışveriş merkezi inşa etmek maksatlı girişimler 2013 yılının Mayıs ayı boyunca Gezi Parkı'nda bir dizi küçük ölçekli gösterilerin düzenlenmesini beraberinde getirdi. 27 Mayıs günü parka iş makinelerinin girmesini engellemeye çalışan görece küçük bir gruba yönelik polis müdahalesi yaklaşık bir aya ve Türkiye geneline yayılacak devasa gösterilerin fitilini ateşledi. Başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere Türkiye'nin hemen her şehrinde Haziran ayı boyunca Gezi Parkı gündemi üzerinden bir araya gelen kalabalıklar bu gündemi aşacak şekilde AKP hükümetini protesto eden ve istifaya davet eden gösteriler düzenlediler. İçişleri Bakanlığı'nın resmi rakamlarına göre Mayıs sonu ve Haziran ayı boyunca Türkiye'deki 71 ilden 70'inde toplam 5532 protesto düzenlendi ve bunlara toplamda 3,611, 208 insan katıldı (Gençoğlu Onbaşi, 2016, s. 273). Bu gösterilerin büyük ağırlığı barışçıl bir şekilde seyretse de polis müdahalesinin şiddetlenmesinin bir sonucu olarak Türkiye'nin çeşitli şehirlerinden 12 kişi hayatını kaybetti, binlerce gösterici yaralandı.

Gezi protestoları, Türkiye tarihinde bugüne kadar görülmedik yaygınlıkta ve kitlesellikte bir ayaklanma olmasının yanında eylem repertuarı açısından eşine rastlanmamış bir eylemlilik biçimini ifade ediyordu (Aytekin, 2017, s. 193). Gerek meseleyi ele alan akademik araştırmacılar gerekse de siyaset yorumcuları bu özgün eylemlilik sürecini genelde Türkiye siyaseti özelde de AKP iktidarı için bir dönüm noktası olarak görme eğiliminde olmuşlardır (Öniş, 2015, s. 28; Örs, 2014, s. 193). Bu çalışma da söz konusu protestoların

bir dönüm noktası olduğunu kabul edecek ve AKP'nin kültürel iktidar arayışının Gezi sonrasında ortaya çıkan yeni siyasal ve ideolojik atmosferde bir anlam kazandığını savlayacaktır. Gezi protestolarını bir dönüm noktası olarak görmek, iktidara geldiği Kasım 2002 seçimlerinden Gezi protestolarının gerçekleştiği 2013 Haziran'ına kadar AKP'nin iktidar pratikleri ya da stratejileri açısından bazı sürekliliklerin olduğunu varsayar. O halde "kültürel iktidar" arayışına niteliğini veren ideolojik ve siyasal atmosferin niteliksel anlamda nasıl bir farklılık içerdiğini ortaya koyabilmek için öncelikle Gezi öncesinde mevcut olan bazı süreklilik öğelerini ortaya koymak ve Gezi süreciyle birlikte bu öğelerin nasıl bir dönüşüme uğradığını tartışmak gerekmektedir.

2.1 Gezi Süreci Öncesinde AKP'nin Hegemonya Anlayışı

2001'deki büyük ekonomik krizin yarattığı sarsıntıların neticesinde ülkedeki yerleşik siyasal partiler, 1980'li yılların başından itibaren benimsenen neoliberal birikim stratejisini yeniden üretecek ve ülkenin kimi kadim siyasal/ideolojik sorunlarına yönelik yeni açılımlar için rıza türetecek bir toplumsal destek ve güvenden yoksun kalmıştı. Böylesine büyük bir boşluk ve kriz ortamında AKP 2002 seçimlerinden başlamak üzere "eskinin" arızalarını giderecek, toplumun geniş kesimlerini bir arada tutacak ve cumhuriyet tarihi boyunca kronikleşmiş bazı sorunları cesaretle çözebilecek bir parti olma iddiasıyla "yeni" bir özne olarak iktidara talip oldu (Yıldırım, 2009). Bu esasında neoliberalizmin yeni bir siyasal biçim etrafında sürdürülebilirliğini sağlamayı mümkün kılacak yeni bir hegemonya projesinin önerilmesi anlamına geliyordu (Bedirhanoğlu, 2009). Bu projenin 2013 yılına kadar süreklilik gösteren en merkezi öğelerinden birisi de "mütedeyyin-muhafazakar" kesimler

dışında kalan toplumsal kesimler de dahil edilmek üzere toplumun bütününün temsilciliğini üstlenme iddiasıydı. Zira bu iddiayla uyumlu biçimde AKP, toplum içerisinde halen karşılık bulan ama köken itibariyle İslamcılık içerisinden türemeyen demokrasi, insan hakları ve hoşgörü kimi siyasal, etik ve ideolojik temaları kendi bünyesine eklemleme yönünde bir eğilimi sahiplenebildi (Cinar, 2006). Bu strateji, iktidarının ilk dönemlerinde AKP'nin sadece muhafazakar çevrelerden değil liberal entelektüellerden, kimi sol çevrelerden ve bazı süreçlerde de Kürt siyasetinden destek görmesini, bu çevrelerle parti arasında ortak siyasal düzlemlerin oluşabilmesini de mümkün kılıyordu.

Her siyasal iktidar gibi AKP iktidarı da toplumsal dinamiklerde, hem içeride hem de uluslararası arenadaki siyasal güç dengelerinde ortaya çıkan değişimlerin etkisiyle sürekli bir değişim halinde olmuştur. 2002-2013 yılları arası dönemde AKP'nin öne çıkardığı söylemlerde, benimsediği müttefiklerde ve izlediği politikalarda bazı savrulmalar ortaya çıkmıştır. Öyle ki bu savrulmalar konu hakkında çalışan kimi siyaset analizcilerini bu partiyi "pragmatik" bir kimliğe sahip olmakla nitelemeye itmiştir (Doğanay, 2007, s. 73). Öte yandan bu değişim süreci aynı zamanda belirli süreklilik öğeleri ile bir arada var olabilir. AKP için bahsedilen zaman aralığının kaygan zeminine rağmen, dozu ve ağırlığı değişken olsa bile, belirli bir iktidar stratejisinin baskın bir şekilde izlenen politikalara ve kullanılan söylemlere biçim verdiği söylenebilir. Bu strateji, AKP'nin gerek Türkiye bütününde ve uluslararası siyasette meşru ve güçlü bir özne olabilmek gerekse de içerideki siyasal rakiplerine üstünlük kurabilmek için mümkün olabilecek en geniş bir toplumsal bloğu kendi siyasal hattı etrafında bir araya getirmek ya da en azından bu siyasal hatta rıza sağlama hedefi tarafından belirlenmişti (Hale, 2005: 306). Partinin özellikle iktidardaki ilk döneminde "demokrasi", "insan hakları", "özgürlükler" gibi kapsayıcı ve üzerinde hem ulusal hem de uluslararası ölçekte geniş bir uzlaşma olan temaları sıklıkla vurgulaması ve bunların

Türkiye'deki hakiki temsilcisi olduğunu iddia etmesi bu durumun bir göstergesidir. 2007'den sonra başlatılan, ama sonraki süreçlerde rafa kaldırılan "Alevi Açılımı" partinin hegemonya arayışının İslamcı bir gelenekten gelmesi itibariyle AKP iktidarına muhalif kalma eğilimini benimsemesi muhtemel olan Alevilere kadar uzandığını gösteriyordu (Soner & Toktaş, 2011, s. 420). Alevi açılımı, bir yandan bu toplumsal kesim içerisinden AKP projesine yönelecek itirazları savuşturmayı diğer yandan da partinin toplumun bütün kesimlerini temsil ediyor izlenimini pekiştirmeyi amaçladı (Özkul, 2015). Keza, daha da önemlisi yine 2007 sonrası ile 2014 arasında fiilen sürdürülmeye çalışılan "Kürt açılımı" da bir yandan Kürt siyasi hareketinin onlar üzerindeki ideolojik etkisini kırmak diğer yandan da yine AKP'nin bütün Türkiye'nin temsilcisi olduğu iddiasını güçlendirme hedefini içinde barındırıyordu (Saraçoğlu, 2011, ss. 45-50).

Böyle bir iktidar stratejisi AKP iktidarının erken dönemindeki siyasal güç dengelerinin durumu itibariyle bir zaruriyet olarak da görülebilir. Şöyle ki AKP 2002 genel seçimlerinde %34'lük bir oyla iktidara geldiğinde idari, hukuki ve güvenlik bürokrasisi içerisinde "partiler üstü" bir devlet anlayışını ve onun seküler mirasını temsil etme kaygısı içerisinde olan siyasal elitler varlığını sürdürmekteydi ve bunlar esasında İslamcılığı aleni bir şekilde benimseyen Milli Görüş hareketinden kopan AKP'ye de şüpheyle yaklaşıyorlardı (Hale, 2005, s. 294; Öniş, 2015, ss. 25-26). Kendisini "Milli Görüş gömleğinden" sıyrılmış bir parti olarak sunarak devlet içerisindeki bu kesimler karşısında zaafa düşmek istemeyen AKP bu yüzden İslami temalardan çok bu evrensel ve kapsayıcı nosyonlara ağırlık veriyordu (Saraçoğlu & Yeşilbağ, 2015, s. 895). Üstelik bu temalar, bahsettiğimiz kesimlerin AKP üzerindeki olası müdahale ve engellemelerine karşı toplumdan, diğer siyasal elitlerden ve uluslararası güçlerden destek bulmanın da anahtarı olma işlevini üstlendiler (Uzgel, 2006). Nitekim hem 2007'de cumhurbaşkanlığı seçimlerine giden süreçte Abdullah Gül'ün

adaylığının engellenmesine yönelik muhtıranın ordu tarafından verildiği günlerde hem de 2008'deki AKP'yi kapatma davasında söz konusu nosyonlar hem toplum içerisinden, hem Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütlerden destek görmenin ve bunlarla ortak bir dil tutturmanın aracı oldular. Bu kapsayıcı nosyonlar sadece "savunmacı" tarzda kullanılmadı; aynı zamanda sonraki aşamalarda devlet bürokrasisinin ve güvenlik aygıtlarının içerisinden AKP'ye şüpheci yaklaşan öbeklerin tasfiyesini meşrulaştırmada, yani karşı hamlelerde söylemsel arka planı oluşturdu. Bugün, Gülen tarikatının gayrı-hukuki bir şekilde örgütlediği anlaşılan ve 2007-2011 arası dönemi kapsayan Ergenekon ve Balyoz gibi dava süreçlerinde de siyasal iktidarın temsilcileri ve onun sözcüleri benzer evrensel içerikli nosyonlara yaslandılar. Öyle ki, bu operasyonlar, 1996'daki Susurluk vakasından sonra iyiden iyiye yoğunlaşan devlet ve siyaset alanının kirli ve mafyöz ilişkilerden arındırılmasına yönelik kamuoyunun geniş kesimlerinde var olan talepleri karşılamaya yönelik "yüzyılın temizliği" gibi ifadelerle sunuldu (Akşit & Akşit, 2010, s. 83). AKP'nin çeşitli açılımlarının dışında gerek sol gerekse de liberal entelektüeller tarafından destek bulmasının, Avrupa Birliği bürokrasisinin uzun bir süre bu partiyi Türkiye'nin demokratikleştirmeye yönelik bir fırsat olarak değerlendirmesinin ve AKP'nin 2002'de aldığı %34'lük oyu 2011 yılına gelindiğinde %49'a çıkarabilmesinin de gösterdiği gibi söz konusu hegemonya stratejisi kapsayıcılık konusunda belirli bir mesafe kat edebildi.

2.2 Hegemonyanın Semptomu ve Krizi Olarak Gezi Süreci

AKP'nin üzerinde uzlaşma sağlanabilecek bazı siyasal tema ve talepleri kendi söyleminin bir parçası haline getirerek toplumun geniş kesimleri üzerinde rıza ve meşruiyet inşa etme stratejisi süreç içerisinde kendisini yeniden üretemeyerek bir tıkanıklık içerisine girdi. Bu tıkanıklığın arkasında iki dinamiğin olduğu söylenebilir: Birincisi AKP'nin yeni bir ideolojik çerçeve içerisinde sürdürülebirliğini sağlamaya çalıştığı neoliberal birikim rejimi yarattığı eşitsizlikler ve çelişkilerle toplumun önemli bir kesiminde bazı itirazların yükselmesine neden oluyordu. İkincisi ise AKP'nin Türkiye içerisinde hem de uluslararası düzlemde ortaya çıkan yeni gelişmeler karşısında yaptığı hamlelerin içeriği toplumun bütününe seslenmeyi hedefleyen hegemonik stratejinin altını oyuyordu. Gezi protestoları bu iki dinamikten beslenen tıkanıklığı kendi bünyesinde yansıtan bir "semptom" olarak ortaya çıktı.

Semptom nosyonunu burada Slovaj Zizek'in sözcüğe kazandırdığı içerik bağlamında yorumluyorum (Žižek, 1989, s. 18). Zizek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi* isimli kitabında Marx'ın diyalektik toplum kavrayışının dayandığı mantık çerçevesini anlatırken onun "rasyonel bir bütünlük" içinde işlediği varsayılan kapitalizmin işleyişine içkin, bu bütünlüğün altını oyan bir paradoksal öğe olduğunu ifade eder. Bu öğe hem bu rasyonel bütünlüğün olmazsa olmaz bir parçası, bir nevi onun alamet-i farikası (semptomu) hem de onun "evrensel bütünlüğünü" sarsacak yıkıcı bir dinamiktir (çelişkinin semptomu). Buna göre kapitalist bütünlük içinde, proleterya bu bütünlüğün hem içsel bir parçası (sistemin semptomu) hem de onun bozucu öğesi (çelişkinin semptomu) olması açısından modern bir toplumsal formasyonda bir semptom olarak işler. Bu çerçeve içerisinde, AKP'nin yukarıda tarif ettiğimiz toplumun bütünü üzerinde meşruiyet ve rıza devşirme stratejisine dayalı sistemli bir bütünlük

görüntüsü veren hegemonya projesinin bir semptomu olarak Gezi protestolarını değerlendirmek mümkün olabilir (Saraçoğlu, 2015). Şöyle ki, aşağıda da açımlayacağım gibi Gezi isyanına yön veren tepki ve rahatsızlıklar hem AKP'nin bu kapsayıcı hegemonya projesini inşa etmeye ve konsolide etmeye çalışırken yaptığı zorunlu hamlelerin içerisinde birikerek onun tanımlayıcı öğelerinden birisi, yani semptomu olmuş hem de bu rahatsızlıkların ve tepkilerin kendisini bütünlüklü bir şekilde ifade ettiği bir itiraz olarak da bu hegemonya projesinin altını oyacak bir dinamik olarak işlemiştir. Bu açıdan Gezi protestolarını hem AKP'nin yaşadığı hegemonya krizinin açıkladığı, hem de bu krizi bütün yönleriyle ortaya seren, açıklayan özel bir fenomen olarak değerlendirmek gerekir.

Gezi sürecinin fitilini ateşleyen Gezi Parkı'nın yeniden düzenlenmesine yönelik protestolar, salt park alanını kurtarmaya yönelik bir motivasyonla sınırlı değildi. İstanbul'un en merkezi noktası için siyasal iktidarın geliştirdiği bu tasarruf halihazırda siyasal iktidarın uzun süredir benimsediği neoliberal birikim rejimini özellikle kentsel kamusal alanları sermayenin birer yatırım alanına dönüştürerek canlandırmaya yönelik tercihinin sembolik bir ifadesiydi (Moudouros, 2014, s. 185). Bu açıdan protestolar "park" üzerinde yoğunlaşsa da, itiraz bir bütün olarak inşaata dayalı neoliberal kent politikalarıyla ortaya çıkan mevcut ve olası kayıplara yönelikti (Lelandais, 2016). Gezi Parkı protestoları bu açıdan, örneğin, hem Gezi protestolarından önce İstanbul'daki İstiklal Caddesi'nde yerine büyük bir alışveriş merkezi inşa edilecek olan Emek Sineması'nın kapatılmasıyla ortaya çıkan kayıp duygusunu hem de protestoların Ankara ayağında göstericilerin öncelikle kentin en bilindik kamusal mekanı olan Kuğulu Park'ta toplanmasından da anlaşılacağı gibi olası kayıplara yönelik endişeyi bünyesinde barındırıyordu (Whitehead & Bozoğlu, 2016, s. 120). Gezi Parkı'na yapılmak istenen müdahale nasıl AKP'nin neoliberal kent politikalarının bütününü temsil eden bir temsili nitelik taşıyorsa, buna yönelik protestolar da bir bütün olarak neoliberal

kentsel dönüşümün mantığına karşı ortaya çıkan tepki ve endişelerin düğümlendiği bir sembol niteliğine sahip oldu (Kuymulu, 2013). Bu açıdan Gezi protestoları, demokrasi, özgürlük ve refah gibi kapsayıcı temalarla kuşatıcı bir meşruiyet ve rıza üretmeye dayalı hegemonya stratejisiyle, neoliberal kent politikalarının "yıkıcı" ve eşitsiz sonuçlarının ortaya çıkardığı keskin toplumsal tepkilerin arasındaki çelişkinin yansımasıydı. Gezi protestoları, neoliberal birikim rejimi ve onun kent politikalarının varlığında kapsayıcı bir hegemonya kurmanın sınırlılıklarını ve bunun yol açtığı tıkanıklığı ortaya serdi. Bu haliyle bir hegemonya krizinin semptomuydu (Gürcan & Peker, 2014).

Diğer yandan belirtmek gerekir ki, bir bütün olarak neoliberal kent politikalarına gösterilen tepki Gezi protestolarının çıkış noktası olsa da kitleyi bir araya getiren dinamik bununla sınırlı kalmadı. Protestoların daha ilk günlerinde polisin göstericilere yönelik sert müdahalesi, siyasal iktidarın toplumsal muhalefetin sokak eylemlerine karşı sistemli olarak başvurduğu zor kullanarak bastırma yöntemlerine karşı zaten birikmiş öfkenin Gezi üzerinden açığa vurulmasına da vesile oldu (Tuğal, 2013, ss. 152-155). Zira her ne kadar siyasal iktidar "demokrasi", "haklar" ve "özgürlükler" gibi iddiaları bahsettiğimiz kapsayıcı hegemonya projesinin temel söylemleri haline getirmiş olsa da benimsediği neoliberal birikim rejimine toplum içerisinden gelen kolektif tepkileri zor kullanarak bastırma pratiğini sistemli bir taktik haline getirmişti. 2009 yılında TEKEL işçilerinin 4-C statüsüne geçirilmeye yönelik geliştirdikleri eylemliliklere yönelik polisin sert müdahalesi bunun çarpıcı örneklerinden birisiydi (Moudouros, 2014, s. 190). Keza 2013 başında ODTÜ kampüsündeki öğrenci eylemlerinde de ortaya çıkan benzer durum, daha sonra bu olaya yönelik protestoların başka kampüslere yayılmasının da gösterdiği gibi, gençlik içerisinde keyfi polis müdahalelerine yönelik bir tepkinin biriktiğini işaret ediyordu. Gezi protestoları, polisin güç kullanımına ve bununla ilişkili olacak şekilde siyasal iktidarın zor kullanımına

yönelik ortak bir tepkiselliğin de dışa vurulduğu bir süreç oldu (Aytekin, 2017, s. 193). Bu durum, toplumsal tepkileri bastırmak için güvenlik aygıtlarının yoğun bir şekilde kullanıldığı bir durumda AKP'nin benimsediği kuşatıcı hegemonya projesinin yeniden üretilmesinin sınırlılıklarına işaret ediyordu. Bu haliyle de Gezi süreci hem bu çelişkinin kendisini doğruladığı hem de bu çelişkinin varlığında kapsayıcı bir hegemonya projesinin inşa edilemediğini gösteren bir semptom olarak ortaya çıktı.

Gezi protestolarının açığa çıkardığı diğer bir husus ise siyasal iktidarın özellikle 2011 başındaki Arap Baharı süreci içerisinde bölgesel ve uluslararası gelişmeler karşısında benimsediği pozisyon ile içeride yürütmeye soyunduğu kuşatıcı hegemonya projesi arasındaki çelişkiydi. Arap isyanları sürecinde önce Tunus'ta ve daha sonrasında Mısır'daki otoriter rejimler devrilmiş, bu ülkelerde AKP'nin de fikren ve siyasal olarak yakın olduğunu gizlemediği Müslüman Kardeşler çizgisine yakın siyasal odaklar güç kazanmıştı. AKP iktidarı bu otoriter rejimlerin yıkılması ile ortaya çıkan bu boşluğu ve kendi çizgisine yakın ılımlı Sünni siyasal güçlerin yükselişini bölgeye ideolojik ve siyasal olarak nüfuz etmenin kaçırılmayacak bir fırsatı olarak görme eğiliminde oldu (Saraçoğlu, 2018). Esasında bu bölgesel bir güç olarak varlık kazanma stratejisi yeni değildi. Arap Baharı'ndan önce de AKP'nin ilk dönemlerinde "yumuşak güç olma" ve "komşularla sıfır sorun" gibi iddialar etrafında fazlasıyla edilgen ve çatışmacı olmakla itham edilen geleneksel dış politika anlayışında bir revizyon yapılması gündemdeydi (Walker, 2007). Fakat, Arap Baharı'ndan sonra böyle bir bölgesel güç olma iddiası, özellikle Ahmet Davutoğlu'nun dışişleri bakanı olduğu dönemde, ağırlıklı olarak Türkiye'nin eski Osmanlı geçmişini kültürel ve siyasal nüfuzun kaldıracı olmak arayışı üzerine temellendirdi. Bu arayış, hem içeride hem de uluslararası arenada cumhuriyetin Batıcılık, modernizm ve laiklik iddialarının karşısına Osmanlı'nın "kudretli" geçmişini anıştıran Sünni dünyanın hamiliği iddiası yerleştirilerek

yapılmaya çalışıldı ve imparatorluğu ifade eden semboller, törenler ve yüceltici tarih anlatıları cumhuriyetin kuruluşu sürecinin resmi ideolojideki ağırlığını aşındırdı (Ergin & Karakaya, 2017). Daha da önemlisi Kurtuluş Savaşı'na ve Cumhuriyetin kuruluşuna referansla tanımlanan ve yurttaşlık-etnik Türklük arasında salınan "millet" tanımı ve milliyetçilik anlayışının yerine Sünni-İslami sembol ve pratiklerine ve ortak Osmanlı geçmişine kuruculuk vasfı yükleyen neo-Osmanlıcı bölge politikasına uyumlu yeni bir millet anlayışı bir devlet ideolojisi olarak sahiplenildi (Saraçoğlu, 2011). Ağırlıkla İslamcı gelenekten gelen kadrolara sahip parti liderliği içeriye yönelik söylemlerinde İslami değerlerle uyumlu bir millet projesini hedeflediklerini açığa vuran söylemleri daha dolaysız bir şekilde ifade etmeye başladılar (Bakiner, 2013). Özellikle kentli seküler kesimlerde büyük tepki uyandıran eğitim politikalarının dinselleştirilmesi, özel hayatın nasıl şekillenmesine dair bazı dinsel normların siyasetin konusu haline getirilmesi gibi hususlar (A. Kaya, 2014) Gezi protestoları öncesinde birer popüler gündem haline gelmişti. Bu durum, İslamcı bir partiden kopmuş olması vesilesiyle zaten AKP iktidarı karşısında "şüpheci" bir tavra sahip olan cumhuriyetçi/seküler toplumsal kesimlerin ve aynı zamanda Alevilerin endişelerini perçinleyerek, onların bu partinin temsil ettiği devlet anlayışından ve onun yeniden inşasına soyunduğu resmi ideolojiden daha da yabancılaştırdı (Karakaya-Stump, 2018, ss. 59-60). Böylelikle AKP'nin toplumun bütünü üzerinde tesis etmeye çalıştığı hegemonya projesi, bizzat kendi benimsediği neo-Osmanlıcı dış politika anlayışının ve içeride tesis etmeye çalıştığı yeni millet tanımının "dışlayıcı" yapısından ötürü işleyemez hale geldi (Gürcan ve Peker 2014:85). Gezi Parkı protestolarının kentsel dönüşüm gündeminin sınırlarını aşarak laiklik kaygılarını temsil edecek şekilde Türkiye'nin farklı şehirlerine yayılması ve bir süre sonra eylemlerde Kemalist cumhuriyetçi sembolizmin

unsurlarının baskın hale gelmesi bu durumun bir yansıması olarak görülebilir (Aytekin, 2017, s. 192).

2.3 Hegemonya Krizine Yanıt: İslamcı Popülizm ve Kültürel İktidar

Gezi protestoları bir yandan bu "toplumun bütününe seslenme" iddiasına dayalı hegemonya stratejisinin artık "işlemediğinin" bir göstergesi olduğu kadar, AKP'yi kendi stratejisi açısından süreklilik arz eden bu öğeyi terk etmeye ve yeni bir arayışa zorlayan bir dönüm noktası olarak ortaya çıktı (Saraçoğlu, 2011, s. 45). 2013 sonrasında AKP iktidarı aşamalı bir şekilde siyasal iktidarını, Gezi sürecinde beklenmedik bir ölçek ve biçim halinde kendisini gösteren "muhalif" toplumsal kesimlerin temsilciliğini üstlenme niyetindeki politik odakları ve daha da önemlisi bu muhalefetin temsil etmeye çalıştığı değer ve sembolleri açıkça karşısına alarak üretmeye yöneldi. Bu "karşıtlığı" sıradan bir ideolojik/siyasal mücadele olmaktan çıkaran şey, AKP iktidarının söz konusu muhalif güçleri politik bir muarız olarak algılamanın ötesine geçerek kendisinin temsilciliğini üstlendiğini iddia ettiği "milletin" dışında, ona karşıt ve onun varlığına/bekasına yönelik bir ivedi tehdit olarak kodlamasıydı. Böyle bir "söylemsel" stratejik kaymaya onunla uyumlu olacak şekilde herhangi bir sokak muhalefetinin ortaya çıkmasını önlemeye yönelik zor aygıtlarının olağanüstü seferberliği eşlik etti. Özellikle 2016'daki darbe girişimi sonrasında yargı ve güvenlik güçlerinin kullanılması vasıtasıyla toplumsal muhalefet kanallarını tıkamaya yönelik pratikler benimsendi (Kaygusuz, 2018, ss. 295-298).

Müslümanlığa dayalı otantik bir kültür etrafında ortaklaşan, Kemalist bürokrasi tarafından cumhuriyet tarihi boyunca "merkezden" dışlanan "millet" ile ondan soyutlanarak, ona dışsallaştırılmış "devletin" bütünleşmesi iddiası Türkiye'deki muhafazakar sağ

hareketlerin beslendiği ortak söylem olmuştur. AKP de kuruluşundan itibaren bu söylemi yeniden üretmiş ve meşruiyetini bu öğeye referansla oluşturmaya çalışmıştır (Moudouros, 2014, s. 183). Bu açıdan Gezi sonrasında AKP'nin benimsediği konumun, daha baştan sahiplenilen ve süreklilik arz eden bir anlayışın devamı olduğu düşüncesi akla gelebilir. Fakat, Türkiye sağı ve AKP için süreklilik arz eden bu anlayışa, Gezi sonrasında onu nitelikçe farklılaştıran yeni bir öğe daha eklendiği gözden kaçırılmamalıdır. 2013 Haziran sürecinde ve sonrasında, "milletin" "Kemalist bürokrasinin" yarattığı mağduriyetten kurtarılması iddiasının ötesine geçilerek onun "Gezi" kitlesiyle, bu kitlenin dışa vurduğu kültürel unsurlarla ve Gezi'yle temas yakalamaya çalışan siyasal hareketlerle, yani toplumun geniş kesimleriyle karşıtlık ilişkisi içerisinde tanımlandığı bir yönelim baskın hale gelmeye başlamıştır. "Millet" artık yalnızca "siyasal-idari-bürokratik" alandaki topluma yabancılaşmış "bir avuç elit" ile değil varlığını "toplumsal ve kültürel" alanda muhalif bir itirazla ortaya koyan ve halkın AKP hegemonyası tarafından kapsanamayan kesimleriyle karşıtlık ilişkisi üzerinden yeniden inşa edilmektedir (Aktoprak, 2016, s. 23).

Siyasal iktidara yakın medyanın da ortak bir dille destek verdiği bu kampanya, Gezi eylemliliklerine katılan geniş toplumsal kesimler yanında, ona destek olanlar ile hükümetin yanında yer alanlar arasında kategorik bir ayrım yapıyor ve ikincisine dair bir ortak kimliği birincisiyle kurulan karşıtlık ilişkisi üzerinden geliştirmeye çalışıyordu. Bu durum, partinin ilk dönemlerinde baskın olan bütün bir ülkeye seslenme ve İslami/muhafazakar kesimlerin dışında kalan geniş kesimleri de içine alacak kuşatıcı bir hegemonya anlayışını terk ettiği anlamına geliyordu. Gezi protestolarından iki yıl sonra gerçekleşen 7 Haziran 2015'teki genel seçimlere giden süreçte Kürt hareketinin siyasal alanda temsilciliği rolünü üstelenen Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) açıkça AKP karşıtı söylemlerle Gezi'de ortaya çıkan muhalefetle bir rezonans oluşturma çabası içerisine girmesiyle bu kategorik karşıtlık

eksenine HDP tabanı da hızla yerleştirildi. Söz konusu seçimlerin, HDP'nin %13 beklenmedik bir oy oranına ulaşarak meclise 80 milletvekili göndermesi ve AKP'nin tek başına iktidarını yitirmesine neden olacak bir tabloyla sonuçlanmasıyla "karşıt cepheyi" genişletme eğilimi daha da belirginleşti. Bu dönemden itibaren HDP ve CHP'nin birlikte hareket ettiklerine, bunların PKK'nın ve 15 Temmuz 2016'dan itibaren de FETÖ'nün yönlendirmesi altında olduklarına ve bu partilere destek vermenin milli güvenlik için bir tehdit oluşturacağına dair çıkışlar AKP'nin söyleminin sabit bir öğesi haline geldi. Gezi protestolarının başladığı dönemden bu tezin yazıldığı tarihe kadar devam edecek şekilde AKP kadroları ve ona yakın medya kuruluşları Geziye katılan ve destek veren geniş kesimlerle terör örgütleri arasında bir bağ olduğunu vurgulamaya ve "benim milletim" diye işaret edilen siyasal iktidar destekçileriyle "Geziciler" arasındaki karşıtlığı vurgulamaya devam ettiler. 15 Temmuz'da Fethullah Gülen tarikatının arkasında olduğu darbe girişimi bile bu karşıtlığın bir yeniden üretim alanı olmaktan kurtulamadı. Nitekim Tayyip Erdoğan, tezin başında da alıntıladığımız 28 Mayıs 2017'deki Ensar Vakfı Genel Kurulu'nda "kültürel iktidarın" geri alınması çağrısını yaptığı konuşmada 15 Temmuz gecesi sokağa çıkanlar için "O gece oraya gelenler, Gezi Parkı'nın gençleri değildi. Vatanını seven, milletini seven gençlerdi" diyerek bu konuşma öncesinde AKP'ye yakın medya tarafından da sıklıkla dile getirilen bir ayrım çizgisini daha da koyultmuş olacaktı.

15 Temmuz'u izleyen dönemde başkanlık sistemine geçişin ana esaslarını içeren 2017'deki yeni anayasa referandumu "Evet ve "Hayır" arasında iki seçenekten birini seçmeyi koşullayan yapısı ile söz konusu karşıtlık eksenin kemikleşmesine uygun bir zemin hazırlıyordu. Akabinde gerçekleşen 24 Haziran 2018'deki yeni anayasal çerçeveye bağlı olarak gerçekleşen eş zamanlı cumhurbaşkanlığı ve milletvekili genel seçimlerinde de AKP'nin söylemi temel olarak bu karşıtlığın koyultulması stratejisi üzerine bina edildi.

Kısacası Gezi sürecinden itibaren AKP'nin geri dönülmez bir şekilde yeni bir "siyaset mantığıyla" hareket etmesine yol açtı ve bu mantık sonraki dönemlerdeki siyasal süreçlerde kendisini yeniden üretecek ve kemikleşecek zeminlere sahip oldu.

AKP'nin Gezi protestoları sonrası benimsediği bu siyaset mantığını İslamcı-milliyetçi popülizm kavramıyla tanımlamak mümkündür. Popülizmi burada Ernesto Laclau'nun tanımladığı ve son dönemdeki sağ popülizm tartışmalarında da ağırlıkla benimsendiği içerikle kullanıyorum. Laclau'nun gerek erken dönemdeki gerekse de geç dönemdeki *Popülist Akıl Üzerine* (Laclau, 2005) isimli eserlerinde ele aldığı şekliyle popülizm halk ile iktidar bloğu arasında keskin bir karşıtlık kurulmasına ve iktidar bloğunun ezdiği ve temsil edemediği iddia edilen "halkın" bir siyasal hareket altına çağrılması ve hareket etmesi anlayışına dayanır. Son dönemlerde dünyanın farklı yerlerinde ortaya çıkan, toplumsal kesimlerin kaygı ve rahatsızlıklarını "elit" karşıtı bir söylemde (Müller 2017) bir araya getirmeye çalışarak "halkın" temsilciliği iddiasına soyunan siyasal iktidarları ve hareketleri nitelemek için tartışmaların merkezine yerleşen popülizm tartışmaları da Laclau'nun kavrama verdiği bu içerikten önemli ölçüde etkilenmiştir. Bir taraftan, 2008 krizi sonrasında "halkın" karşısına uluslararası finans güçlerini, yolsuzluğa bulaşmış politikacıları ve emperyalist güçleri koyan İspanya'daki *İndignados*, ABD'deki *Wall Street'i İşgal Et* hareketi ve Yunanistan'daki *Syriza* gibi muhalif güçler "sol popülizm" kavramı etrafında değerlendirilmiştir (Ramiro & Gomez, 2017). Diğer taraftan da ABD'deki Donald Trump'ın yönetme stratejisi, İtalya'daki 2018 yılı itibariyle iktidar ortağı haline gelen Kuzey Ligi, Fransa'daki cumhurbaşkanı adayı Marine Le Pen gibi halk ile elitler arasındaki kurulan karşıtlığı göçmen düşmanlığı ve milliyetçi/şoven düşüncelerle birleştiren siyasal figür ve örgütlenmeler de "sağ popülizmin" örnekleri olarak düşünülmüştür (Yıldırım 2017). Sağ popülizm ve sol popülizm arasındaki siyasal söylem ve ortaya çıkan siyasal sonuçlar

açısından ortaya çıkan farklılıkların da gösterdiği gibi popülist siyasal mantık farklı ideolojik programlara eklemlenerek farklı biçimler alabilir.

Gezi sonrasında AKP'nin benimsediği yeni siyasal stratejinin "milletin" karşısına onun bekasını tehdit eden belirli "muktedir güçleri" yerleştirmesi ve tehdit altındaki bu milletin temsilciliğine soyunması açısından popülist bir siyasal mantığa dayandığı söylenebilir (Yilmaz ve Bashirov 2018: 1821). Öte yandan bu "popülizm", milleti Sünni-müslüman değerlerle zorunlu bir ilişki içerisinden tanımlaması ve onun karşısına koyduğu elitleri milletin daha çok dinsel olarak tanımlamış değerlerine yabancı kesimler olarak tahkir etmesi açısından "İslamcı-muhafazakar" bir toplum algısıyla bütünleşmiş bir biçimde kendisini açığa vurmaktadır (Hadiz, 2014, s. 128)(Ateş 2017). Bu açıdan Gezi sonrasındaki bu yeni "siyaset mantığını" İslamcı popülizm olarak adlandırmak mümkündür. Bu noktada, halihazırda iktidarda olan bir siyasal partinin ve liderinin, söyleminin merkezine "iktidar bloğu" ve "elit" karşıtlığını yerleştiren bir siyaset mantığını muhalefette olmaksızın nasıl sürdürebildiği sorusu akla gelebilir. Aynı soru bugün popülist siyaset mantığını aynı zamanda başkanlık döneminde de sürdüren Donald Trump için de söz konusudur. Öte yandan popülist siyaset mantık iktidardayken de icra edilebilen bir performanstır; ama "iktidarda popülizm" bu iktidar konumunun, onun da ötesindeki güçler tarafından sürekli tehlike altında olduğuna dair bir alarmizmle beslenmek durumundadır. Kazım Ateş iktidarda popülizmin genel görüntüsü hakkında şunları söyler:

> Popülizm iktidar olduğunda, popülistler yeni yönetici elit olduğunda, statüko yeni yönetici elitler tarafından belirlendiğinde, antagonizma toplumsalın tam kalbinde inşa edilir. Yeni antagonistik çizgi, "halk ve halk-olmayan" arasında, bütün statüsüne yükseltilen otantik ve sahih parça ile konuşma ve dinlenilme hakkı olmayan, "yeri olmayanlar" arasında çizilir (Ateş, 2017, s. 107).

Gezi sonrasındaki "kültürel iktidar" arayışı işte bu süreklilik arz eden "toplumun bütününe seslenme" iddiasının, AKP eliyle sürekliliği sağlanmaya çalışılan neoliberal hegemonyanın baskın bir öğesi olmaktan çıkarak yerini İslamcı popülist bir stratejiye bıraktığı siyasal ve ideolojik atmosferde varlık kazandı. Bu İslamcı popülist siyaset mantığı "kültür-sanat" alanını da bir yanda bu alanı dayatmacı bir şekilde hakimiyeti altında tuttuğu iddia edilen sol-seküler kesimlerle, bu alandan hep dışlanmış ve bir türlü hakkı teslim edilmemiş "mağdur" durumdaki yerli ve milli sanatçı ve yazarların karşıtlığının bir mecrası ya da cephesi olarak görme eğiliminde olmuştur (Dirlikyapan, 2016).

AKP mirasçısı olduğu Türk Sağının milliyetçi, muhafazakâr, İslamcı unsurlarının simgelerini ve önermelerini hegemonya pratikleri doğrultusunda dönemsel olarak girdiği ittifaklara göre farklı doz ve içeriklerle bir repertuvar olarak kullanmaktadır. Bu repertuvar içerisinde geniş yer tutan *mazlumluk söylemi* (Açıkel, 1996) gerek Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarında gerekse iktidar destekli medyanın dolaşıma soktuğu kanaatlerin inşasında sıklıkla başvurduğu bir tema olarak Gezi sonrasındaki "kültürel iktidar" tartışmalarında da kendisini göstermektedir. Bununla birlikte "kültürel alan" İslamcı popülizmin benimsediği *mazlumluk söylemlerinin* güç istemiyle nasıl bütünleşebildiğine de ışık tutar. Daha önceki bölümde temel esaslarını ortaya koyduğumuz şekliyle Türkiye'deki kültürel alanda "yerli ve milli" olarak işaretlenen İslami-muhafazakar kesimlerin yeterince yer bulamadığına, bu alanda popülist siyaset mantığının karşıt kutbuna yerleştirilen sol-seküler kesimlerin egemenliğinin bir an önce ortadan kaldırılması gerektiğine, mevcut durumun ülke güvenliği için bir tehdit oluşturduğuna ve ivedilikle bu kesimlerden boşaltılacak kültürel alana İslamcı-milliyetçi bir sanat/kültür anlayışının yerleşmesi gerektiğine dair söylemler içerisinde iki yönlü bir güç istenci barındırır: a) Birincisi kültür/sanat alanının AKP'nin toplum vizyonuna muhalif olan kesimlerin beslenebilecekleri bir kültürel mecra olmaktan çıkarmak; b) ikincisi

ise bu kültür/sanat alanını yukarıda bahsedilen karşıtlığı yeniden kuracak, AKP'ye yakın toplumsal kesimlere ortak bir değerler evreni oluşturabilecek ve böylelikle de onları ortak bir kimlikle donatabilecek bir kanal haline getirmek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜREL İKTİDAR ve CİNS DERGİSİ

Gezi süreci sonrasında yayımlanmaya başlayan Cins Dergisi AKP kadrolarının bahsettiği bu kültürel iktidar açığını ortadan kaldırmaya yönelik bir girişim olarak ortaya çıktığını daha ilk sayısından ilan etmiş bir yayındı. Bu derginin yayın faaliyetine başladığı günden bugüne onun içeriğinde ortaya çıkan bazı örüntüleri ortaya koyarak İslami-muhafazakar çevrelerin Gezi sonrası süreç karşısında izledikleri kültürel stratejinin mahiyetine dair bazı içgörüler geliştirmek mümkün olabilir. Tezin izleyen bölümünde önce Cins Dergisi'nin ortaya çıktığı dönemdeki dergicilik faaliyetleri incelenecek, sonra da bu derginin içeriğinde kendisini her sayıda tekrar eden bazı unsurların çözümlemesi yapılacaktır. Bu çözümleme aynı zamanda siyasal iktidara yakın çevrelerin yakındıkları kültürel iktidar karşısında kültür-sanat alanını hasım gördüğü eğilimlerden arındırarak hakimiyet altına alabilecek bir alternatif ekol ve anlayış oluşturma potansiyelini ne derece taşıyabileceklerine dair bazı önermelere de temel teşkil edecektir.

3.1 Gezinin Sağ Tahayyülü: Siyasal ve Kültürel Hasımlar

Bu çalışmanın ilk bölümünde de üzerinde durulduğu gibi ne AKP'nin kültürel alanda yeterince etkinliğe sahip olamadığına dair "içeriden" yakınmalar ne de kültürel hegemonyayı tesis etmeye yönelik arayışlar Tayyip Erdoğan'ın bahsi geçen ifadesiyle ("Kültürel iktidar hususunda yetersiz kaldık" ifadesiyle) başlamıştır. Söz konusu mesele AKP dönemi boyunca

parti yanlısı kesimlerin dile getirdiği bir husus olmakla birlikte, özellikle 2013 Haziran'ındaki, iktidarı hedef alan bir halk ayaklanmasının ortaya çıktığı Gezi protestolarından hemen sonra bu çevrelerin gündeminde merkeze yerleşmeye başlamıştır. Gezi protestolarıyla beraber muhalif kesimlerin kültürel alana getirdiği hareketlenme AKP iktidarını da reaksiyoner bir biçimde dönüştürmeye başlamıştır (Dirlikyapan, 2016, s. 8). İbrahim Özkahyaoğlu'nun[57] Gezi Direnişinin başlamasından bir ay sonra *Genç Dergi*'de yazdığı "Kültürel İktidar Kimin Elinde?" başlıklı yazısı manidardır. Öncelikle tarafların "AKP" ve "muhalifler" şeklinde ayrıştığını teslim etmektedir:

> "Gezi Parkı Olayları bir turnusol kağıdı oldu." Bu cümleyi, olayların artık yatıştığı, perde arkasının yavaş yavaş aydınlatılmaya başlandığı, ilişkilerin deşifre edildiği bugünlerde sıkça duyuyoruz. Yani saflar netleşmiş durumda. Kimin nerede durduğu konusunda kafa karışıklığı yok.[58]

Devamında Gezi'yi, dolayısıyla toplumsal muhalefeti yönlendiren kitleyi tarif etmektedir:

> Bu kitle, Türkiye'de sınırlı bir çevreye hitap eden fakat etkisi tahminlerin çok ötesinde olan kültürel iktidarı elinde bulunduran, daha çok Beyoğlu ve Cihangir'de kümelenmiş popüler isimlerden oluşuyordu. Gazeteciler, reklamcılar, oyuncular, tiyatrocular burada bir cemaat mantığıyla hareket ediyordu.

Bu tartışmalar içerisinde iktidara yakın çevreler, Gezi protestolarına katılan toplumsal kesimler ile karşılarına aldıkları kültürel eğilimleri özdeşleştirme eğilimi içerisine girdiler. Örneğin İbrahim Özkahyaoğlu'nun Gezi protestolarına katılanları nitelerken kullandığı "kapitalizmin bütün mecralarını sonuna kadar kullanan sol kırması bir kültür", "cihangir solcuları", "anti-kapitalist bir dil ile kaos ve kargaşa çığırtkanlığı yapanlar" gibi ifadeler[59] iktidara yakın çevrelerin karşılarına aldıkları kültürel evreni nasıl tahayyül ettiklerinin ipuçlarını sunmaktadır. Bunun da ötesinde bu ifadeler söz konusu kültürel yaftalamanın güncel bir siyasal/toplumsal muhalefeti tanımlayıp mahkum etmenin başat bir yöntemi

[57] Ocak 2015 tarihi itibariyle kendisi Başbakanlık Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği görevine getirilmiştir.

[58] İbrahim Özkahyaoğlu, "Kültürel İktidar Kimin Elinde?", *Genç Dergi*, 1 Temmuz 2013 http://gencdergisi.com/5135-kulturel-iktidar-kimin-elinde.html (son erişim: 1 Nisan 2019)

[59] İ. Özkahyaoğlu, a.g.y.

olması açısından "kültürel" olan ile siyasal olanın AKP'ye yakın çevreler tarafından bir kez daha kaynaştırılmasına bir örnek teşkil eder. Gezi protestoları süreci bu açıdan AKP'li çevreler içerisinde siyasal hegemonya ile kültürel iktidarın içsel bir ilişki içerisinde görme eğilimini daha da güçlendirmiştir. Gezi protestolarının yurt ölçeğindeki etkisinin ve beklenmedik kitleselliğinin varlığında "siyasal hegemonya" ile "kültürel iktidar" arasındaki bu bağlantı Özkahyaoğlu tarafından bir "aciliyet" duygusu içerisinde tartışılmıştır:

> Gezi Parkı süreci, kitlesel iletişimin bütün mecralarında var olan, yayın yapan, dergi çıkaran, tiyatro sahneleyen, sinema filmi çeken, edebiyatla ilgili, tarihini bilen, coğrafyaya hakim, fıkhi meselelere kafa yoran bir kültürün inşasının gerekliliğini bir kez daha göstermiş oldu... Kültürel olarak beslenemeyen siyasi hareketlerin uzun dönemde, tabanlarına sunacakları argümanların zayıflayacağı, kendini destekleyen geniş kitlelerin –özellikle gençlerin- taleplerini anlayamayacağı, onların dilini yakalayamayacağı aşikar. Bu sebeple, Türkiye'de özgürlüklerin önünü açan, yaptığı köklü değişikliklerle statükonun tozunu alan iktidarı destekleyecek yeni bir dilin inşasına ihtiyaç var... Şimdi acilen harekete geçme vakti![60]

Milliyet yazarı Samed Karagöz'ün de benzer bir biçimde "Türkiye'de Medya ve Kültürel Hegemonya" başlıklı -SETA Vakfı'nın düzenlediği bir panelde[61]- söz aldığında "Gezi olaylarından sonra çok şükür ki farkındalık arttı da kültürel hegemonya alanında çalışmalar arttı, birileri dert ediniyor en azından" şeklindeki konuşması da özellikle Gezi Direnişinin muhafazakâr kesimi kültürel alandaki zayıflıkları konusunda acil harekete geçmeye sevk ettiğini gösterir. Gezi protestolarından sonra kültürel alana bu acil müdahale gereksiniminin bazı pratik yansımaları da söz konusu olmuştur. "Gençliğin sokağa çıkmasında kültürel alanın farkına varan AKP, kendisine yakın oyuncu, şarkıcı, yazar ve entelektüelleri daha fazla öne çıkarma, kendi ideolojik bagajına uygun dizi ve filmler

[60] İ. Özkahyaoğlu, a.g.y.

[61] "Türkiye'de Medya ve Kültürel Hegemonya" başlıklı panel SETA vakfı tarafından düzenlenmiştir. *Milliyet* gazetesinden Samed Karagöz, Gümüşhane Üniversitesi'nden Sertaç Timur Demir ve Sabah gazetesinden İbrahim Altay konuşmacı olarak yer aldıkları SETA İstanbul Genel Koordinatör Yardımcısı İsmail Çağlar'ın moderatörlüğünü yaptığı panel 19 Kasım 2016, İstanbul'da gerçekleşmiştir.
https://www.setav.org/etkinlikler/turkiyede-medya-ve-kulturel-hegemonya/

yaptırma, belediyeleri daha fazla kültürel etkinlik yapma konusunda işe koşma gibi yöntemler" izlemiştir (Keten, 2017: 14).

3.2 Gezi Sonrasında Yeni Dergicilik Anlayışı

Gezi protestoları sonrasında edebiyat dergileri arasında ortaya çıkan değişim bahsedilen kültürel hegemonya hamlesinin zeminine dair bize bazı ipuçları sunmaktadır. "Muhalif" kesimler arasında Gezi sonrasında yaygınlaşan *yeni nesil edebiyat dergileri* karşısında AKP'ye yakın edebiyat çevrelerinin gösterdiği reaksiyona yönelik bir inceleme, yukarıda bahsedilen kültürel alana acil müdahale pratiklerinin seyrine ve içeriğine dair bazı unsurları ortaya çıkarabilir.

Gezi sonrası AKP muhalifi kesimleri temsil etme iddiasında, içerik ve üslup açısından bu direnişin kimi motiflerini içeren yenilikte edebiyat dergileri çıkmaya başlamıştı. Bu dergiler mizanpaj bakımından açıkça 90'lı yılların *Gırgır*, *Leman*, *Lemanyak* gibi karikatür dergilerinin yerleştirdiği standardı kullanıyorlardı. Öte yandan sosyal medyanın basılı bir ürünü görünümü vermeleri ve Gezi eylemlerine mal edilen mizah anlayışını yansıtmaları açısından yeni bir içerik ve tarzın temsilcileri olarak öne çıkıyorlardı. *Ot*, *Kafa*, *Fil*, *Deve*, *Bavul*, *Masa* gibi isimlerle çıkan bu dergiler aynı zamanda, politik olarak neredeyse tüm muhalif unsurlara yer açmaları ve müzisyen, şair, yazar, oyuncu, politikacı gibi farklı bir toplamı barındırmaları açısından eşine daha önce rastlanmamış birer muhalefet portalına dönüşmüşlerdi. Bir tür "kültürel cephe" görünümündeki mecralar olarak bu edebiyat dergileri yeni muhalefet üslubunun üretildiği birer mecra gibi işlev gösterdiler. Sosyal medyanın iletim tarzına uygun olacak biçimde kısa ama "vurucu" dizelerle kendini ifade etme biçimi olarak ortaya çıkan bu yeni üslup ile iktidarı eleştirmek, bunu yaparken de

Modern Türk Edebiyatı'nın birikiminden yararlanmak bu dergilerde yaygın bir yöntem haline geldi.

Yeni nesil edebiyat dergilerinin edebiyat ve mizah arasındaki sınırları silmeye yönelik eğilimleriyle siyasal alanın muhalefetini artık doğrudan kültürel alana taşımaları sonucu edebiyat dünyasında başlayan bu tartışmalar çok geçmeden bu "yeni" dergilerin bir dergiden çok daha fazlası olduğu ve siyasal alandaki dönüşümün izlerini takip etmeden meselenin anlaşılamayacağını göstermiştir. Böylelikle "Yeni Türkiye"nin kültürel alana armağan ettiği tartışmalar *Yeni Dergicilik* kavramını ortaya çıkarmıştır. O halde AKP'nin "kültürel iktidar" arayışının veçhelerinden biri olarak edebiyat dergiciliğine müdahale etme gereksiniminin bir uzantısı olarak *Cins* dergisinin serencamını ortaya koymadan önce böyle bir derginin çıkışını kışkırtan muhalif yeni dergiciliği daha ayrıntılı bir şekilde ele almak gerekmektedir.

"Bir alt-kültür popüler direniş yöntemi olarak mizahın" (Cantek, 1998) edebiyatla birleştirilmesi ile siyasal taleplerini kültürel alan içerisinden iletmeye çalışan bir çeşit muhalefet pratiği olarak Yeni Dergicilik, esasen AKP iktidarının 'Yeni Türkiye'sinin bir sonucu olarak toplumsal muhalefetin Yeni Türkiye'de kazandığı görünümlerden biriydi. *Ot* dergisi ile başlayan furyanın kısa sürede birbirinin kopyalarını üretmesi ve en çok satanlar olması "AKP" ve "karşıtları" olarak ikiye bölünen toplumun muhalif kesiminin artık yeni bir tarz-ı siyaseti benimsediğini de göstermektedir. AKP'nin hegemonya stratejisinde yeni bir aşamaya geldiğinin ve mücadelenin kültürel alana kaydığının en önemli göstergelerinden birisi AKP çevrelerinin ilk defa, *Ot* ve türevleri olan muhalif dergilerle aynı formata sahip bir dergi olarak *Cins*'i çıkarmış olmalarıdır.

Gezi Direnişinin başlamasına iki-üç ay kala (Mart 2013) *Ot* dergisi ilk sayısını çıkarmıştı. Derginin kurucusu, karikatürist, yazar Metin Üstündağ, derginin nasıl bir okuyucu kitlesinin ihtiyacını karşılayacağı sorusuna "AVM sevmeyen bir kitle var ve bunlar kitap

okuyor" sözleriyle cevap vermekteydi.[62] *Ot* dergisi esasen 1996'da yayımına başlanan *Öküz* dergisi ve 2000'lerdeki devamı olan *Hayvan* dergisinin halefidir. Her iki derginin başında da yine Metin Üstündağ'ın olması bir tesadüften fazlası olmalıdır. Levent Cantek'e göre "mizah dergileri isteyerek ya da değil, kendilerine eğitici bir rol biçmişler, kendilerini tanımlamak durumunda kaldıklarında (örneğin eleştiri haklarını nereden aldıkları sorulduğunda) entelektüel sorumluluklarından bahsetmişlerdir" (Cantek, 2008: 1246). Metin Üstündağ *Ot* dergisini anlattığı bir diğer röportajında bu durumu şöyle özetlemiştir:

> Karikatürcü star olmamalıdır, hep muhalif kalmalıdır. Aziz Nesin, Oğuz Aral falan (…) Mizah yaparken ezileni tutmanız lazım, Allah ile kul arasında, kulun düşündüklerini, öğretmen ile öğrenci arasında öğrencinin düşündüklerini, karı koca ilişkisinde kadının düşündüklerini, hep ezilen taraf ile empati kurmalısınız. Ne kadar güzel eziyoruz komik olmaz.[63]

Ot dergisinin başlatmış olduğu en dikkat çekici usül, derginin devamlı bir kadrosunun olmayışıdır; beş-altı kişilik bir çekirdek kadronun varlığıyla beraber esas olan düzen yazarların her ay değişmesi ve siyaset, sanat, spor, sosyal medya dünyasından ünlülerin, kamuoyunun gündemine göre kanaatlerini arz etmeleridir. Bu durum *yeni nesil popüler edebiyat dergileri*nin muhalefet adacıklarına dönüşmesinin ve klasik dergicilik anlayışında gördüğümüz, kendi ajandası olan bir ideolojik yayın organı olmaktan ziyade AKP iktidarının belirlediği gündemlere göre pozisyon alan bir organizmaya dönüşmüş olmasının sebeplerinden birisi olarak görülebilir.

Metin Üstündağ da *Radikal* gazetesinin kendisiyle yaptığı bir röportajda bu durumun farkında olduğunu belirtmektedir.[64] "90'lı yılların politik atmosferine kıyasla 'AKP

[62] "Öküz öldü 'Ot'lar Bize Kaldı" , Serdar Aksoy'un Röportajı, *Akşam*, 22 Şubat 2013 https://www.aksam.com.tr/kultur-sanat/okuz-oldu-otlar-bize-kaldi/haber-171354 (son erişim: 1 Nisan 2019)
[63] "Metin Üstündağ OT'unu Anlattı", *A Haber İnternet Gazetesi*, 23 Şubat 2013 https://www.ahaber.com.tr/yasam/2013/02/23/canli-yayina-kufur-freni (son erişim: 1 Nisan 2019)
[64] "OT, Ustalık Eserim" Şenay Aydemir'in Metin Üstündağ ile Röportajı, *Radikal*, 16 Şubat 2013, http://www.radikal.com.tr/hayat/ot-ustalik-eserim-1121590/ (son erişim: 1 Nisan 2019)

Türkiyesi'nde, halkın sorunlarını paylaşabileceği kamusal alanların ve mekanların elden çıktığını" düşünmektedir.[65] Belki de bu sebeple *Öküz* ve *Hayvan* dergilerinde uyguladığı toplumsal muhalefeti bir araya toplama yöntemini yeniden hayata geçirme fikri doğmuştur:

> Öküz zamanlarında, benzer gazeteler ve televizyon kanalları vardı. İnsanlar bu kadar yalnız ve çaresiz değildi. Çok kişisel sebeplerle yalnız olsalar da "Şuraya giderim, derdimi anlatırım" mecraları vardı. Onların hepsi bir bir gitti. Biraz herkesin rahatlıkla konuşabileceği bir yeşil alan konumu var OT'un. Bir de şu sırada hiç kimsenin hayatı garantide değil. Başbakan olsanız bile. Ama bu tip dergilerin de şöyle bir sorunu oluyor: Diğer kurumlar, sendikalar, partiler görevlerini tam yapamadığı için birdenbire ona bir yüklenme oluyor. Bu bir örnek olsun sadece. Bütün şey bir araya gelmek. Öküz'de de yapmıştık, siyasi algı olarak birbirine selam vermeyecek insanları aynı sayfalarda bir araya getirdik. Bu benim ustalık dönemi dergim. 'Öküz' çıraklık, 'Hayvan' kalfalık, 'OT' ustalık dönemi…[66]

"Siyasi algı olarak birbirine selam vermeyecek insanları bir araya getirme" fikri toplumun muhalif kesimlerinde ciddi bir karşılık bulmuş olmalı ki, 1 Nisan 2013'te - hemen *Ot*'un arkasından- benzer formatta *Deve* isimli bir dergi piyasaya çıkmıştı. Üstelik derginin en önemli özelliği, Genel yayın yönetmeni Ferzende Kaya'ya göre "duruş, tavır ya da ideoloji farkı gözetmeden sayfalarını kültür sanat dünyasından herkese açması" olmuştu.[67] Kaya derginin amacını "Bir kütüphanede sevdiğimiz her yazarın eserine yer verdiğimiz gibi bir dergide de Türk edebiyat ve kültür-sanat camiasında üreten ve üretimlerini sevdiğimiz herkese yer vermenin mümkün olacağını göstermek istedik" sözleriyle açıklıyordu[68]. Bu açıklamalar Metin Üstündağ'ın sözleriyle paralellik taşıması itibariyle yeni nesil edebiyat dergilerinin siyasal bağlamını belirginleştirmekteydi.

AKP'nin tek parti olarak iktidarının on birinci yılına denk düşen ve Gezi protestolarına doğru ilerleyen günlerde her iki derginin de kapılarını ideolojik ayrım

---

[65] A.g.y.,
[66] A.g.y.,

[67] "Yok Artık Deve!", *Sabah,* 13 Nisan 2013
https://www.sabah.com.tr/cumartesi/2013/04/13/yok-artik-deve (son erişim: 1 Nisan 2019)
[68] a.g.y.,

gözetmeksizin sesini duyurmak isteyen herkese açtığından bahsetmesi, İslamcı, muhafazakâr, liberal, sosyalist yaklaşımlarıyla tanınan isimleri bir araya getirmeye çalışması, devamında ise aynı tarzda dergilerin ardı ardına yayıma başlaması AKP'nin hükmettiği politik atmosferin dışına çıkma arayışlarının bir göstergesi olması bakımından Türkiye siyasi tarihinde yeni bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Metin Üstündağ'ın farklı siyasi pozisyonları edebiyat-mizah dergisinde bir araya getirme girişimi, AKP döneminin özgül koşullarıyla birleşince *yeni nesil edebiyat-mizah dergileri* birer şikâyet kutusuna dönüşerek edebi içerik üretme maksadının dışına çıkmıştır. Üstündağ da yukarıda bahsedilen röportajında bu durumun sebebini parti, sendika gibi kurumların görevini yapamaması ile ilişkilendirmektedir.

Üstündağ'ın "nefes alacak kamusal alanların işgal edilmesi", "insanların kendilerini yalnız ve çaresiz hissetmeleri" şeklindeki tespitleri AKP'nin iktidarının toplumsal muhalefet tarafından algılanma biçimini örnekleyen ifadelerdir. "Muhalefetin kıstırılmasının" yöntemlerinden birisi olarak polis şiddeti de otoriterleşme tartışmalarına eşlik etmektedir. Polis şiddetinin AKP dönemindeki görünümünü ele alan yaklaşımların bir kısmı, özellikle 2011 yılı ve sonrasında yaşanan gelişmelere odaklanarak meseleyi "AKP'nin otoriterleşme temayülü" olarak adlandırma eğiliminde olmaktadır.

3.3. Yeni Dergicilik Üzerine Tartışmalar

Buraya kadar anlattığımız kısımda Gezi direnişinin AKP'nin hegemonya krizini açığa vurmasıyla beraber hegemonya mücadelesinin kültürel alana taşınmasının sonuçları olarak ele aldığımız yeni nesil edebiyat dergilerini ortaya çıkaran siyasal bağlamı göstermeye

çalıştık. *Ot* dergisinin başlatmış olduğu bu hareket *Deve*, *Kafa*, *Masa*, *Ayı*, *Kafasına Göre*, *Fil*, *Bavul*, *Apartman*, *Otlak*, *Pul Biber*, *Tuhaf*, *Socrates*, *Yumuşak G* ve nihayet bunlara bir reaksiyon olarak *Cins* dergisi ile devam etti. AKP'nin kültürel iktidar söyleminin inşasına katkıda bulunan yazarlar, gazeteciler, kanaat önderleri ile birlikte muhafazakâr sanat tartışmalarında gözlemlediğimiz aktörler ve edebiyat dünyasının köklü yayınlarının editörleri, sanat eleştirmenleri gibi pek çok isim de bu tartışmalara değişik açılardan katkı sundu. Zaman zaman polemikler şeklinde de ilerleyen bu tartışmaları izleyerek bu bölümde Yeni Dergicilik üzerine *kültürel alan muhalefeti* olarak adlandırdığımız kesimlerin neler düşündüğünü ve yeni nesil edebiyat dergileri arasında *Cins* dergisinin kendisine nasıl bir pozisyon edindiğini göstermeyi deneyeceğiz.

Yeni nesil edebiyat dergileri özellikle sol entelektüel ve kültürel çevreler içerisinde, bu dergilerin bir kültürel direnci diri tutma yönüyle takdir görerek olumlanmalarıyla, bir tür "dejenerasyona" tekabül ettikleri şüphesiyle reddedilmeleri arasında salınan bir çeşitlilikte kendisini göstermektedir. *Evrensel Kültür* dergisinin Yazı İşleri Müdürü Mustafa Kara, *Ot* dergisine karşı en sert eleştirilerden birini ilk defa yayımlayan dergi olmalarına rağmen bu salınımda bir ara yol bulma kaygısını taşıyarak şunu ifade ediyor:

> "Ot, Kafa, Bavul, Cins gibi dergiler" nitelemesini kabul etmiyoruz. Çünkü biz de böyle indirgemeci bir yaklaşım ile ele alınmak istemeyiz. Ot bize neden Hece'den yakın olmasın? Biz neden Kitap-lık ile değil, Bavul ile aynı dili konuşmayalım? Ot'a da yazık; niye her seferinde Kafa ile aynı cümlede geçsin?[69]

Kara'nın belirttiği gibi yeni nesil edebiyat dergileri medyada ve gündelik hayatta da sıklıkla "Ot, Kafa, Bavul, Cins gibi dergiler" kalıbıyla anılıyor. *Journo* dergisinin Yayın Koordinatörü Sarphan Uzunoğlu ise bu dergileri şöyle tanımlıyor:

[69] "Aylık Politik Dergiler ve Yeni Medya ile 'Az Şekerli' İlişkileri", Sarphan Uzunoğlu'nun Röportajı, *Journo*, 27 Ekim 2016

> Bir süredir hem sosyal ağları hem de okurun dünyasını (kesinlikle edebiyat dünyasını değil) sarsan bir süreci tecrübe ediyoruz. Bir dostumuzun "**ahkâm dergileri**" olarak tanımladığı dergiler farklı yaş gruplarını hedef alarak Türkiye'deki edebiyat tüketiminin "**medyatikleşmesi**" durumuna aracı oldular. Birbirlerinin kötü birer kopyasına benzeyen, içeriksel olarak da birbirinden yazar "transfer ederek" kotarılmış bu dergilerden biri geçen hafta kapanmış olsa da teenager'lar ve erken 20'li yaşlarda olanlar bu dergileri okuyor. Bu dergilerle bir kültürel angajman elde etmek istiyor.[70]

Uzunoğlu'nun "ahkam dergileri" demeyi tercih ettiği bu dergiler ona göre gençlerin kültürel angajman ihtiyacını sömürerek edebiyat dünyasını yeniden dizayn etme amacındadır.

Radikal Gazetesi kültür servisinden Cem Erciyes de yeni nesil dergileri "Gezi sonrası güzel yazı dergileri" olarak tanımlamakta ve dergicilikte "yeni bir damar" ortaya çıktığını düşünmektedir.[71] Bu damar söz konusu dergileri bir futbol takımı gibi davranmaya itmekte ve aralarındaki rekabetin dozajını da Metin Üstündağ'ın icat ettiği formül (birbirine selam vermeyecek insanları bir araya getirme formülü) belirlemektedir. Yeni dergilere yönelik en ağır eleştirilerden birisi de ideolojik yönsüzlük olarak karşımıza çıkmaktadır.[72] Bu yönsüzlüğün en çok tespit edildiği örnek ise birbiriyle alakasız isimleri bir araya getirme çabasının anlamsızlığında karşılık bulmaktadır.[73] Geleneksel dergicilikte gördüğümüz şekliyle bir amaca yönelik olarak belirlenen bir gündemin olmaması ve ana akım medyada ün yapmış isimlerin yazar olarak seçilmesi dergilerdeki ideolojik muğlaklığın yanı sıra edebiyatın piyasalaşması ve kültür ürünlerinin metalaştırılmasına hizmet ettikleri suçlamalarına da yol açmıştır.[74]

---

[70] Sarphan Uzunoğlu, "Ahkâm Dergileri: Kabileleşmeye Dönüş", *Taraf*, 5 Haziran 2016 (y.n. Koyu olarak vurgulanan sözcükler metnin orijinalinde olduğu gibi aktarılmıştır)

[71] Cem Erciyes, "Dergicilikte Yeni Damar", *Radikal*, 13 Mart 2015

[72] Taylan Kara, "Belleksiz Köyde Eşkalsiz Gezenler… Eski Yandaşlar Sola Nasıl Pazarlanır?", *İnsan Bu,* 30 Ekim 2015
http://www.insanbu.com/eski/a_haber492d.html?nosu=1882 (son erişim: 1 Nisan 2019)

[73] Akın Art, "İçindeymişik, Yeşilmişik, Sazmışık", *Yeni Yazılar*, 2.Sayı (Haziran Direnişi Özel Sayısı), s. 80-82 İstanbul, 2013

[74] Kaan Şahin, "Popüler Kültürün Son Kazığı: Yeni Nesil Edebiyat Dergileri", *Kişisel Blog Sitesi*, 3 Ocak 2016

Kafa dergisi Yayın Koordinatörü Ayça Derin Karabulut ise yeni nesil dergilerin mucidi Metin Üstündağ'ın ülkedeki kutuplaşma ortamından yakınmasına benzer şekilde toplumun kutuplaşmasına karşı dergilerinin yine "herkesi" bir araya getirerek "yerleşik algıyı ve kutuplaşmayı kırmayı" misyon edindiklerini şöyle anlatıyor:

> Kafa'nın da politik mizaha bilerek ve isteyerek kayan, bununla beraber siyasi görüşünü oluşturan bir omurgası var. Ancak bu omurga öyle gelenekçi bir otoriterlikten ziyade olsa olsa sosyal demokratlıktan geliyor. Son derece geniş bir yelpazeden teşkil yazar kadrosu da bunu doğrular nitelikte. "Ona neden yazdırdınız?", "Filancanın ne işi varmış sizin dergide?" gibi tepkiler, bir sahiplenme vurgusu taşıdığı için bizim adımıza aslında sevindirici. Birilerinin dergiyi sahiplenmesini görmek bize cesaret veriyor. Ama o yerleşik algıyı, kutuplaşmayı kırmak adına da 12 sayıdır mücadele veriyoruz.[75]

"Filancanın sizin dergide ne işi var?" sorusu Metin Üstündağ'ın "birbirine selam vermeyecek insanları bir araya getirme" formülünü uygulayan dergilere karşı yapılan eleştirilere verilmiş bir cevap olarak ülkenin "sıkışmış" politik atmosferinden çıkış için muhaliflerin başka bir çaresi olmadığı söylemlerine eşlik etmektedir.[76]

Yeni dergilerin muhalifliğinin mahiyeti konusunda Karabulut'un şu sözleri, yine Üstündağ'ın perspektifine uygun biçimde sanatın ve edebiyatın verili olarak "muhalif" olması gerektiğinde uzlaşarak yeni nesil dergilerin *kültürel alan muhalefeti* olarak siyaseti kültürel alana taşıma görevlerini kabul ettiklerinin de bir ifadesidir:

> Zaten söyleyecek sözü olan bir derginin olmazsa olmazı bir şeylere muhalif olmaktır. Hiçbir şeye muhalif olmayanın, muhalif kalamayanın yeri edebiyat, sanat değil, başka alanlardır. Biz yerimizin ve

---

https://kaansahin.wordpress.com/2016/01/03/neset-ertas-ve-digerleri/ (son erişim: 1 Nisan 2019)

[75] "Bu Dergiler Ne Çok Okunuyor" Elif Şahin Hamidi'nin Ayça Derin Karabulut ve Onurkan Avcı ile Yaptığı Röportaj, *Remzi Kitabevi Kitap Gazetesi*, Eylül 2015
http://www.remzi.com.tr/kitap-gazetesi/bu-dergiler-ne-cok-okunuyor-1 (son erişim: 1 Nisan 2019)

[76] "Filancanın sizin dergide ne işi var?" eleştirilerine karşı yakınanlardan birisi de Tarık Tufan olmuştur. Tarık Tufan, *Cins* dergisinin de daimi kadrosunda yer almakla birlikte *Ot* dergisinde de sıklıkla yazmakta ve hatta piyasaya çıkan romanlarının reklamları da Ot dergisinde yapılmaktadır. Tufan, söz konusu bu yakınmayı Ot dergisindeki bir yazısında şöyle dile getirmektedir: "Ot'a yazmak da bir tuhaf. Bazılarının kalbi kırılıyor bana, bazıları öfkeleniyor, bazıları nefret ediyor. Bunlar Gezici, ne işin var bu adamların dergisinde diyorlar. Bu adama neden yazdırıyorsunuz, bu adam İslamcı, dinci diyenler de var öte tarafta. Bakın diyorum her seferinde, bakın bu ülkede birlikte yaşamayı başaramazsak, hepimizi birlikte öldürecek birileri eksik olamayacak etrafımızda." Ot, Eylül 2016 (43)

> ağırlığımızın farkında, sorumluluğumuzun bilincindeyiz. Ortaya attığımız fikrin etrafında şekillenen "Kafa" dergisinin büyümesini de gözlerimiz dolarak izliyoruz.[77]

Fil dergisinin editörü Onurkan Avcı ise Cem Erciyes'in yeni nesil dergileri "dergicilikte yeni bir damar" olarak tanımlamasına karşı çıkmaktadır. Bu dergiler birbirinin basitçe birer kopyası olarak nitelendirilmeyi hak etmemektedirler ve özelllikle *Fil*, muhalif "miş" gibi yapan bir dergi değildir:

> Biz, 'Aman bizde İslamcı cenahtan da bir yazar olsun' diye bakmadık hayata hiç mesela (...) Yaşar Kemal gibi büyük bir edebiyatçı öldüğünde onun posterini verip, o posterin üstüne bir şirket ilanı almadık. Ya da ne bileyim; Sivas katliamında bizden kopartılan bir aydının resminden kitap ayracı yapıp, o ayracın arkasına da AKP'yle ve dolayısıyla katliamcılarla ilişkisi tartışılamaz nitelikteki bir şirketin ilanını basmadık (…) Sırf popüler diye kimseye sayfa açmadık. Gezi direnişine laf etmiş ya da sarayda kahvaltılara katılmış kimseye yazı yazdırmadık mesela (...) Yani özetle; 'Fil', zaten muhalif basında çalışmış sosyalist gazetecilerin çıkardığı bir dergi. Ve tek bildiği bir şey varsa o da 'mış' gibi yapmamak.[78]

Yeni dergicilik hakkında pek çok eleştirmenin ortak olarak yakındığı nokta ise dergilerin "bir tornadan çıkmışçasına" birbirinin kopyası olması ve arada nüanslar olsa da özgün bir yanlarının bulunmadığıdır.[79] Öte yandan birbirlerine kıyasla özgün bir yanı olmayan bu dergiler, tüm bu benzer tarz ve içerikleriyle bir bütün halinde ortaya çıktıkları dönemin "özgüllüğünü" yansıtmaktadırlar. Şöyle ki, yeni nesil dergicilik alanı Gezi sürecinde ortak bir "öznellikte" buluşmuş AKP iktidarından rahatsız kesimlerle kültürel alanda buluşma ve Gezi'de ortaya çıkan muhalif dinamiği kültür-sanat alanında temsil etme çabasını yansıtır. Tam da yeni dergiciliğin böylesine özgül bir nitelik kazandığı süreçte *Cins* dergisinin çıkışı ve içeriği ise buna AKP mahfilinden geliştirilen bir yanıt olarak görülebilir. Cins dergisi bir yandan yeni nesil dergilerin tarz ve üslubunu benimsemiş, diğer yandan da

[77] a.g.y.
[78] a.g.y.
[79] Metin Celal, "Edebiyat Dergileri Çevrimdışı mı?", *Hürriyet*, 9 Mart 2016
Kadir Kaymakçı, "Edebiyat AVM'leri", *Haber Türk*, 23 Aralık 2017
Doğan Hızlan, "Fasit Daire", *Hürriyet*, 17 Ocak 2017

içerik itibariyle AKP'nin Gezi sonrasında koyulttuğu İslamcı popülist retoriği yeni nesil dergicilik formatında ve tarzında icra etmeye çalışmıştır. Yeni dergiciliğin bu "yerli ve milli" olma iddiasındaki versiyonunu, yani *Cins* dergisini, bu bakımdan Gezi sonrasında ortaya çıkan kültürel iktidar arayışının bir tezahürü olarak görebiliriz.

3.4 Cins Dergisi'nin Çıkışı ve Tepkiler

Kasım 2007'de *Kanal 7* televizyon kanalında *Meksika Sınırı* isimli bir program yayınlanmaya başlamıştı.[80] Tanıtım bülteninde programın içeriği şöyle tarif edilmekteydi:

> Gündemin dışında kalarak ve sürekli "kendi gündemini arayarak" yol haritasını çizecek olan Meksika Sınırı olağan temposuyla her hafta izleyenlerin karşısında olacak. Sanat, edebiyat, popüler kültür, sinema, sosyoloji ve sporun ağırlıklı olarak konuşulacağı program ekranların özgür bir tartışma ve paylaşım platformu olma iddiasında. Program ayrıca, filmlerden unutulmayan sahneler, ilginç müzik

[80] *Meksika Sınırı*, 2007 yılında *Kanal 7* televizyon kanalında yayına başladıktan sonra 2008 yılında *Ülke TV* kanalında devam etmiş, Eylül 2009 itibariyle *Kanal 24*'e geçmiştir. Bu esnada Sırrı Süreyya Önder konuk olarak katıldığı programlarda büyük beğeni toplamış ve 2009 senesinde *Kanal 24*'te Selahattin Yusuf ile beraber "Kafa Dengi" isimli başka bir program yapmaya başlamıştır. *Birgün* gazetesinden Onur Caymaz muhalif-sol kesimlerin bu programa bakış açısını şu sözlerle göstermekteydi: "Garip bir genişlik. Bu yapımda Hrant Dink'in ardından yas tutulabilirken 'Muhsin Başkan'a ağıt da yakılır. Türk Sağı Sözlüğü'nde Abdullah Çatlı için işadamı yazar, böyledir bunlar. Bitimsiz riya. Akmerkez'de mağaza önünde namaz kılmak için özel yayın yaparlar da Alevi köyündeki cemevini cami yapan zihniyeti görmezler."
Onur Caymaz, "Sol Cilalı Sağcılar ve Kafa Dengi" *Birgün*, 18 Aralık 2011
https://www.birgun.net/haber-detay/sol-cilali-sagcilar-ve-kafa-dengi-17342.html (son erişim: 1 Nisan 2019)
2009 senesinde İsmail Kılıçarslan *Meksika Sınırı* programından ayrılma kararı almış bunun üzerine Tarık Tufan ve Selahattin Yusuf'a *Meksika Sınırı*'nda eşlik edecek kişi Sırrı Süreyya Önder olmuştur. Bkz: "Sırrı Süreyya Önder Yeni Meksikalı" *Dünya Bizim*, 12 Eylül 2009
https://www.dunyabizim.com/mercek-alti/ssureyya-onder-yeni-meksikali-h1862.html (son erişim: 1 Nisan 2019
Meksika Sınırı bu haliyle 2010 senesine kadar devam ettikten sonra yayından kaldırılmış, bu arada Selahattin Yusuf ve Sırrı Süreyya Önder, Tarık Tufan'ı da dahil ederek *Kafa Dengi* programına devam etmiş, Önder 2010 yılı sonunda programdan ayrılmıştır. 2011 yılı itibariyle Önder'in yerine Gökdemir İhsan'ın katılımıyla süren *Kafa Dengi* programı Haziran 2014'e kadar devam etmiştir. Bu esnada, 2012 yılında *Meksika Sınırı*, *Ülke Tv*'de yeniden İsmail Kılıçarslan, Mehmet Çelik ve Yusuf Armağan ile beraber ekrana gelmeye başlamış, 2015 yılında tekrar yayına son vermiştir. Eylül 2018 itibariyle *Ülke Tv*'de Selahattin Yusuf, *Cins* dergisi editörü Furkan Çalışkan ve *Star* gazetesi yazarı Ahmet Kekeç ile yeniden yayına başlamış ve halen yayınını sürdürmektedir. Bkz: "Dünyanın Bütün Amerikalarından Kaçmak İsteyenler Meksika Sınırı'nda" *Ülke Tv İnternet Sitesi* https://www.ulketv.com.tr/aktualite/meksika-siniri (son erişim: 1 Nisan 2019)

> klipleri ve diğer pek çok farklı görüntüyü de ekrana getirecek. İsmail Kılıçarslan, Tarık Tufan ve Selahattin Yusuf'un hazırlayıp sunduğu Meksika Sınırı, Cuma akşamları 22.30'da Haber 7 TV ekranlarında.[81]

Meksika Sınırı programının sunucuları 2008 yılındaki bir yayınlarında "siyaseten hiç aynı yerde durmadıkları" konukları Sırrı Süreyya Önder'e karşı saygılı tutumları ve hiç sözünü kesmeden Önder'in "kanalın çizgisi, seyirci hassasiyeti gibi sınırlara takılmadan yürekli bir şekilde konuşmasına müsaade ederek" programı yönettikleri için *Milliyet* gazetesinden Asu Maro'nun takdirini toplamıştı.[82] Kültürel iktidarın solda olduğuna dair ifadeler ilk olarak bu dönemki programlarda dile getirilmiş olsa da Gezi protestolarına kadar sınırlı bir çevre içerisinde konuşulmaya devam etmiş, henüz AKP iktidarının söylem inşasına sistemli bir biçimde eklenmeye başlanmamıştır.[83]

İsmail Kılıçarslan, Tarık Tufan ve Selahattin Yusuf programın isminin İslamcı yazar Mehmet Efe'nin *Meksika Sınırı* isimli şiirinden ilhamla konulduğunu belirtmişlerdi. Mehmet Efe yazdığı şiirler, kitaplar, makaleler, gazetecilik faaliyetleri, çıkardığı dergiler ve özellikle *Mızraksız İlmihal* adlı romanı ile İslamcı gençlerin düşünce dünyasını oldukça etkileyen karizmatik bir figür olarak 90'lı yılların sonunda Amerika'ya yerleşmiş ve 2012 yılında ise Türkiye'ye geri dönmüştü. Dönüşü itibariyle *Yeni Şafak* gazetesinde kendisiyle yapılan bir röportajda Müslümanların dünyanın odağı haline geldiği ve kapitalizmin yarattığı tahribata karşı İslam'ın yegane yol olduğunu şöyle aktarmıştır:

---

[81] Meksika Sınırı Tanıtım Bülteni, *Haber 7 İnternet Sitesi* http://www.haber7.ka/medya/haber/279281-meksika-siniri-bu-aksam-haber-7de (son erişim: 1 Nisan 2019)

[82] Asu Maro, "Zekanın Zekâtı", *Milliyet*, 22 Ocak 2008 http://www.milliyet.com.tr/-/asu-maro/cafe/yazardetay/23.12.2008/1031379/default.html (son erişim: 1 Nisan 2019)

[83] Programda süren sohbet esnasında Tarık Tufan "kültürel iktidar hep solda olmuştur" sözlerini sarf etmiş bunun üzerine Sırrı Süreyya Önder'in cevabı "E babam bizi kim dövüyor!" olmuştur. Bu programdaki sohbeti *Genç Dergi*'deki yazısına taşıyan Taha Süren de bu konuşmadan duyduğu memnuniyeti "*sistemin giydirdiği deli gömleğ*inin yavaş yavaş sırtlarından sıyrılmakta olduğunun işareti" olarak ifade etmiştir.
Taha Süren, "İyi ki Varsınız Ağbiler!", *Genç Dergi*, Sayı 28, Ocak 2009

> Finans Kapital'in ana arterlerinden biri olan Wall Street'i işgal eden ve kendilerine 'bize yüzde 99 derler' diyen Amerikalı Occupy eylemcilerinde de ifadesini bulan tüm dünya halklarının yüzde 99'u bugün her zamankinden daha çok İslam'a muhtaçtır.[84]

Bu durum Türkiye'deki solcular için de geçerlidir, "aydınlanmanın ürettiği tüm fikir ve ideolojilerin iflas ettiğini" düşünen Efe için Türkiye'de sol da İslam'ın hakikatleriyle barışmalıdır:

> Bu toprakların solcuları İslam'ın gericilik değil Dünyanın muhtaç olduğu yegane ilericilik olduğunu anlamadıkça ve Müslüman'a kin duymayı Alevilik diye pazarlayan fasit kafaları, kendi kimlikleriyle kucaklaşmakta geciktikçe, Dünyanın umudu yeniden tezahür etmekte gecikecek ve eşkıya dünyaya bir gün daha hükümdar olmaya devam edecektir.[85]

Mehmet Efe bu röportajından bir sene sonra Gezi Parkı protestolarının en yoğun günlerinde kişisel blog sitesinden görüşlerini paylaşmaya devam etmiştir. 10 Haziran 2013 tarihinde kaleme aldığı yazıda Gezi Parkı eylemlerinin haklı bir itiraz olduğunu kabul etmiş ve fakat ülkedeki kaotik ortamın tehlikeli bir şekilde tırmanmasından yakınarak herkesi itidale davet etmiştir:

> Evet, Gezi Parkı Eylemi HAKLIYDI. Zaman zaman ilkele varan sloganlarının, ergen tepkilerinin, acemiliklerinin, kemikleşmiş husumetlerin birbirini taciz etmesini engellemeye çalışırken sergiledikleri yetersizliklerin, taleplerini kabul edilebilir ve tüm toplumun katılabileceği bir dile dökemeyişlerinin, bunların tümünün ötesinde benim için söyledikleri, benim duyduklarım şunlardı: İzzetle, onurla, aşağılanmadan yaşamak. Sesini duyurabilmek. Kişisel hayatı ve tercihleri üzerinde söz sahibi olmak. Hukuk ve adaleti herkes için istemek. Her bir bireyin sözünün ve rey'inin eşit oranda önemli olduğu bir ülkede yaşamak. Kamuya dönük tüm karar süreçlerinde dayatmacı hatta temsili değil, katılımcı bir YÖNETİŞİM ve şeffaflık.[86]

Mehmet Efe'nin gerek eserlerinden gerek de İslamcı duruşundan etkilenerek programlarına *Meksika Sınırı* adını veren, nicedir kültür sanat alanında faaliyetler içerisinde

---

[84] "Ezbere Uymadı Diye Susturulan Her Ses Umuda Darbedir" *Yeni Şafak Pazar Eki*, 7 Ekim 2012 https://www.yenisafak.com/yenisafakpazar/ezbere-uymadi-diye-susturulan-her-ses-umuda-darbedir-413648 (son erişim: 1 Nisan 2019)

[85] a.g.y.

[86] Mehmet Efe, "Gezi Parkı, Sırtlanlar ve Sözün Anlamına Dair" *Kişisel Blog Sitesi*, 10 Haziran 2013 http://mehmetefe.com/gezi-parki-sirtlanlar-ve-soz/#more-344 (son erişim: 1 Nisan 2019)

bulunan İsmail Kılıçarslan, Tarık Tufan ve Selahattin Yusuf üçlüsü ise Gezi protestoları ile ilgili olarak Efe'nin görüşlerinin tam tersi istikamette düşünmüşlerdir. Örneğin İsmail Kılıçarslan, *Yeni Şafak'*taki köşesinde "Sırrı Ağbiye Ne Oldu?" başlıklı bir yazı yazmış, Sırrı Süreyya Önder ile aralarının açılmasını da Önder'in Gezi Parkı protestolarına katılması ve sonrasında yaşanan kırılmayla beraber ortaya çıkan değişime bağlamıştır:

> Gezi'de ivme yapan sevimsiz duruşu son günlerde zirve yaptı. Çarşamba gün mecliste yaptığı basın toplantısında HDP tabanını PKK adına savaşa çağırınca da beni bu satırları yazmaya mecbur etti (...) Anadolu kültürünü önemseyen, dine-diyanete hiç de yabancı olmayan o adam yerini yavaş yavaş "kimlik siyaseti yapan, toplumu ayrıştıran, nefret ettiği beyazların dilini kullanmaktan hiç çekinmeyen, nefret ettiği beyazlarla yol yürümekten imtina etmeyen" birine bıraktı.[87]

Kılıçarslan ve *Meksika Sınırı* ekibi, Mehmet Efe ve onun gibi AKP'yi ciddi biçimde eleştiren İslamcı yazarlardan kendilerini ayrıştırmışlar ve Gezi'de AKP'ye itiraz eden toplumsal kesimleri karşılarına alarak "birinci sınıf bir kültür" üretimi içerisinde olacaklarını, yeni nesil edebiyat dergilerine öykünerek çıkarttıkları yeni projeleri Cins dergisinin ilk sayısında da ilan etmişlerdir. Bu ayrışmanın bir görünümü de Mehmet Efe'nin *Ot* dergisinde yazmayı tercih etmiş olmasıdır. Ancak Mayıs 2016'da, dergideki yazılarına "yazmaya verdiğim emeğin saygınlığına uygun, ketçap ve mayonezle servis edilecek yazılar istemeyen bağımsız bir dergiye kadar, şimdilik sadece blogumla devam edeceğim" diyerek son vermiştir.[88]

Cins dergisi ise ilk sayısını 2015 yılının Ekim ayında çıkartmış, İsmail Kılıçarslan derginin genel yayın yönetmenliğini üstlenirken ekibe Furkan Çalışkan yayın koordinatörü

[87] İsmail Kılıçarslan, "Sırrı Ağbiye Ne Oldu?", *Yeni Şafak*, 9 Ocak 2016 https://www.yenisafak.com/yazarlar/ismailkilicarslan/sirri-abiye-ne-oldu-2025101 (son erişim: 1 Nisan 2019)

[88] Mehmet Efe, "Ot Dergi'ye Veda", *Kişisel Blog Sitesi*, 12 Haziran 2016 http://mehmetefe.com/otdergi/ (son erişim: 1 Nisan 2019)

ve Yusuf Genç de editör olarak dahil olmuşlardır. Kılıçarslan derginin çıkış hikayesini şöyle aktarmaktadır:

> Her şey bir sahur sofrasında başladı. İbrahim Karagül, Haşmet Babaoğlu, Selahattin Yusuf, Furkan Çalışkan'ın da olduğu kalabalık bir sofrada oturuyoruz. Yeni Şafak grubunun bir sürü dergisi var. Gençlere hitap eden bir kültür dergisi niçin olmasın diye sorduk. İki gün sonra İbrahim Karagül "dergiyle ilgili raporu masama bekliyorum" diye telefon açtı ve olaylar birden gelişti.[89]

Kılıçarslan, Çalışkan ve Genç üçlüsü derginin tanıtımı için Yeni Şafak gazetesinde yapılan ilk röportajlarında derginin çıkış manifestosunun altında yatan argümanları detaylandırmaya çalışmışlardır. Dergiyi hazırlarken esas motivasyonlarının "Türkiye'de Kemalist beyazların oluşturduğu kültürel iktidarla mücadele etmek olduğunu" ve aynı zamanda "Türkiye'de propaganda eksenli üretim yapan kültür endüstrisinin yozlaşmış bir şekilde üçüncü sınıf işleri kültür diye pazarladığını" ifşa etmek olduğunu aktarmışlardır.[90]

Kendilerini İslamcı bir dergi olarak tanımlamaktan imtina eden Kılıçarslan, İslamcılığın düşünsel kaynaklarından beslendiklerini de kabul etmektedir. Derginin İslamcı bir dergi olup olmadığı sorusuna şöyle yanıt vermiştir:

> Bu tür tanımlamayı reddeden bir dergi Cins. Çünkü "İslamcılığın" içinden konuşan bir dergi değil. Türkiye'de keşke böyle bir dergi olsa. İslamcıların dergisi diye sağda solda isimlendirmeye çalışan birtakım arkadaşlar olacak. Bunu da bir tahkir vesilesi gibi görecekler. Ama biz İslamcılığımızdan asla utanmıyoruz.[91]

Yeni nesil edebiyat dergilerinden farklılaştıkları noktayı da her sayıda bir dosyaya sahip oldukları için "editoryal bir çaba" sarf etmeleri olarak görmektedirler. Diğer dergiler

[89] "Kültürel İktidara Kafa Tutmaya Geldik" *Yeni Şafak Pazar Eki*, 4 Ekim 2015 https://www.yenisafak.com/hayat/kulturel-iktidara-kafa-tutmaya-geldik-2314505 (son erişim: 1 Nisan 2019)
[90] A.g.y.
[91] A.g.y.

yazarların gönderdiği her tür yazıyı konusu ne olursa olsun kabul ederken *Cins*, diğer "toplama dergiler" gibi "birtakım isimleri yazarları haline getiren" bir tarza sahip değildir.[92]

Aylık süreli olarak yayımlanmakta olan derginin imtiyaz sahibi aynı zamanda *Yeni Şafak* grubunun da sahibi olan Albayrak Medya[93] adına Mustafa Albayrak'tır. Dergi fiziki olarak *Ot* ile başlayan, özellikle Gezi sonrası artan popüler edebiyat dergileri ile aynı boyut ve aynı hamur kağıt kalitesine sahiptir. Dergilerin mizanpajı da benzerdir. Kapakta tüm yazarların sadece ismi sıralanmakta sayfaların içinde ise her yazarın karikatür biçiminde resmedilmiş fotoğrafları sayfa başlarına yerleştirilmektedir.

Türkiye'de kültürel iktidarın solcuların elinde olduğuna dair iddiaları ilk defa yazıya döken isim olarak Hakan Arslanbenzer de *Cins* dergisinin ilk sayısından itibaren kadroda yerini almıştır. Çalışmanın başında ifade ettiğimiz gibi, Arslanbenzer 2011 yılında yayımladığı *Türkiye'de Kültürel İktidar Solda mı?* adlı kitabında kültürel iktidar ve popülizm üzerine düşüncelerini içeren muhtelif dönemlerde yazdığı yazılarını toplamıştır. Esasen "Türkiye'de Kültürel İktidar Solda mı?" başlıklı yazısı 2004 yılında *Atlılar* dergisinde yayımlanmıştır.[94] Kitabının girişinde aktardığı bir anekdotta şair/yazar Enis Akın (Atlılar dergisinin bir diğer yazarıdır aynı zamanda) ile "sekiz on yıl önce yaptıkları bir sohbette Akın'ın Türkiye'de kültürel iktidarın solda olmasından yakınması üzerine bu görüşü çürütmek maksadıyla bu yazıları kaleme aldığını" belirtmektedir (Arslanbenzer, 2011: 8).

Arslanbenzer *Cins* dergisindeki yazılarıyla kültürel iktidar söyleminin inşasına AKP'nin iç ve dış politika gündemleri üzerinden katkı sunmakta ve kitabındaki dil ve

[92] A.g.y.
[93] Albayrak Medya Grubu 2013 yılında kurulmuştur. Yeni Şafak Gazetesi, Derin Tarih, Gerçek Hayat, Nihayet, Post Öykü, Derin Ekonomi gibi dergilerin yanı sıra Ketebe Yayınları ve Birlikte Dağıtım şirketlerinin de sahibidir. bkz: http://www.albayrakmedya.com/
[94] "Türkiye'de Kültürel İktidar Solda mı?" Hakan Arslanbenzer, *Atlıla*r, s.4, Sayı 11, Mayıs Haziran 2004

üslubundan uzaklaşarak yeni nesil dergilerde gözlemlediğimiz sokak dilini daha fazla kullanmaktadır. Arslanbenzer'e kültürel iktidarın solcularda olduğu fikrini veren Enis Akın ise 2011 senesinde *Kafa Dengi* programına katılmış, Tarık Tufan ve Selahattin Yusuf'un konuğu olmuştur. Program boyunca Enis Akın ile kültürel iktidar meselesi hakkında hiç konuşulmadığı dikkat çekmektedir. Bununla beraber ileriki dönemde Enis Akın'ın kültürel iktidarla savaşmaya geldiğini iddia eden *Cins* dergisinin, bu çalışma kapsamında incelenen hiç bir sayısında kendisine yer bulamadığı da gözlemlenmiştir.

Cins dergisi çıkış manifestosunda Gezi protestolarına katılan toplumsal kesimler ile beraber Doğan Medya grubuna ait *Leman* ve benzeri mizah dergilerini de hedef almıştır. Bu dergiler Oğuz Aral'ın *Gırgır* dergisiyle yerleştirmiş olduğu muhalif mizah geleneğini temsil etmektedirler. Derginin kültürel iktidar argümanında Gezi protestocularının mizah kültürünü ve *Leman* grubunu aynı zamanda otoriter vesayetçi cumhuriyet elitleriyle özdeşleştirme mantığı liberal yazar Atilla Yayla'dan da destek bulmuştur. Nisan 2015'te yayıma başlayan İslami karikatür dergisi *Hacamat* için *Yeni Şafak*'taki köşe yazısında görüşlerini paylaşan Atilla Yayla, "Türkiye'de mizah dergilerinin sol Kemalist çizgide yer aldığını, cumhuriyetin otoriter vesayetçi mantığı ile toplumsal hayatın her alanına müdahale edilirken Kemalizmin ideolojik amaçlarının takipçisi olarak işlev gördüğünü" ifade etmiştir.[95] Bu dergilerin 28 Şubat süreci ve Gezi protestoları sürecinde de aynı işlevi sürdürdüğünü iddia etmektedir:

> (…) mizah dergileri 28 Şubat sürecindeki ahlâk ve akıl dışı başörtüsü yasağına karşı mı çıktı, destek mi verdi? Cevap belli. Dahası da var. Gezi olaylarında mizah dergilerinin adeta topluca devlet iktidarı yanında durup demokratik iktidara saldırdığını gördük.[96]

[95] Atilla Yayla, "Hacamat: Yeni Bir Mizah Dergisi" *Yeni Şafak*, 14 Nisan 2015 https://www.yenisafak.com/yazarlar/atillayayla/hacamat-yeni-bir-mizah-dergisi-2010136 (son erişim: 1 Nisan 2019)
[96] A. Yayla, a.g.y.

Tuna Kiremitçi "Meksika Sınırı Şimdi Neresi?" diye sorduğu bir yazısında *Cins* dergisi ekibi ve çıkış manifestolarına karşı tepkisini şöyle dile getirmekteydi:

> Derginin başındaki İsmail Kılıçarslan değil mi? Hani şu muhafazakâr entelektüel arkadaşımız? Yanındakiler de "Meksika Sınırı"ndan beri yoldaşları Selahattin Yusuf, Tarık Tufan, İbrahim Tenekeci, Hakan Arslanbenzer… Hatta Haşmet Babaoğlu abimiz bile var. İyi de bu ekip mevcut iktidardan yana değil mi? Onun memleket için en hayırlısı, en uğurlusu olduğuna inanmıyorlar mı? O zaman nasıl oluyor da "muhalif" oluyorlar? "Putları yıkmaktan" ve "iktidarın yaldızlarını sökmekten" bahsediyorlar? Sunuş yazısını okuyunca çaktım köfteyi: Meğer kendilerini kültürel bakımdan muhalefette görüyorlarmış.[97]

Kiremitçi, *Cins* dergisi ekibini de 90'lı yılların İslamcı, Doğucu entelektüellerinden ayıran en önemli farkın uzun zamandır iktidarın nimetlerinden fazlaca yararlanmaları olduğunu ayrıca "iktidar ama muhalif" tavırlarının da inandırıcı olmadığını eklemekteydi:

> 2000'lerin başında falan olsak, bu yazı orta sahadan röveşatayla atılmış İbrahimoviç golü efekti yaratırdı. Ağır çekimde izlemelere doyamazdık, kimin kalesine girmiş olursa olsun. Ama tarihin rüzgârı onu avuta çıkarmıştı. Sözlerin sahipleri artık iktidardaydılar. Paslaşma, şut çekme, röveşata yapma, hava topuna çıkma imkânları artık diğerlerinden fazlaydı. Destekledikleri iktidar memlekete kapitalizmin hasını getirmişti. O yüzden de aynı sözler eskisi kadar baş döndürücü, heyecanlandırıcı, "helal olsun!" dedirtici gelememişti fakire.[98]

Popülist edebiyat ve İslamcılık üzerine yazılarıyla Albayrak Medya ve iktidar çevrelerini sıkça eleştirdiğini gördüğümüz Celal Fedai de *Meksika Sınırı* ve *Cins* ekibini "Yeni Şafak gazetesinden aldıkları güç ile İslami edebiyat çevreleri üzerinde şantaj, darp ve tehdit ile işlerini yürüten bir paralel çete" ile ilişkilendirmekteydi. İsmail Kılıçarslan'ın başını çektiği bu köşe yazarları iktidar olmanın gücüyle popülizmi birleştirerek "yeni nesil Müslüman gençlerin zihinlerinin iğdiş edilmesine vesile olmakta, 90'lı yılların gençlerine göre iki sayfadan fazla bir düşünce yazısını okuyamayacak derecede seviye kaybına

[97] Tuna Kiremitçi, "Meksika Sınırı Şimdi Neresi?", *Nokta,* 12 Ekim 2015 http://www.afilifilintalar.com/meksika-siniri-simdi-neresi (son erişim: 1 Nisan 2019)
[98] Tuna Kiremitçi, a.g.m.

uğramalarına" sebep olmaktadırlar.[99] *Yeni Şafak* gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İbrahim Karagül'e yazdığı açık mektupta bu düşüncesini şöyle aktarmaktadır:

> (…) yönettiğiniz gazete, uzun zamandan beri kendilerine emanet edilen köşeleri Türkiye'deki Müslüman edebiyat, düşünce ve sanat çevrelerinin gelişmesi için kullanmak yerine bir "iktidar aracı"na dönüştüren isimlerin tahammülfersa girişimlerinin membaı olmaktadır (…) o köşelerin sorumluluğunu taşımak yerine popülizm ideolojisinin peşine takılmış, yazılarıyla hep aynı kavrayışsızlığı ilerletenler eliyle Müslüman çevreler için bir baskı aracı haline gelmiştir.[100]

Cins dergisinin çıkış manifestosuna da değinen Fedai, sol kültürel iktidarı yıkmak için yola çıkan bu ekibin popülist bir yaklaşımla bu işi başarmasının mümkün olmadığını da ifade etmektedir:

> Bugün ilk sayısını çıkardığınız "Cins" dergisine lütfen yeniden bir dönüp bakınız. Türkiye'deki sol kültürel iktidar böyle bir girişimle söz edildiği gibi yıkılamaz. Bu derginin çıkış mantığı desteklenebilir evet; lakin bu işi yürütenlerin ciddiyeti, müktesebatı buna asla ve kata uygun değildir. Türkiye'de sol kültürün iktidarını yıkmak isteyen bu arkadaşların hiçbirinden iki sayfadan fazla düşünce yazısı okumak bugüne dek mümkün olamadı. Gazetenin popülizmi benimsemesi tabiidir ancak bu türden dergi girişimlerinde popülizmin dozu çok önemlidir.[101]

Deniz Baran da derginin "birinci sınıf bir kültür dergisi olabilmek için gereken olgunluktan" uzak olmasını popüler gündemi sayfalarına taşırken sıklıkla polemikli alanlara girmek zorunda kalmasına bağlamakta, üstelik "herhangi bir günlük gazetedeki salt propagandacı üslubun rövanşist bir harekete" dönüşme riskini de çokça barındırdığını hatırlatmaktadır.[102]

---

[99] Celal Fedai, "İbrahim Karagül'e Açık Mektup" *Dik Gazete*, 2 Ekim 2015 http://www.dikgazete.com/ozel-haber/yeni-safak-ve-karagule-ultimatom-gibi-mektup-ile-cins-tepki-bu-isimlerin-turkiyede-h96785.html (son erişim: 1 Nisan 2019)

[100] C. Fedai, a.g.y.

[101] C. Fedai, a.g.y.

[102] Deniz Baran, "Cins Dergisi Geldiği Noktada Ne Kadar Başarılı", *Dünya Bizim*, 2 Şubat 2016

3.5 Cins Dergisini İnceleme Yöntemi

Bu çalışmada İslamcı popülist anlayışın ve onun kültürel iktidar arayışının kimi özelliklerini ortaya koymaya çalışırken *Cins* dergisi örneği üzerinden yapacağımız değerlendirmeler bu derginin Ekim 2015'ten 2019 Ocak'ına kadar yayımlanmış 39 sayısının yakın bir incelemesine dayanacaktır. Tez çalışmasının genel önermelerini şekillendirme sürecinde bu tarih aralığında dergide basılan bütün yazılar dikkatli bir şekilde okunmuştur. Bu okuma sürecinde her sayıda, farklı temaların ve gündemin akışına göre değişen siyasal meselelerin "yeni dergicilik" formatı kullanılarak "benzer" bir üslup ve İslamcı popülist bir mantık örüntüsü içerisinde işlendiğine vakıf olunmuştur. Buna göre istisnasız bütün sayılarda *Cins* dergisinin hem kendisini hem de kendisiyle bir tuttuğu okuyucusunu belirli ortak özellikler üzerinden tanımlama, yani bir "biz" kimliğini bazı tekrarlanan anlatılar ve semboller üzerinden tarif etme çabası içerisinde olduğu göze çarpmaktadır. İkinci olarak, bununla ilişkili olacak şekilde yine her sayıda inşa edilen bu "biz"'in karşısına ortak bir hasım yerleştirilmeye çalışıldığı ve "biz" ile karşıt ve kategorik olarak tamamen ayrıştırılmış bazı "düşman" imgelerinin oluşturulduğu görülmektedir. Bu "düşmanlar" çeşitlilik arz etmekle birlikte derginin farklı sayılarında tekrar tekrar karşımıza çıkarlar. Üçüncü olarak bu okuma sürecinde *Cins* dergisinin, inşa ettiği "biz"in "hasmı" karşısında ne yapması gerektiğine dair bazı önerileri (stratejiyi) de sayfasına taşıdığı gözlenmiştir. Bu öneriler de derginin farklı sayılarında bir örüntü oluşturacak şekilde kendisini tekrar eder. Derginin ilk okuması sonucunda bu örüntülerin tespit edilmesinin ardından, derginin bütün bu sayıları bu kez özel olarak söz konusu bu örüntülerin kendisini gösterdiği yazıları ve söylemleri teker teker ayrıştıracak şekilde ikinci bir okumaya tabi tutulmuştur. Neticede bir "biz" ve "düşman" inşasını ve "ne yapmalı" sorusuna yanıt arayan yazıların içerisinden bazı örneklerle tez

içerisinde *Cins* dergisinin İslamcı popülizmin kültürel iktidar arayışını nasıl icra ettiği ortaya serilmeye çalışılacaktır.

Bunun yanında *Cins* dergisinin bu kültürel iktidar arayışını yeni dergicilik alanında yürüttüğünü unutmamamız gerekir. Dergideki bu İslamcı popülist "biz" ve "düşman" inşası yeni dergiciliğe mahsus bir üslupla özgün bir biçim içerisinde kendisini göstermektedir. O halde derginin sayılarına yönelik bu inceleme sadece içeriğe değil tarza da dair olmalıdır. Tezin ilerleyen kısımlarında öncelikle derginin yeni dergiciliğin diğer örnekleriyle ortaklıklar içeren tarzının ve üslubunun temel özelliklerini ortaya koyacak sonra da bu tarz ve üslup içerisinde İslamcı popülist bir "biz" ve "düşman" inşasının nasıl icra edildiğini göstermeye çalışacağım.

3.6. Cins Dergisi'nin Üslubu

Cins dergisinin bütün sayıları boyunca kendisini gösteren üslubun diğer yeni nesil dergilerde de var olan dört özellik taşıdığı söylenebilir. Bunlardan birincisi, karşıt pozisyonda konumlandırılan bir fikri, muarıza atfedilen bir görüşü bir yazının esas konusu haline getirerek, bunun zayıflıklarını, çelişkilerini ya da siyasi/ahlaki yanlışlığını ortaya sermeye yönelik polemikçi tarzdır. *Cins* dergisi tezin ilerleyen sayfalarında ortaya koyacağımız "biz ve düşmanlarımız" eksenindeki İslamcı popülist mantığı bu polemikçi tarz içerisinden inşa etmeye çalışır. Böyle bir polemiğin konusunu hemen her sayıda fikirleri daha çok mizahi bir anlatımla aktarılan ve çoğunlukla "sümsük", "hain" , "zibidi" gibi hakaretler[103] ve nefret

[103] Cins, Nisan 2016 (7) s. 6.

söylemi eşliğinde işaretlenen solcu/seküler entelektüeller ve onlara yer veren yayınlar oluşturur. Bazı sayılarda "İslamcı eskileri" ifadesiyle[104] anılan İslami-muhafazakar entelektüel çevre içerisinde bir dönem bulunmuş ama AKP iktidarına eleştirel konumda yer almış isimler polemiğin konusunu teşkil edebilirler. Bu polemiklere bugüne kadar "karşıt cenahtan" herhangi bir yanıt gelmediği gibi bu polemikçi tarzın bir "karşılık beklemeyi" içerdiği de söylenemez. Polemikler daha çok "biz" ile "düşman" arasında karşıtlığı koyulaştırmanın bir aracı olarak işlev görmektedir.

Cins dergisinin bütün sayılarında gözlemleyeceğimiz üsluba dair diğer bir özellik günlük gazetelerde, siyasi yayımlarda ve sanat/edebiyat dergilerinde pek rastlayamayacağımız ama yeni nesil dergilerde sıklıkla görebileceğimiz "sokak ağzıyla" yoğrulmuş, cümlede ifade edilenin dalgacı bir şekilde tersini ima etme yoluna başvuran müstehzi bir anlatım (sarcasm) biçimidir. (Attardo, Eisterhold, Hay, & Poggi, 2003). "Kemalistler Caddebostan'da hükümete verip veriştiriyorlar. Bir diktatörlük rejiminde yaşayan bu iki bahtsız, diktatör dedikleri zatın belediye başkanıyken işletmeye açtığı bu mekanda bir lira yirmi beş kuruşa aldıkları çayları yudumlarken…"[105] ya da "aman bağzı şeyler kahroldu. Travestiler, teröristler, İslamcı eskileri el birliğiyle devrim yapıyorsunuz tamam"[106] gibi cümlelerde açığa vurulan müstehzi anlatım daha çok "bizin" karşısına yerleştirilen hasma yönelik bir taşlama biçimini alır ve "hasmın" dalga geçilecek derecede düşünce açısından "kof" olduğunu ima eder. Bu açıdan derginin üslubuna sinmiş olan istihza, esasında "kültür/sanat/düşün" alanında söz sahibi olan sol/seküler/Kemalist kesimlerin bu ağırlığı hak etmeyecek bir içsel zayıflıkta olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

[104] Cins, Ocak 2016 (4) s. 22-23
[105] Cins, Nisan 2016 (7) s. 19
[106] Cins, Nisan 2016 (7) s.23

Öte yandan, "sokak ağzı" bir ironinin ya da mizahın parçası olmaya gerek kalmaksızın karşıtı tahkir etmekte ve aşağılamakta bağımsız olarak da kullanılabilir; bu derginin hemen bütün sayılarında örnekleri bulunabilecek bir yöntemdir. Burada dergi bütün olarak incelendiğinde sol/seküler kesimin mizah dergilerinden (Cantek, 2008, s. 1250) ya da yeni nesil edebiyat dergilerinden farklı olarak "sokak ağzının" önündeki filtrenin bir tek "cinsel ilişki" imalarına yönelik küfür ve hakaretlere yönelik olarak işletildiği söylenebilir. Muhafazakar bazı "hassasiyetlerle" dışarıda bırakılan "müstehcen" cinsellikle ilgili hakaretler dışında, sokak dilinin herhangi bir unsuru derginin sayfalarında yer alabilir gibi gözükmektedir. AKP seçmeninin (ya da iktidar partisinin temsil ettiği düşünülen kitlenin) dergide "bu halk tophane bitirimlerini aratmaz aç, ezilmiş, itilmiş, horlanmıştır" sözleriyle[107] tarif edilmesinden de anlaşılacağı üzere sokak ağzının derginin sayfalarına sıklıkla dahil edilmesinin arkasında "otantik", "yerli" ve "doğal" olduğu varsayılan "biz"in dergi aracılığıyla temsil edilmesi derginin temel arayışı olarak kabul edilebilir.

> Emin Çapa senin numaran ne hacı! Milletin 15 Temmuz'da tankların önüne yatması buna nasıl koyduysa artık![108]
>
> …
>
> Biz kültürel iktidardan bahsedince *solcu sığırlar* bahsimizi şöyle anladırlar. Sanki Türkiye'de kendi kıymetinden menkul bir sol kültürel iktidar varmış da biz o iktidarı siyasal iktidarın gücü ile onlardan almaya çabalıyormuşuz gibi(…) *muhafazakar danalar* da sanki kendinden menkul bir muhafazakar kültürel iktidar varmış da biz de ondan maddi menfaat edinmek için çabalıyormuşuz (...)[109]

Sokak ağzı dışında, *Cins* dergisinin sayfalarına neredeyse filtresiz bir şekilde dahil olan diğer bir unsur ise "duygulardır". Derginin çıktığı ay boyunca kamuoyunu ilgilendiren

[107] Cins, Aralık 2015 (3) s.16
[108] Cins, Ocak 2017 (16) s.23
[109] Cins, Kasım 2017 (26) s.37

güncel siyasal gelişmeler ve hatta soyut teorik meseleler acı, öfke, hüzün, hınç, nefret gibi duygu ifadeleri eşliğinde ele alınır. Derginin sayfalarında sıklıkla ele alınan Suriye'deki iç savaşa dair pek çok yazıda bu tarzın izlerini bulmak mümkündür. Örneğin, Suriye rejim güçlerinin 12 Aralık 2016'da Halep'te yaptığı operasyon sonrası, derginin Ocak 2017 sayısında, devlet başkanı Beşar Esad'ı eleştiren bir yazıda Halep'teki rejim muhaliflerine seslenen yazar duygularını şöyle tarif etmektedir:

> Sürekli kendimi tutuyorum, içimde ne çok ağlamak birikti(…) "gelemedik sana ey güzel Halep"(…) "Anlatayım sana biraz neden Esed'i, Şii saldırganları ve Rusları senin üstüne gelmekten(...) kurtaramadık (...) daha bu Temmuz'un ortasında ordumuzun içindeki gözü dönmüşler(....) onlar zalimdir(...) Esed de iğrenç ve vahşi babası gibi vahşileşti, çıldırdı(...)[110]

Yukarıda da söz konusu olduğu gibi bazı değerlendirme yazılarının içeriğini belirleyen şey belirli bir argümanın bütünlüklü ve sistemli bir şekilde ifade edilmesi değil, belirli bir konuya dair hissedilen duygunun ajitatif bir dille iletilmesi olmaktadır. Bir sonraki bölümde ele alacağımız İslamcı popülizmin söylem gücünü, "biz" ve "hasmı" arasındaki kurulan karşıtlık içerisinde duyguların nasıl siyasete dahil edildiğini anlamaya çalışırken özellikle acı, öfke ve intikam fenomenleriyle ilişkilendireceğiz.

3.7. Cins Dergisinde Duyguların Seferberliği

Dergideki metinleri karakterize eden polemikçi ve sokak ağzı üsluba duygu yoğun bir dilin eşlik ettiğini bir önceki bölümde ifade etmiştik. Yazarlar AKP'nin iç ve dış politika gündemlerini popülist mantığa uygun biçimde dergiye taşırken yazdıkları analiz yazılarında Türkiye ve dünya siyasetinin diğer aktörlerini yeniden içeriklendirdikleri sıfat ve

[110] Cins, Ocak 2017 (16), s.7-8-9

metaforlarla tasvir etmektedirler. Bu içerik kazandırma işlemi popülist siyasetin çalışma mekaniğine uygun olarak bir özne ya da bir kolektif hakkındaki anlam ve değer skalası tarafından belirlenmektedir. İslamcı popülist önermelerin acı, öfke, nefret, hüzün, çaresizlik, intikam gibi duygularla çokça ilişkilendirilmesi söz konusu bu duygu yoğun dili incelemeye değer kılmaktadır. Ernesto Laclau, popülist *söylemlerin biçimleri* ve *söylemin gücü* arasında bir ayrım yapmıştır (Laclau, 2005). Buna göre söylem biçimleri birtakım formel unsurları barındırmakta ancak bu formelliğin de sınırları mevcut olduğundan, bu sınırları enformel olana doğru genişletme pahasına duygusal öğeleri kavramanın elzem olduğundan bahsetmektedir (Laclau, 2005). Bu sebeple popülist siyasal öznenin eşdeğerlik ve ayrım mantığıyla diğer öznelerle kurduğu ilişki bu çalışmada iki ayrı düzeyde ele alınmak istenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, ilk önce, Laclau'nun *duygusal yatırım* olarak kavradığı ve popülist söylemin gücünü belirleyen duygu öğeleri ele alınacaktır, sonrasında duygular ve siyaset arasındaki ilişkiyi ele alan diğer tartışmalar izlenerek duyguların İslamcı popülizmin ahlaki-siyasi önermeleriyle içerik kazandığı *Cins* dergisinin "estetiğine" yönelik bir analiz denemesi yapılacaktır.

3.7.1. Popülist Siyaset Stratejisi ve Duyguların İşlevi

Nicolas Demertzis, duyguların siyaset sosyolojisi (political sociology) disiplini içerisinde marjinalize edilmesinin bir takım sonuçlarından bahsederken siyasal edimlerde tutkudan ziyade çıkarların üstünlüğü üzerine bina olan akılsal seçim yaklaşımının (rational choice paradigm) özellikle Amerikan ve Avrupa üniversitelerinde hakim olmasına vurgu yapmaktadır (Demertzis, 2006, s. 103). Bunun bir sonucu tutkunun siyasal olandan

ayrıştırılması ve daha çok romantik ve ütopik olanla bağdaştırılarak modern kamusallıklarla ilişiksiz kabul edilmesi olmuştur (Demertzis, 2006, s. 103). Ancak akılsal seçim teorisinin büyük rakibi siyasal kültür yaklaşımı (political culture paradigm) da benzer şekilde siyasal aktörlerin motivasyon kaynağını ele alırken duygulara oldukça az yer vermiştir (Demertzis, 2006, s. 104).

Demertzis'e göre popülizm, bir söylem, bir ideoloji, bir rejim, bir strateji, bir sendrom ya da politik kültürün bir parçası olarak farklı biçimlerde kavransa da duygular sıklıkla örtük ya da dolayımlı bir biçimde ele alınmaktadır (Demertzis, 2006, s. 112). Demertzis'in bu yaklaşımı sorunsallaştırdığı 2006 gibi bir tarihten bu yana duyguları siyasal analize dahil eden çalışmalar daha çok feminist teorinin ilgi alanları içerisinden çıkmaya başlamıştır.

Judith Butler, yasanın karşısına yerleştirdiği "bedenli bir özne" kavramı ile yasanın bedenleri yalnızca düzenlemekle kalmayıp aynı zamanda yeniden ürettiğini göstermiş, normatif özne kategorisinin dışına düşenleri *kırılganlık* (precariousness) mefhumu ile anlatmıştır (Butler, 2005). Butler'ın 11 Eylül sonrası Amerika'nın başlattığı savaş politikalarıyla şekillenen hayata dair eleştirilerine zemin olan *güvencesizlik* (precarity) kavramına gösterilen akademik ilgi, "neo-liberalizmin hızla artan ekonomik süreksizliği ve emek ilişkilerinde ortaya çıkan prekarizasyon olgusuyla birleşerek Avrupa'da *yaralanabilirlik* çalışmaları yapanların bazılarının "precariate" adlı altında yeni bir sınıf tanımlaması yapmalarına sebep olmuştur" (Cole, 2017, s. 73). Kavramlar arasındaki bu kesişme "yaralanabilir olan" ve "yara" olgusunun pek çok farklı bağlamlar kazanarak duygular alanındaki çalışmalarda "yaralanabilirlik" göstergelerini öne çıkarmasına vesile olmuştur. Öte yandan "yaralanabilirlik çalışmaları 1980'ler ve 90'lardaki baskı, kimlik, faillik tartışmaları çevresinde de şekillenmiştir" (Cole, 2017, s. 75).

Sara Ahmed, "kamusal alanda dolaşan *öteki*leri hislerimizin kaynağı kabul ederek özneleri kolektiflerle eşleştiren metinlerin okumasını" yaptığı *Duyguların Kültürel Politikası*'nda duyguların ne olduğundan ziyade ne yaptığıyla ilgilenmektedir (Ahmed, 2015). "Duyguların ne yaptığı sorusu üzerine düşünmenin bir yolu olarak duygular ile adalet(sizlik) arasındaki ilişkiye bakmanın" önemine dikkat çeker (Ahmed, 2015, s. 239). Örneğin yardım kuruluşlarının broşürlerinin söylemlerinde özneyi "harekete geçirme" yolu olarak acının işlevini ele alırken, acı hissinin incinme ve yaralanmışlık duygusuna doğru geçişi esnasında "yara" olgusunun "kimlik" ve iktidarla ilişkisini kurucu bir unsur olarak göstermektedir (Ahmed, 2015, ss. 33-58). "Yara", acı ve iktidar arasındaki bu bağlantı nihayetinde siyaset, adalet ve ceza üzerine de geniş bir tartışmanın kapısını açmaktadır.

Son yıllarda hem dünyada hem de Türkiye'de pek çok düşünür ve akademisyen de çeşitli bağlamlarda duyguları bir araştırma nesnesi olarak çalışmalarına dahil ederken yaşadığımız güncel popülizm biçimlerinin duygularla ilişkisine daha yakından bakmaktadırlar. Bu çalışma da popülizm ve duygular arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışırken söz konusu bu tartışmaları ve duygular üzerine yapılan bazı çalışmaları izleyerek ilerlemeyi amaçladığından *Cins* dergisinin içerik analizine geçmeden önce, aşağıda bu tartışmaların bir kısmı özetlenecektir.

Heinrich Gieselberger bugün "dünyanın pek çok yerinde sağ popülizmin eş zamanlı olarak yükselişini *gerileme semptomları* olarak kavradığını ifade ederken ortaya çıkan otoriter demogogların da "Büyük Gerileme" adını verdiği bu hareketin sürükleyicileri" olduğunu tespit etmektedir (Gieselberger, 2017, ss. 9-15). Eva Illouz ve Arjun Appadurai bugünkü popülizmlerin ayırt edici yönünün kültürel sahada gerçekleşiyor olmasına dikkat çekmektedirler (Appadurai, 2017; Illouz, 2017). Appadurai bu durumu ulus-devletlerin

ekonomik egemenliğinin çöküşüne bağlı olarak yeni popülist liderlerin söylemlerinde kültürel egemenlik vurgusunu artırmalarında gözlemlemektedir:

> Recep Tayyip Erdoğan yönetimindeki Türkiye de kültürü bir egemenlik tiyatrosuna çevirdi. Erdoğan'ın stratejisinin ana aracı, Osmanlı gelenekleri, dil yapısı ve emperyal ihtişamına geri dönüşü savunmak. Bu Türkiye vizyonu, aynı zamanda küresel hırsları, Ortadoğu'ya karşı yapılan Rus müdahalelerine karşı direnişi ve ülkenin Avrupa Birliği'ne katılma isteğine karşı duran bir gücü de açıklıyor (Appadurai, 2017, s. 19)

Eva Illouz, sağ popülizmin tüm dünyada yükselişte oluşunu "kültürel elitlerle muhafazakar emekçi sınıfın iki farklı kutba dönüşmüş olmasında" gözlemlemiştir (Illouz, 2017, s. 86). Emekçi sınıfların şirket kapitalizmi tarafından yıkıma uğratılma sürecine eşlik edercesine onların ilerici kültürel elitler tarafından değersizleştirilmesi kültürel alanın bir arenaya dönüşme momentidir. "Zira bu elitler 1980'lerden itibaren entelektüel ve siyasi enerjilerini cinsel ve kültürel azınlıkların haklarını savunmaya harcadılar ve bu şekilde şiddetli kültür savaşlarına yol açtılar" (Illouz, 2017, s. 85). Emekçilerin değersizlik duygusu, sağ popülizme büyük bir fırsat sunmuş oldu. Onlara yitirdikleri ırksal, dinsel ve etnik ayrıcalıklarının geri verileceği vaatleriyle yüklü söylemler bu kesimlerde ciddi bir karşılık buldu.

Kültürün ulusal egemenliği gerçekleştirme sahasına dönüşmesi, kültür ve siyaset arasındaki gerilimin artışına bağlı olarak duyguların taşıyıcı rolünü artırdığı oranda yaşadığımız çağı topyekün bir hınç ve öfke çağı olarak kavrayan çalışmaları da öne çıkarmaktadır. Pankaj Mishra "neredeyse tüm dünyaya yayılmış olan, siyasal olduğu kadar ahlaki ve duygusal da görünen bu kırılmayı" neoliberal bireyci önermelerin varoluşsal hıncın cazibesini artırmasına bağlamaktadır (Mishra, 2017). Max Scheler'in bir teori haline getirdiği *ressentiment* (hınç) kavramının/olgusunun "ABD ya da Avrupa'ya özgü bir hastalık olmaktan çıkıp bütün dünyaya yayılan bir salgına dönüştüğünü" düşünmektedir (Mishra,

2017, s. 136). “Ressentiment duygusunun bugün farklı siyasi rejimlerde ve sınıflarda nasıl işlediğini incelemek neden etnik milliyetçilik, ırkçılık ve kadın düşmanlığının Hindistan ve Türkiye’de toplumsal hareketlilikle, ABD ve İngiltere’de ise ekonomik duraklama ve düşüşle yan yana ilerlediğini anlamamıza yardımcı olacaktır” (Mishra, 2017, ss. 136-140).

Buraya kadar özetlemiş olduğumuz iddialar popülist siyaset mantığında kitlelerin bir aradalığını sağlayan tutunumun hınç duygusundan/ahlakından (Ressentiment) türediğine dair fikri güçlendirmektedir. Bu kısımda yapmaya çalışacağımız duygusal analiz denemesinde *Cins* dergisinin söyleminin gücünü belirleyen duygusal öge olarak da *ressentiment* fenomenolojisine başvurulacaktır.

3.7.2. Kültürel İktidar Savaşı’nda İslamcı Popülist Duygular

Nietzsche’nin *Ahlakın Soykütüğü* (1887) eserinde bir köle ahlakı olarak ele aldığı *ressentiment,* Yahudi-Hristiyan teolojisinden Reform Hareketi’ne, Fransız İhtilali ve demokratik burjuva devletine kadar içerisinde yaşadığımız, antik çağ sonrası, her türlü düşünceyi ve kurumları ifade etmek için kullandığı bir kavram olmuştur (Nietzsche, 2016). Nietzsche’nin ahlak üzerine yazdığı metinler arasından görece en sistematik olanı kabul edilen *Ahlakın Soykütüğü’*nde “zehirli ve tehlikeli” olarak tarif ettiği hınç duygusu acıdan beslenen bir intikam edimine dönüşme potansiyeli barındırır (Nietzsche, 2016). Max Scheler’in 1915 civarında daha sistemli bir teori haline getirmesiyle ressentiment fenomeni sosyal disiplinlerde daha çok başvurulan bir açıklama modeli olmuştur. Biz de popülist siyasal öznenin ürettiği duygusal bağların *Cins*’in söyleminde enformel belirleyen olarak, eş

değerlik zincirlerine kavuşurken oynadığı rolü Scheler'in ressentiment fenomenolojisinden yararlanarak açıklamaya çalışacağız.

Ressentiment sözcüğü, Scheler tarafından Nietzsche'nin yaptığı gibi Fransızca haliyle kullanılır; bunun ilk sebebi kavramı Nietzsche'nin bir *terminus technicus* haline getirmesi, diğeri de Almancaya çevrildiği takdirde yaşayacağı anlam kaybıdır (Scheler, 2015, s. 20). Almanca "groll" ve "hämischkeit" gibi garez, kin, hınç anlamlarına gelen kelimeler yetersiz kalmaktadır:

> Fransızca kelimenin doğal anlamında *ressentiment* başka birine karşı özel bir duygusal tepkinin tekrar tekrar yaşanmasıdır (…) bu bizatihi o duygulanımın yeniden yaşanması, orijinal hissin yeniden canlanmasıdır. İkinci olarak sözcük, bu duygulanımın negatif nitelikte olduğunu ima eder, yani bir düşmanlık devinimi söz konusudur (Scheler, 2015, s. 20).

Ressentiment "çok katmanlı yapısından ötürü yalın anlamıyla hınçtan ayırılır; zira tek başına hınç, kin vb. bütün insanların belli şartlar altında hissedebileceği duygulardır" (Sayın, 2016, s. 19). Resentiment ise tekrar eden duygu durumuna ek olarak düşünsel manada bir bozulmayı da içermektedir (Scheler, 2015, s. 12). Örneğin *philistinism* bir ressentiment görüngüsüdür. Cahil insanlar bilgili ve kendilerinden üstün olarak kabul ettikleri bir kişi ya da zümreye karşı "aşağılık kompleksine kapıldıkları ölçüde kendi içinde kemikleşmiş bir topluluk oluştururlar" (Sayın, 2016, s. 17). Cehaleti yücelten philistine topluluk intikam arzusunun nesnesini ararken aslında belli bir entelektüel zümreye değil, bir tavra yönelir. "Entelektüel hazlar ile sanata önem verme, saygı ve gereksinim duyma dolayısıyla insan yaşamını değerli kılma istidadı" philisten topluluğun hedef aldığı esas şeydir (Sayın, 2016, s. 17). Böylesi bir *düşünsel bozulma*nın ürettiği önermeler, değer ve yargılar nefret ve çaresizlik duygularından beslenen intikamcı edimlere dönüşmektedir.

Cins dergisi ilk sayısının takdim yazısında kültürel iktidar sahibi odaklara savaş açtığını ilan etmekte ve duygularına talip olduğu kitlelere de şöyle seslenmektedir:

> Cins: Gelen Dalga Bir
>
> Korkmayın. Şaka şaka. Korkun. 'Senelerdir kendinizi sahibi, bekçisi, ustası, atası saydığınız alanlarda rahatça at koşturduğunuz yeter' demeye geldik çünkü. 'Kültürü, sanatı, edebiyatı, sokağı, sosyolojiyi biz biliriz' tafralarınızın yaldızlarını dökmeye geldik.
>
> Topluma sıradan bir algı ile ortalama bir kültürel vasat dayattığınızı ifşa etmekten büyük bir memnuniyet duyacağımızı bilmenizi isteriz.
>
> (…) Bilinsin ki bu derginin ana eylem alanı birilerinin bu memlekette özenle yaratmaya çalıştığı çakma kültürel iktidarla mücadele olacaktır(…) tam da anladığınız dilden 'artık yeter' demeye geldik: Sizin putlarınız bizim ayaklarımızın altındadır!
>
> (…)
>
> Birazdan sayfalarını karıştırdığınızda göreceksiniz ki bu dergi, birinci sınıf bir kültürün, birinci sınıf bir düşüncenin, birinci sınıf bir duyarlığın dergisi olmak için yayında(…)
>
> Korkmayın. Şaka şaka. Korkun. 'Çok acayip mizah derginizin Aydın Doğan kapakları nereye gitti?' diye soracağız çünkü (…) 'Bu üçüncü sınıf dizi oyuncularını topluma kanaat önderi diye pazarlamaya utanmıyor musunuz?' diye soracağız.
>
> Huzurunuzu kaçırmaya, yere batası kafa konforunuzu bozmaya geldik.
>
> Ve sevgili okur, sen. Senin için çıktı bu dergi. 'Bizimkiler böyle şeyler yapamıyor yaaa' diye mızmızlanmaman için çıktı.[111]

"İntikama susamışlık ressentimentın en önemli kaynağıdır çünkü intikam arzusu da tepkisel bir dürtü olarak, ressentiment gibi, tepkilerle ilgilidir" (Scheler, 2015, s. 24). Max Scheler intikam ve intikamcılık arasında bir ayrım yapmaktadır. İntikam "öfke ve kızgınlık duygularıyla gelen ani tepkidir, gelip geçicidir; dizginlenebilir ya da ertelenebilir; intikamcılık ise karşılık verme ya da kendini savunma yönündeki dürtülerden kesin olarak ayrılmalıdır" (Scheler, 2015, s. 25). "Ressentimentın tepkiselliği bir başka insanın zihinsel

[111] Cins, Ekim 2015 (1), s.1

durumuna ilişkin bir ön varsayım içermesinden kaynaklanmaktadır" (Scheler, 2015, s. 24). Scheler'in formülasyonu bize ressentimentın zorunlu olarak tepkisel ve bir "öteki"ye muhtaç olduğunu anlatmakta ve "öteki"nin zihinsel durumuna dair varsayımın belirleyici olduğuna dikkat çekmektedir.

Cins'in söyleminde kültürel iktidara açılan savaş bir cezalandırma talebi olarak kendisini meşrulaştırmak istemektedir. Kültürel alanda verilecek bir kavga, entelektüel bir savaşım yerleşik düzene (establishment) karşı verilen kadim mücadelenin bir veçhesi olarak tarif edilmekte ve "dalga" metaforunun içine yerleşmektedir. "Birinci sınıf bir kültürü biz üreteceğiz" önermesinde karşımıza çıkan duygulanım philistine topluluğun muzdarip olduğu düşünsel bozulmayı ima edercesine "kültür" ve "kültürlü olma" kavramlarını fetiş hale getirmektedir. Düşmanca bir devinimden beslenen *Cins*, duygularına tercüman olduğu okur kitlesine sunduğu cezalandırma vaatleri ile hayali bir intikamın söylemini oluşturmaktadır. "Philistine topluluğun intikamcılığından anlamamız gereken şey, bir kişinin diğerine karşı sadece kendinden daha güçlü veya iyi durumda olduğunu düşünmesinden ötürü duyduğu nefret ve çaresizlik duygularından doğan öç alma arzusudur" (Sayın, 2016, s. 18).

"Hınç görüngüsü, bilindışının sınırlarını aşamadığından, hep başka kılıklar, mecazlar, maskeler edinir" (Taburoğlu, 2016, s. 70). Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde göstereceğimiz üzere *Cins* sayfalarında karşısına aldığı iktidar odağını, "entelektüel", "Türk aydını", "akademisyen", "Beyaz Türk", "üçüncü sınıf sanatçı" vb. sıfatlara yüklenen önermelerle bir düşman "ötekiler" kümesi olarak inşa etmektedir. Bu kümenin içine ötelenen "onlar", intikam arzusunun esas olarak yöneldiği intikam nesnesi değil, hayali bir intikamın yani intikamcılığın nesnesi olmaktadır. Max Scheler buna "imkansız intikam" adını vermektedir (Scheler, 2015). Philistine topluluğun *imkansız intikam*ı da "Ressentiment eleştirelliği" (Scheler, 2015) denilebilecek türden performatif bir edimdir. "*Ressentiment*

eleştirelliği taleplerinin yerine getirilmesini ciddi anlamda arzulamaz, çünkü koşullardaki iyileştirmeler hoşnutsuzluk yaratarak suçlama ve olumsuzlamanın verdiği hazzı yok eder" (Scheler, 2015, s. 32).

"Sizin putlarınız bizim ayaklarımızın altındadır!" önermesi ressentimentın olumsuzlayarak değer üretme, değersizleştirme ediminin sürekli hale gelmesinin tipik bir örneği olarak görülebilir. Ressentiment tepkisel ve ötekinin varlığına muhtaç bir edim olduğu ölçüde "kökeninde kişinin kendisiyle başkaları arasında kıyaslamalar yapma eğilimi vardır" (Scheler, 2015, s.37). Değersizleştirme edimini sürekli kılan şey, "acı verici gerilimin boşaltılmasının bir yolu olan özgül *değer yanılgısı*dır" (Scheler, 2015, s.44). Söz konusu bu değer yanılgısı "öteki" ye ait her türlü değeri olumsuzlama, aşağılama ve görmezden gelme biçiminde seyreder.

Philistine topluluk, düşünsel bozulmanın ürettiği değerler sistemi içerisinde nedensellik ilişkilerini de yanlış kurmaktadır. İktidarsızlık hissi arzu nesnesine ulaşamamanın yarattığı gerilimden doğmaktadır ancak "bu gerilim, o şeyin sahibine karşı bir nefreti ateşlediği ve o şeyin sahibi yanlış bir biçimde bizim yoksunluğumuzun *nedeni* olarak görüldüğü bir noktaya geldiğinde, haset duygusu, ötekinin bizatihi var oluşuna muhalefet eden bir ressentimenta dönüşür" (Scheler, 2015, s. 36).

Ressentimentın duygusal seyrine daha detaylı bakabilmek amacıyla çalışmanın aşağıdaki iki bölümünde *Cins* ideologlarının intikamcılık söylemini ele alırken acı ve öfke duygularını ayrı ayrı incelemeye çalışacağım. Önce acı duygusunu yaratan "28 Şubat" anlatısı ile başlayacak sonrasında öfke duygusunun solcu imajının ikiye bölünmesi yoluyla nasıl temsil edildiğini göstermeye çalışacağım.

3.7.2.1. Acı: İslamcı Popülizmin Toplumsal Istırap Anlatısı Olarak 28 Şubat

Cins dergisinde bir "anlatı" olarak kavramsallaştırdığımız 28 Şubat süreci, edebi bir terimin ötesine geçerek bir siyaset stratejisinin tarihsel dekoruna da dönüşmektedir. "Anlatı" kavramının kendisinin de neoliberal kapitalizmin işine yaradığı ölçüde popülerleştiğini tespit eden Wolfgang Streeck'e göre "bu kelime kısa süre önce edebiyat teorisi ve psikolojiden siyasete göçüp orada feci bir hızla kariyer yapmıştır" (Streeck, 2017, s. 186). Kötü sonuçlanan seçimler, demokrasinin çökmesi ve ekonomik göstergelere karşı sabrı taşmış kitleler her daim bir takım uzmanların küreselleşme anlatılarına maruz kalarak ikna edilmeye çalışılmaktadır (Streeck, 2017). Bu kısımda biz de AKP'nin erken dönem maduniyet stratejilerinden biri olarak 28 Şubat sürecini günümüz popülizminin ruhunu da yansıtacak biçimde bir *ıstırap anlatısı* olarak kavrayacağız.

İslamcı popülizmin acı duygusunu siyasete dahil ederken en çok başvurduğu referanslardan birisi 28 Şubat 1997 Milli Güvenlik Kurulu toplantısı ve devamında alınan kararlarla beraber Refah-Yol Hükümeti'nin istifası ile sonuçlanan dönemi kapsayan 28 Şubat sürecidir. *Cins* dergisinde acı duygusu sıklıkla 28 Şubat temasıyla içerik kazanmaktadır ve bir "yara" ile estetik olmaktadır. 28 Şubat süreci, Gezi öncesinden beri AKP'nin bir maduniyet stratejisi içerisinde işlenegelmiştir. Ancak Gezi sonrasında 28 Şubat'ın failleri olarak kodlanan toplumsal kesimler, kültürel iktidar söyleminde yeniden inşa edilen "onlar" kategorisinin içerisine yedirilerek İslamcı popülist stratejinin eş değerlik zincirlerine eklenmektedir. Derginin okuyucularına önerdiği duygulanım modelinde 28 Şubat failleri artık yalnızca yerleşik düzenin, Kemalist oligarşinin değil, aynı zamanda kültürel iktidarın da sahipleri olarak yeni bir önermenin içinden tarif edilmektedir.

Sara Ahmed'e göre "ıstırabın metalaştırılması" yani "bireysel bir his olarak acının kolektif bir tepki talep eden kamusal söylemlerde dile getirilmesi esnasında her bir anlatı eşit

derecede değerli değildir; 'bizim kaybımız' olarak el konulabildiği ölçüde acı, daha fazla tekrar edilir" (Ahmed, 2015, ss. 33-58). "Acının dağılımında önemli bir mekanizma ise anlatılan ve anlatılmayan hikayeler arasındaki farktır" (Ahmed, 2015, ss. 33-58). *Cins* dergisinde 28 Şubat sürecine dair yazılan metinlerde Türkiye siyasetinin tasviri yalnızca mağdur özneler tarafından yapıldığı ve diğer aktörlerin gözünden herhangi bir tanıklık hikayesine yer verilmediği gözlenmektedir. Derginin ilk sayısından bir tanıklık hikayesi 28 Şubat'ı bir "yara" olarak şöyle anlatmaktadır:

> 1997 berbat bir yıldı. Hükümetimiz yenilmişti ve beş parasızdım (…) 1997 gerçekten de berbat bir yıldı. Bir yıl önce iktidar olmuştuk, bir yıl sonra Hocamız mahkeme salonlarında sürünme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştı (…) 1997 berbat bir yıldı. Kitaplarda anlatılan savaş yılları gibi (…) Erbakan'sız bir dünyayı hayal bile edemezdim ama o tuhaf düzenin emirleri bize Erbakan'sız bir dünya armağan etmişlerdi (…) 1997 berbat bir yıldı. Siyasette ve aşkta yenilmiştik (…) Yolun sonuna gelmiş gibiydim.[112]

28 Şubat döneminde Müslümanlara yapıştırılan aşağılayıcı etiketler söz konusu bu tanıklık hikayelerinin içerisinde işlenmektedir:

> İmam hatipli olmak kolay değildi, 28 Şubat'ın kokusu daha yoktu fakat halk arasında bir 'ölü yıkayıcı' yaftası mevcuttu.[113]

"Tuhaf bir düzenin emirleri" olarak 28 Şubat'ın failleri Müslümanları "ölü yıkayıcı" olarak damgalamaktadır. Popülist öznenin kendisini aynı zamanda "yaralı bir özne" olarak inşa edebileceği kurucu sahneler böylece tanıklık hikayelerinde gösterilmektedir.

Sara Ahmed, "madun stratejilerinde yaranın bir kimliğe dönüşmesinin bir fetiş haline getirildiğini" teslim etmekte; "yarayı zaman ve mekan içerisinde meydana gelmiş" olmaktan ziyade var "olan" bir şeye dönüştürmenin açmazlarına işaret etmektedir (Ahmed, 2015, ss. 33-58). Bu açmazların başında güç istenci ve iktidar olgusuyla kurulan ilişki gelmektedir.

[112] Cins, Ekim 2015 (1), s.34-35
[113] Cins, Haziran 2016 (9), s.59

“Kendi değerlerini yaratamayan toplulukların ya da kişilerin tavrı gibi tarif edilebilen” ressentiment, zayıflık hissinden; güçsüz bir siyasal benlik algısından beslenerek yaralı özneyi “kendi eylemini devindirecek bir dış güç arayışından kurtulamayan bir canlıya” dönüştürür (Taburoğlu, 2016, s. 65). Kendi eylemini devindiremediği ölçüde düşmanlık deviniminden güç alan hınç sahibi özne ya da kolektifin adalet talebi intikam nesnesine yönelmekten uzaklaşarak imkansız bir intikam hayaline dönüşmektedir. “İntikamını alamadıkça bu hınç başka şekiller alarak, kendisini çoğaltır, biriktirir” (Taburoğlu, 2016, s. 66). Tek taraflı bu tanıklık hikayelerinde eşitlik ve adalet istemi berhava olurken hınç görüngüsü müstehzi bir estetikte canlanmaktadır.

“Hınç duyan kalabalıklar, tepki verdikleri ve bu sayede kendilerini var eden şeyi aynı zamanda değersiz kılmaya, koşulsuzca eleştirmeye de girişirler” (Taburoğlu, 2016, s. 67). *Cins* dergisinin çekirdek kadrosundaki yazarlar derginin Haziran 2017 sayısından itibaren “Cins Oturum” adlı bir köşe hazırlamaya başlamışlardır. Bu köşede İsmail Kılıçarslan, Furkan Çalışkan, Yusuf Genç başta olmak üzere diğer daimi yazarların aralarındaki sohbet isim isim aktarılmaktadır. Kültür ve siyaset gündemlerinin aşağılayıcı bir üslup ve sokak ağzının, daha koyu bir tonla renklendirilerek yorumlanmasıyla ilerleyen diyaloglarda okuyucuya, kendi aramızda samimi bir şekilde sohbet ediyoruz mesajı iletilerek bir duygudaşlık geliştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. *Cins Oturum*un bir örneğinde Doğan Medya grubuna ait Hürriyet gazetesinin “2017 yılı Hürriyet Kitap Ödülleri” eleştirilmektedir. Türkiye’nin en iyi yirmi kitabını seçen jüri üyeleri ve seçilen kitaplar üzerine sohbet eden yazarlardan birisi, en iyi ikinci kitabın HDP lideri Selahattin Demirtaş’ın *Seher* adlı eserinin seçilmesi üzerine “bizim mahalleden yine iyi kitap çıkmamış” diye yorumlar yapıldığını

aktarmaktadır.[114] Ancak kültür sanat ödüllerinde "bizim mahalle" olarak kodlanan kesimleri görmezden gelenler aynı zamanda 28 Şubat'ın da faili olan kültürel iktidar odaklarıdır:

> İsmail: İki şey oldu bugünlerde(…) biri yemek duası, Askeriye'deki yemek duası "Tanrımıza hamdolsun" yerine "Allah'ımıza hamdolsun" şeklinde değiştirildi. Bir de CNN'de Sözcü'de falan haberleri gördünüz herhalde (…) İlkokul çocukları namaz kılıyor sınıfta. Öğretmenleri namaz kılmayı öğretmiş. Bir kereliğine sınıfı mescit haline getirmişler.
>
> Aykut: İrtica yine hortladı yani…
>
> İsmail: Ya Türkiye şöyle bir ülke değil mi? Sürekli başa dönüyoruz sanki. Hani bunu halletmiştik, bunu geçmiştik. Sürekli tekrar başa dönüp sürekli irtica hortladı, sürekli 28 Şubat, sürekli bilmem ne…
>
> (…)
>
> Aykut: Ben başka bir aptallıktan söz edeyim mi abi (…) Hürriyet Kitap 2017'nin en iyi 20 kitabını belirlemiş jüri üyelerini hızlıca sayayım mı? (…) İsmail Akıncı Twitter'da bu listeyi paylaştığımda çok tatlı bir sitemde bulunmuş: "bizim mahalleden yine iyi kitap çıkmamış yani" demiş.
>
> Yusuf: Bunlar normalleşmiş değiller ki (…) Aydın Doğan ve şürekâsından bahsediyorum özellikle.
>
> İsmail: (…) Kendi mahallesinin kitabı bunlar. Türkiye'nin en iyi 20 kitabı bu değil. Hiçbir zaman da olmayacak. (…) Biz kültürel iktidar, kültürel iktidar diye konuşurken tam da bunu kastediyoruz. Türkiye'nin merkeziliği burada değil artık.[115]

Ressentiment öznenin "öteki" ile kurduğu karşıtlık duygusu, toplumda var olan/var olduğu düşünülen antagonizmalardan beslenen popülist siyasal öznenin "onlar" ile kurduğu karşıtlık edimini yarattığı imajlarla desteklemektedir. "Müslüman mahalle" sakinlerini bir araya getiren bir yara olarak 28 Şubat'ın acısı bir başka önermede tüm "halk"ın acısı olarak tarif edilmektedir:

> Anadolu halkı sürekli yeniden başlar, pes etmez yıkılmaz. Her seferinde bir 'Dur Emri" gelir ama usul usul yürür. 28 Şubat'ı dahi "bir yeniden başlama" hikayesine dönüştüren bir halktan bahsediyoruz.[116]

[114] Cins, Ocak 2018 (28), s.56
[115] Cins, Ocak 2018 (28), s.56
[116] Cins, Mayıs 2016 (8), s.7

"Yaralı özne" acının dağılım mekanizmasına uygun olarak daha fazla pay alır, tanıklık hikayeleri de bu farka uygun olarak seçilmektedir (Ahmed, 2015). 28 Şubat imajının duygularını paylaştıran *Cins*'in söyleminde "Anadolu halkı" yaralı özneler olarak "halk-olan" kategorisine doğru genişletildiği ölçüde intikamcı edimin nesnesi olarak "entelektüeller" de 28 Şubat'ın failleri ile beraber "halk-olmayan" kategorisine doğru ötelenmektedir:

> Bu ülkenin idrakten yoksun mankurt entelektüelleri (…) 28 Şubat'ı yaşamamış olsam size inanacağım.[117]

Derginin sayfalarında acı duygusunun dağılımını 28 Şubat anlatısı üzerinden incelerken, Gezi Direnişi'nin ele alındığı kısımlarda bu duygusal seyrin kesintiye uğradığı gözlenmektedir. Gezi, İslamcı popülist önermelerin "biz" ve "onlar" karşıtlığını kurarken yaşadığı bir gerilim olarak, 28 Şubat anlatısını da düğümlemektedir. Gezi, "bizin" ve "onların" inşasında "son tahlilde" o kadar belirleyicidir ki 28 Şubat mağduru yaralı özneler arasında da bir farkı tarif etmeye başlamıştır. 28 Şubat'ın acısında ortaklaştırılanlar, Gezi'de aldıkları tutum üzerinden yani Gezi'ye yönelik "öfke" üzerinden bir elemeye tabi tutulurlar.

28 Şubat'ın yaralı öznesi olarak "biz" kategorisinin dışına düşenler AKP'ye mesafeli İslamcı yazarlar ve gazeteciler olmuştur. Örneğin AKP'nin temsilciliğini üstlendiği Sünni halk-olana karşı eleştirel yaklaşan İslamcı yazar İhsan Eliaçık, dergideki bir yazıda ismi kullanılmaksızın yalnızca Gezi Parkı'nda topluluğa hitap ederken çekilmiş bir fotoğrafı görsel olarak kullanıldığı halde ve "ayazda kalmış İslamcı eskisi" olarak tarif edilmektedir.[118]

[117] Cins, Şubat 2017 (17), s.48
[118] Cins, Ocak 2016 (4), s.22-23

İhsan Eliaçık gibi Levent Gültekin, Ahmet Hakan gibi gazeteciler de acının dağılımdan artık pay alamazlar. "Gezici" olmak dışında bir diğer "fark"ları da Doğan Medya ve diğer muhalif medyanın yayın organları ve diğer yeni nesil edebiyat dergilerinde yer almış olmalarıdır:

> (…) Yok 28 Şubat'ta çile çektik yok şöyle mücadele verdik diye üfürüyorlar (…) CNN Türk ile Hürriyet, Taraf, Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri, bunların dışında asimetrik medya saldırıları için yaratılmış Ot ve Leman gibi underground görünümlü Aydın Doğan destekli muhalif entel mecralar ve Diken, T24 gibi internet siteleri(…) Gezi olayları bu medya cephesinin iyiden iyiye konsolide olmasının ve militan politik bir üsluba bürünmesinin miladıdır (…) Daha önce de burada yer almış ve şimdi İslamcı kanatta arz-ı endam eden kimseye güvenmiyorum.[119]

Gezi'nin düğüm attığı 28 Şubat anlatısında acının duygusal seyri intikamcı söyleme doğru zorunlu olarak göç etmiştir. Acı duygusunu kolektif bir talebe dönüştürerek bir eşdeğerlik zincirinde bir araya gelmeye çağıran bir hegemonya pratiğinde acı duygusunun kendisi sönümlenmeye başlamıştır. 28 Şubat bu noktada artık dünyanın diğer ezilmiş Müslümanlarına ve tüm üçüncü dünyaya karşı yapılmış bir hamledir. Dergide "Eksik Kin" başlıklı bir yazıda Ortadoğu'da savaş çıkaran dış güçler ile Gezi protestolarına katılan toplumsal kesimler ve 28 Şubat'ın failleri "onlar" olarak birlikte ötelenir ve ortak özellikleri İslam düşmanı olarak "millet" kategorisinin dışında kalmalarıdır:

> Tanzimat'tan beri, 31 Mart'tan beri, Başbağlar'dan beri, 28 Şubat'tan beri, Gezi'den beri, Müslümanları cayır cayır yakan Ortadoğu ateşinin fitili tutuştuğundan beri bunların derdi senin inancınladır, dertleri bu milletledir, din-i mübinledir.[120]

Cins ideologları 28 Şubat'ın yarasıyla acı üzerinden bir duygudaşlık geliştirmeye çalıştığı okuyucusunu kültürel iktidara karşı savaşa katılmaya davet etmektedir. Acının

[119] Cins, Ocak 2016 (4), s.22-23
[120] Cins, Temmuz 2016 (10), s.23

seferberliği intikamcı edimlere doğru "harekete geçmeyi" ima edercesine bir tür teyakkuz ideolojisine dönüşmenin işaretlerini de vermektedir (Türk, 2014; Yılmaz, 2018).

3.7.2.2. Öfke: İslamcı Popülizmin Sol Tahayyülünde "Sahte Solcular"a karşı "Mürtet Solcular"

Ulus Baker, duygular çalışmalarında düşüncenin bileşenleri olarak "imaj" ve "duygu" ile beraber "kanaat" kavramının statüsünü de yeniden düzenleyerek analize dahil etmektedir (Baker, 2015). Bahadır Türk ve Zafer Yılmaz da kanaati bir analiz birimi olarak ele almışlar, "kanaat teknisyeni" ve "kanaat endüstrisi" kavramlarını önermişlerdir (Türk, 2014; Yılmaz, 2018). Bu çalışma imaj, duygu ve kanaat kavramlarının sınırlarındaki ayrışmayı saklı tutarak *Cins* dergisinin editoryasını yalnızca AKP'nin hegemonya pratiklerine hizmet eden özel bir tür kanaat ürettikleri hipoteziyle "ideolog" olarak kavramaktadır. Kanaat kavramının statüsüne yönelik tartışmalara çalışmanın sınırlılıkları gereği yer verilmemiştir. Bu sebeple çalışmanın bu kısmında "imaj" sözcüğünü, Sara Ahmed'in "izlenim" (impression) kavramına başvururken duyum ile duygu arasındaki analitik farkın üstesinden gelebilmek için izlediği yöntemden yardım alarak kullanacağız (Ahmed, 2015, s. 15). Ahmed, "izlenim" kavramını "bedensel duygu, duyum ve düşünce arasındaki analitik ayrımı sanki birbirilerinden ayrı "tecrübe edilebilirlermişçesine" koşullamaktan kaçınabilmesine imkan tanıdığı" için kullanmaktadır (Ahmed, 2015, s. 16). Öfke duygusunun yatırım nesnesi olarak solcular ve solun imajına dair derginin ürettiği söyleme daha yakından bakacağımız bu bölümde biz de imaj kavramını duyguların temsili olarak ele alacağız.

Cins ideologları kültürel iktidar odakları ve halk-olan arasındaki iç duvarı örmek için solcu imajını ikiye bölerek "hakiki solcular" ve "kültürel iktidara hizmet eden solcular" şeklinde bir tasnif yapmaktadır. Bu tasnifte kültürel iktidara hizmet eden solcular İslamcı

popülizmin mantığı çerçevesinde İslam dini ile problemi olan, Gezi protestocusu ve sol ideolojinin hakikatlerini de tahrif eden "sahtekarlık" önermesinin içerisine yerleştirilerek ötelenir. Hakiki solcular ise bir dönem "sol mahalle"de ikamet etmiş ancak Marksizmin gerçek yüzü ile tanıştıktan mahalle değiştiren solculardır. *Cins'*in söyleminde hakiki solcular olarak kavradığı ve sahte solculara yönelik önermelerini temellendirmek için referans olarak gösterdiği bu eski solcuları, Scheler'in feomenolojisinde başka bir ressentiment görüngüsü olarak kategorize ettiği "mürtet tipi" ile ilişkilendirerek "mürtet solcu tipi" olarak kavramsallaştıracağız.

Cins'in ideologları öfke duygusunu, AKP'nin bir hegemonya pratiğine dönüştürürken "kültürel iktidar sahibi solcular" imajını oluşturabilmek için Sol camianın "eski" figürlerinden destek almaktadırlar. Bu desteğin AKP'nin rıza üretme gücünün azaldığı gündemlerde artış göstermesi çalışmanın iddiaları açısından önem arz etmektedir. *Cins* ideologları solcuların elinde olduğunu iddia ettikleri ve "gayri-meşru" olarak ilan ettikleri kültürel iktidarı yıkmak için yola çıkmışlardır. Ancak Sol'un "bir kısmını" kültürel iktidar söylemi içerisinde "onlar" kategorisine yerleştiren önermelerde sol ideolojinin kendisinin doğrudan hedef alınmaması dikkat çekicidir. Bu noktada *Cins,* İslamcı ideolojiden de Türk Sağ geleneğinden de açıkça bir ayrışma gösterir. *Cins* dergisi ve AKP'nin söyleminde solcuları hedef almasının sebebi onların Marksist, sosyalist ya da komünist olmaları değil, AKP muhalifi olmaları ve Gezi protestolarına katılmaları; bununla birlikte İslam düşmanı "dış güçler" ve "sermaye oligarşisi" ile de organik bağlara sahip olmalarıdır. Dergide "Türkiye'de kültürel iktidar denilen şey, solcuların ürettikleri popüler kültür" olarak tanımlanmaktadır.[121]

[121] Cins, Şubat 2016 (5), s.16

Solculara yönelik öfke, Türk aydını ve entelektüellerini suçlayan bir kandırılmışlık duygusuna eşlik eder biçimde sunulmaktadır. Türk aydını, AKP'nin diğer iç ve dış politika gündemlerinde de karşısına aldığı toplumsal kesimlerle özdeşleştirilerek öfke duygusunu Türk aydını hakkındaki ahlaki-siyasi önermelerle içeriklendirilip dolaşıma sokan metinlerde öteki-düşman özne olarak inşa edilmektedir. Bu bölümde öncelikle dergideki yazılarda okuyucuya önerilen duygulanım biçiminin nasıl işlediğini göstermek için "mürtet solcu tipi" adını verdiğimiz figürlerin yazılarından örnekler sunulacaktır. Daha sonra *Cins*'in, bir diğer ressentiment görüngüsü olan mürtet tipin ahlaki önermeleriyle içeriklendirdiği öfkeyi başka bir AKP-karşıtı gündem olan *Barış Akademisyenleri* vesilesiyle intikamcı bir estetiğe dönüştürmesinin örnekleri gösterilecektir.

Derginin ilk sayısında *Sabah* gazetesi yazarı Haşmet Babaoğlu'nun "İki Simone…" başlıklı yazısı solcu imajını ikiye bölen önermenin ilk örneklerindendir. Burada Babaoğlu, Simone de Beauvoir ve Simone Weil'ın hayat hikayelerinden karşılaştırmalı olarak kesitler sunmaktadır. Bu iki sosyalist kadın arasındaki en önemli fark "yayınevlerinin, akademinin ve entelektüel çevrelerin dikkatini eşit oranda çekememiş" olmalarıdır.[122] Her ikisi de Ecole Normale mezunudur ve sonrasında lise öğretmenliğini seçmişlerdir ancak "De Beauvoir entelektüel çevresinden kopmadan Sartre ile gösterişli bir çift olmuşken; Weil 'proleterlik" gerçeğini idrak etmek için kalifiye olmayan eleman kadrosundan Renault fabrikasına girip birkaç ay çalışmıştır."[123] Weil, çok daha özverilidir ve hayatı daha çetin bir mücadele ile geçmiştir. "1932 yılında Almanya gezisinden döndükten sonra Nasyonel Sosyalizm ile Rus komünizminin ikiz kardeş gibi olduklarını fark etmiş; 1936'da İspanya'ya Cumhuriyetçilerin yanına savaşmaya gitmiştir".[124] Fakat bütün bunlara rağmen Weil'ın hakkının yenmesi,

[122] Cins, Ekim 2015 (1), s.6
[123] Cins, Ekim 2015 (1), s.6
[124] Cins, Ekim 2015 (1), s.7

yeterince tanınmamış ve kıymetinin bilinmemiş olması Babaoğlu'na göre bir inanç ve inançsızlık meselesidir. "Kültürel iktidarın kime kapılarını ardına kadar açacağı o zamanlardan belli olmuştur".[125]

> Açık konuşalım: Yirminci yüzyılın ikinci yarısında "entelektüel mahalle"de kabul edilmek için inançsız olmak, en azından inancın lafını bile etmemek gerekiyordu. İspanya İç Savaşı'nda anarşistlerin yanında olmuş, işgalde Nazizme direnmişsin falan (…) Eğer inançlı biriysen, hele bir mistiksen gözünün yaşına bakmaz, bunları esastan saymazlar!(…) Gördüğünüz gibi, Avrupa'daki mahalleyle buradaki mahalle ve lanet olası kültürel iktidar hikayesi üç aşağı beş yukarı aynı.[126]

Haşmet Babaoğlu'nun Batı'dan örneklediği kültürel iktidar sahibi solcular imajı, Türkiye içerisine de kültürel yarılmanın faili olarak sızmakta ve "entelektüel mahallede" görünür olmaktadır. Türkiye'deki kültürel iktidar odakları da hakiki solcuları dışlamaktadır. Aynı Simone Weil'ın başına gelenler gibi özellikle dini inancı olan eski Marksistler, Marksizmin gayri-insani ve maneviyat düşmanı öğretisinden bıkmış esaslı solcular kültürel iktidarı elinde tutan odaklar tarafından görmezden gelinmektedir. De Beauvior gibilere özenen konformistler ise züppe bir entelektüel çevre içerisinden işçi sınıfına ahkâm kesmektedirler.

Meksika Sınırı programının sunucularından ve *Cins* dergisinin çekirdek yazar kadrosundan Selahattin Yusuf programlarda pek çok vesile ile *Mülkiye* mezunu olduğunu ve Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi hocalarının Marksist formasyona sahip insanlar olarak aslında ezilen sınıfların temsil hakkına sahip olamayacak biçimde sahtekar bir orta sınıf hayat yaşadıklarını belirtmektedir. "Sahte aydın" ve "sahte solcu" motifleri Yusuf'un yazılarının karakteristiği olmuştur. Yusuf, bahsi geçen bu kesimlere derginin sayfalarından "sizi de severek Türkiye'yi sevmemizin bir yolu yok artık!" diye seslenmektedir.[127]

[125] Cins, Ekim 2015 (1), s.7
[126] Cins, Ekim 2015 (1), s.7
[127] Cins, Kasım 2015 (2), s.6-7

Cins ideologlarının nazarında ikiye ayrılan solcular bugün gerçek yüzlerini Gezi protestoları, 15 Temmuz darbe girişimi gibi kriz anlarında AKP'ye muhalefet ederek göstermektedirler. Gezi'ye katılan ama 15 Temmuz gecesi evinde olan solcular, sahtekar ve kültürel iktidarın hizmetçisi olarak aşağılanmakta, çeşitli sıfatlarla damgalanırlar:

> Müzmin Muhalif, ancak yirmi dört saat daha direnirsek hükümet düşecek gülünçlüğündeki bir söze veya photoshoplandığı bariz bir fotoğrafa hemen aldanır (…) Müzmin muhalifimizin ilk karakteristiği vasat hatta vasıfsız oluşudur (…) ikinci hususiyeti açıkça Türkiye düşmanı olmasıdır, darbe girişimini, terör eylemini ve ekonomik krizi kullanışlı bir fırsat şeklinde görür.[128]

AKP muhalifi solcuları "onlar" olarak inşa edebilmenin yöntemi sürekli olumsuzlama ve aşağılama olarak benimsenmiştir. Metinlerde yapılan siyasi analizlerin tek yönlü olması ve bütünlüklü bir argüman inşa eder bir yöntemden uzak oluşu da tekrar eden olumsuzlama sistematiğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bununla birlikte AKP muhalifi solcuları kültürel iktidar odakları olarak inşa etmenin öfke ve intikam duygusuyla birleştiği motivasyon *ressentiment*ın ahlakından beslenmektedir.

Max Scheler'e göre ressentimentı açığa çıkaran toplumsal tiplerin "manevi" olarak özel iki tipi bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi "mürtet" tipi diğeri ise "daha az ölçüde romantik zihniyet ya da o zihniyetin bir asli özelliğidir" (Scheler, 2015, s. 58). Mürtet tipinde var olan ressentimentı ele veren şey ise mürtetin değişimi değil, değiştikten sonra eski inancı ile kurmuş olduğu ilişkidir:

> Bir "mürtet" hayatında vaktiyle bir kere en derin dinsel, politik, yasal ya da felsefi inançlarını kökten değiştirmiş biri değildir. Hakiki "mürtet" döndükten sonra bile, kendini asıl olarak yeni inancının olumlu içeriğine ve amaçlarının hayata geçirilmesine adamaz. Onu harekete geçiren şey eski inancına karşı mücadelesidir ve mürtet o inancın inkarı için yaşar (Scheler, 2015, s. 58).

[128] Cins, Haziran 2017 (21), s.28

AKP muhalifi solcuları "öteki" olarak inşa edebilmenin referansını verebilecek olanlar da "sol mahalle"yi iyi tanıyan eski solcular yani bugünün "mürtet solcuları"dır. *Mürtet solcular* öfke, kandırılmışlık, hüzün, intikam gibi duyguları AKP muhalifi solculara dair ahlaki önermelerle birleştirmenin meşruiyetini eski inançlarından almaktadırlar. Scheler'e göre mürtet tiplerin ressentiment ahlakını yeniden üretmesinde eski inancı ile ilişkisi çoğunlukla benzerlik gösterir:

> *Ressentiment*ın dışa vurumunun biçimsel yapısı her zaman aynıdır: A kendi içkin niteliği nedeniyle değil, B'yi reddetme, aşağılama ve yoksama amacıyla olumlanır ve övülür. A, B'yi "saf dışı etmek için oyuna sokulur" (Scheler, 2015, s. 61).

Tezin ilk bölümünde bahsettiğimiz SETA Vakfı'nın "Türkiye'de Kültürel İktidar" başlıklı panelinde konuşmacı olarak yer alan Cengiz Alğan *Cins* dergisine "Evlerinin Önü Yoldur, Yoldan Sapan Bizim Soldur" başlıklı bir yazı yazmış ve öğrencilik yıllarında kaldığı solcu öğrenci evlerinden tanıklık hikayelerine baş vurarak Türkiye'de solcuların İslamiyet ile kurdukları çarpık ve yoz bir ilişkiden yakınmıştır:

> (…) Sosyalist olmanın ilk şartı da ateist olmaktı. Yoksa "bilimsel" olamazdık. İçinde 'Allah' geçen herhangi bir cümle kurmaktan kaçınırdık(…) Din bize o kadar yabancıydı ki din derslerinde duaları nasıl da bir türlü ezberleyemediğimizi birbirimize gururlanarak anlatırdık(…) Marks'ın "**Din halkların afyonudur**" sözü başucu düsturumuzdu. Rahmetlinin bunu "Din kalpsiz dünyanın kalbidir" diye tamamladığını, afyonun, tıpta hastaların acılarını dindirmek için kullanılışına atıfla söylediğini umursamazdık. Çünkü "Din halkların afyonudur" sözü tek başına dünyayı kesin ve tartışma götürmez biçimde açıklıyordu. Bizzat bu sözün bizim afyonumuz olduğunun farkında değildik (…) Aradan uzun yıllar geçti(…) ama solun görmezden gelinebilecek kadar mikroskobik bir kesimi dışında, din ve dindarlara bakışta, zerre değişim olmadı. Varılabilen en "ileri" nokta basın açıklamalarına vitrin süsü gibi bir iki başörtülü davet etmek ve bir de **Gezi**'de namaz kılan grubun etrafında "koruma almak" oldu. Yüzde 90'ı Müslüman olan memlekette, namaz kılan insanın kimden korunduğu sorgulanmadı tabii(…) Ama işte hep sınıfta kalıyorlar. Çünkü "halkımız" on yıllardır süren bu aymazlığa bir türlü geçer notu vermiyor. Neden mi? "**Din halkların afyonudur**" çünkü.[129]

[129] Cins, Ocak 2016 (4), s.24 Metinde koyu olarak vurgulanan yerler orijinalinde olduğu gibi aktarılmıştır. (y.n.)

Bir diğer "mürtet solcu" olarak örnek gösterebileceğimiz, *Birgün* gazetesi eski yazarı Melih Altınok da *Cins*'te sola dair bir yazı yazmıştır. Türkiye'de Marksistlerin Marksizmi çarpıtmasından yakınmakta fakat bu yozlaşmış solculuğun en çok da Gezi ile beraber açığa çıktığını vurgulamıştır. Bunun en önemli göstergesi ise Koç ve Cem Boyner gibi sermayedarların Gezi Protestocularına destek vermesidir:

> (…) Marksizm zamanla Marksizm'i en az bilenlerin duayen sayıldığı seküler bir çileciliğe dönüşmüştür(…) Ali Bey de (Koç) pek çok sermaye sahibi arkadaşı gibi Türk tipi Marksizm'le Gezi'de tanıştı(…) Gezi'deki bu arkadaşların, Allah şahittir ki, ne kapitalizmle ve sermayeyle bir sorunları vardı ne de bir elif miktarı olsun sınıf kinleri. Dertleri günleri ülkedeki tekelci sermaye karşısında çevredeki yoksul halkın yanında saf tutan, faizleri düşük tutmak için çırpınan Tayyip Erdoğan'dı.[130]

Alğan ve Altınok, AKP'nin hegemonya pratikleri doğrultusunda seçici bir biçimde Sol eleştirisi yapmakta ve özellikle Sol'a yönelik eleştirilerini İslami değerlerle olan ilişkileri üzerinden ve Gezi ile birlikte aldıkları pozisyon itibariyle mahkum etmektedirler. Sol üzerine eleştirileri takip edilebilir bir sistematikten uzaktır. Yine *Cins* dergisinin üslubunu karakterize eden ajitasyon içeren ve müstehzi tarzı benimsemişlerdir.

Scheleryen fenomenolojide "süreğen bir zihinsel durum olan hınç, başka bir şeyle karşıtlık içinde olmak dışında herhangi bir şeyi tanımlamadaki yetersizlik olarak" ortaya çıkar (Tutumlu, 2016, s. 120). Bu önermenin sonucu olarak ressentiment kendisini bir karşıtlık üzerinden var etmeye mecbur olduğu gibi "hıncın yargı kurucu rolü de" ötekinin varlığına muhtaçtır (Tutumlu, 2016, s. 121). Mürtet solcu tipinin eski inancına dair ilk önermesi ressentiment mantığına göre "haklı bir öfke" ile var olur. Kandırılmış olan ve acı çeken mürtet solcuların tanıklık hikayeleri kurucu bir anlatı olarak *Cins*'in söyleminde "kültürel iktidar olan sol"a dair orijinal bir referans kaynağına dönüşmektedir. Artık mürtet

[130] Cins, Kasım 2015 (3), s.18

solculardan alınan referansla, derginin diğer pek çok yazarı da öfke duygusunu benzer ahlaki önermelerle içeriklendirmeye başlamıştır. Bu kesimler, örneğin sıklıkla 15 Temmuz gecesi "halk"a destek olmamakla itham edilmektedirler:

> Bu direnişte aydınlar yoktu. Sosyalistler yoktu. Beyaz Türkler yoktu. Onlar pencere pervazına pusmuş Talleyrand gibi sonucu bekliyorlardı! (…) Halka da, halkın inancına da, tarihlerine de düşmanlar. Gezi'de sokakları dolduranlar, 15 Temmuz'da yoktular (…) Marx Türkiye'de doğsaydı sınır ayrımını proleter ve burjuva diye değil HALK ve AYDIN diye yapardı.[131]

Cins Oturum köşesindeki sohbetlerde de yine İsmail Kılıçarslan futbol muhabbeti yaparken aynı kesimlerin yetersizliklerini ifşa etmektedir:

> (…) ya bırak şimdi iyi ki bir Beşiktaş sorusu sorduk, ortam Tanıl Bora'ya döndü (…) memlekette ne kadar kötü solcu varsa hepsi kendini futbol üzerinden ifade etme uğraşında (…)[132]

Derginin ideologlarından Eren Safi, "Ahmet Altan'a Açık Mektup" başlıklı yazısında "Gezi olayları esnasında ağır makyajlı solcuların TOMA'ların önünde poz vermesinin bir komplikasyonu olarak makyajlarının akmış" olmasını "sahte solcular"ın Gezi'de gerçek yüzlerinin açığa çıktığına delil saymaktadır.[133] AKP muhalifi solcuların düşmanlaştırılma pratiği mürtet solcuların ilan ettiği ilk duygulanımı çağrıştırır biçimde tekrar edilmeye devam etmektedir. *Cins* ideologlarının sola dair ahlaki-siyasi önermelerinde ilham aldıkları mürtet figürlerin "haklı öfkesi" her yeni gündem maddesinde kurucu bir rol oynamaya devam eder. Mürtet solcunun ressentimentını estetize ederek öfke duygusunun orijinalini canlandırmaya çalıştıkları anlatılarda AKP muhalifi solcular ressentimentın nesnesi olmaktadırlar:

> Sıradan insanlarla barışabilirim. Çünkü zaten kavga ettiğimde sıradan insanlarla kavga ediyorum(…) Artık Tanıl Bora'nın, Murat Belge'nin, Ömer Laçiner'in ve devlet üniversitelerinde, sivil toplum kuruluşlarında, medyada, çokuluslu şirketlerin arka odalarında yuvalanmış bu Avrupacı üçüncü sınıf

[131] Cins, Ağustos 2016 (11), s.56-57 Metinde büyük harfle yazılan kelimeler orijinalinde olduğu haliyle aktarılmıştır (y.n.)
[132] Cins, Aralık 2017 (27), s.60
[133] Cins, Mayıs 2016 (8), s.16-17

> entel sürüsünün politik kaprislerine şahit olmak istemiyorum. Osman Kavala'nın yandan yemiş pespaye versiyonlarına artık katlanamayacağım[134]

Roni Margulies de *Cins* ideologlarının Sol tahayyülünde teveccüh bulduğu gözlemlenen bir diğer isimdir. Ancak Margulies mürtet solcu profilden farklı olarak, sol içerisinden AKP'nin hegemonya pratiklerine kendi konumundan ve fakat açık bir destek sunmaktadır. 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası çıkan sayılardan Eylül 2016 sayısına katkı sunduğu bir yazısında darbe girişiminin Fettullahçı subaylardan ziyade Kemalist subayların kontrolünde olduğunu iddia etmektedir:

> Fettullahçıların orduya bu kadar sirayet etmiş olması mümkün değildir. Demek ki darbecilerin ana gövdesi 1960'tan beri iyi tanıdığımız klasik Kemalist, "laik", halk düşmanı subaylardı. Hükümetin sadece FETÖ'ye odaklanması beni kaygılandırıyor. Kemalistler, Ergenekoncular, hakiki darbeciler aklanmış oluyor çünkü.[135]

Margulies'in yazısı mürtet solcu olmayan, kendisini açıkça solcu olarak tarif eden yazarların da AKP'nin gündemlerine sunduğu desteğin, partinin Gezi sonrası yaşadığı hegemonya krizine eşlik eden ideolojik yönsüzlüğünü ve hegemonyacı kapasitesini artırabilme ihtiyacının verdiği güvensizlik hissiyatının derginin sayfalarına da ne kadar hızlı bir biçimde sirayet ettiğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.[136]

---

[134] Cins, Mayıs 2016 (8), s.16-17

[135] Cins, Eylül 2016 (12), s.12

[136] Roni Margulies'i derginin sayfalarına taşıyan sebep 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası başlayan bir polemik olmuştur. Margulies, 15 Temmuz gecesinin hemen ertesinde Twitter sitesinde Türkiye'deki solcuları sokağa çıkmadıkları için suçlayarak "gerçek solcu Darbe olurken sokağa çıkıp halk ile birlikte mücadele edene denir" ifadelerini içeren bir paylaşımda bulunmuştur. Bu paylaşım sonrası Yasin Aktay, *Yeni Şafak* köşesinde "Türkiye'de sosyalist solcuların her daim darbe tefeciliği yaptığını, darbe tehlikesi olmayan dönemlerde sahte bir darbe-karşıtlığı yaparken Gezi Parkı'ndaki ağaçlardan LGBT eylemlerine kadar her fırsatta sokağa koşarken, darbe olduğu sırada evlerine tıkılıp kaldıklarını" ifade etmiştir. Aktay yazısında Roni Margulies gibi az sayıda istisna olduğunu belirterek Murat Belge, Tanıl Bora ve Ömer Laçiner'i hedef almıştır. Aktay'ın AKP muhalifi solcular ile AKP gündemlerine destek veren solcular arasında yapmış olduğu bu ayrım özellikle Gezi Protestolarını referans almaktadır. Bu haliyle İslamcı popülizm olarak tarif ettiğimiz siyaset mantığının solcu imajını AKP hegemonyasının pratikleri doğrultusunda ikiye böldüğüne dair şablonun *Cins* dergisinin söyleminde de devam ettirildiğini göstermektedir.
Yasin Aktay, "Türk Sosyalizmi 15 Temmuz'da Ne Yaptı?", *Yeni Şafak*, 25 Temmuz 2016 https://www.yenisafak.com/yazarlar/yasinaktay/turk-sosyalizmi-15-temmuzuda-ne-yapti-2030665
(son erişim: 1 Nisan 2019)

Önceki bölümlerde 7 Haziran 2015 seçimleri sonrası AKP'nin bir "söylemsel" stratejik kayma yaşadığını ifade etmiştik. Bu seçimler sürecinde toplumsal muhalefetle rezonans içine giren HDP'nin temsilcisi olduğu Kürt hareketini "düşman olan öteki" içerisine yerleştiren duygusal fenomeni derginin Şubat 2016 sayısının dosya konusu içerisinde *Barış Akademisyenleri*ne[137] değinen metinlerde bulmak mümkündür. İslamcı popülizmin öfke duygusunu bir bağlanma biçimine dönüştürebilmek için solcu imajını ikiye böldüğünden bahsetmiştik. "Kültürel iktidar odaklarına hizmet eden ya da bizzat bu odağın kendisi olan solcular" imajını Scheleryen mürtet tipinin ahlaki önermelerinden türeten *Cins* ideologlarının söyleminde Barış Akademisyenlerine dair önermeler de ressentiment ahlakının düşman öteki özneyi olumsuzlayarak üretmenin çarpıcı bir örneği olmuştur.

7 Haziran 2015 sonrası "Barış Süreci" olarak adlandırılan ateşkesin sonlanmasıyla Doğu bölgesinde çatışmalar yeniden başlamıştı. AKP'nin Kürt politikasına ve çatışmalara karşı çıkan Barış Akademisyenleri Ocak ayında bir bildiri metni yayımlamışlar ve bu metinle Tayyip Erdoğan'ın tepkisini çekmişlerdi:

> Ama bu aydın müsveddeleri, ne yazık ki kalkıp devletin bir katliam yaptığından bahsediyor. Ey aydın müsveddeleri siz karanlıksınız, karanlık. Aydın falan değilsiniz. Sizler ne Güneydoğu'yu, ne Doğu'yu buraların adresini bilemeyecek kadar karanlıksınız ve cahilsiniz. Ama oraları bizler kendi evimizin yolu, adresi gibi çok iyi biliriz.[138]

---

[137] 2012 yılının Kasım ayında kurulan "Barış için Akademisyenler" inisiyatifi kendilerini şöyle tanımlamaktadır: "Özellikle 2013-2016 yılları arasında barış talebini yükseltmek ve başlayan sürece (Barış Süreci) katkıda bulunmak için çeşitli imza metinleri yayınladılar, toplantılar yaptılar. Akil İnsanlar Heyeti'nden çeşitli kişilerle bir araya geldiler ve bunları raporlaştırdılar. Gazetelerde yazdıkları yazılar ile dünyadaki diğer süreçlerden örnekler vererek Türkiye'deki sürece katkıda bulundular ve defalarca süreçte aktif olarak yer almaya hazır olduklarını belirttiler". https://barisicinakademisyenler.net/node/1
11 Ocak 2016 tarihinde 'Barış için akademisyenler' oluşumu eş zamanlı olarak, İstanbul'da ve Ankara'da Mülkiyeliler Birliği'ndeki çağrılarıyla ilgili olarak basın açıklaması yapmıştı. 'Bu ülkenin akademisyen ve araştırmacıları olarak bu suça ortak olmayacağız!' başlıklı metinde Türkiye'nin kendi hukukunu ve taraf olduğu uluslararası anlaşmaların kurallarını ihlal ettiği belirtilmişti. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/462120/1100_un_uzerinde_akademisyenden_baris_cagrisi__Bu_suca_ortak_olmayacagiz.html

[138] "Erdoğan: Sözde Akademisyenlerin Haddini Bilmesi Lazım", *BBC News Türkçe*, 12 Ocak 2016

Cins ideologları Şubat 2016 sayısının kapağında dosya konusunu "Yeni İsimler Eski Putlar! Aydınlar Cephesinde Değişen Bir Şey Yok" sloganıyla tanıtmışlardı.[139] Türk aydınını sorunsallaştıran dosyanın ilk yazısında İbrahim Paşalı ile yapılan röportaj "Analitik Zekası Olmayan Akademisyenlerin Varlığı Akademik Terördür" başlığını taşımaktadır.[140] Dosyanın diğer yazılarında barış akademisyenleri, HDP'yi ve aynı zamanda AKP muhalifi Türk solunu da temsil eden bir toplumsal kesim olarak kodlanırken "Türk aydını" kavramı içerisinden tanımlanmışlardır. Türk aydınının özellikleri İslam düşmanı, sahtekar, Gezici, devlet düşmanı ve terör yandaşı, halktan uzak sıfatlarıyla tarif edilmektedir. Öfke duygusunu, halkın karşısında konumlandırılan "Türk aydını" ve aynı zamanda "barış akademisyeni olan sol" kesimlere dair ahlaki-siyasi önermelerle içeriklendiren örnekler şöyledir:

> Daha birkaç gün önce bin bilmem kaç tanesi toplanıp bildiri yayınlamıştı. (…) Türkiye'de iki tane popüler kültür var. 'Halkın popüler kültürü' ve 'aydınların popüler kültürü'(…) Türkiye'de kültürel iktidar denilen şey solcuların ürettikleri popüler kültür. Behzat Ç. ile Polat Alemdar arasında ne fark var?(…) Polat Alemdar bir sabah yatağın "sol" tarafından kalksa Behzat Ç. olurdu.[141]
>
> ---
>
> İçlerinde bataklıkların kaybolduğu akademisyenler, yazarlar, sinemacılar imzaladıkları bildirilerle ekranlardaki konuşmalarıyla bize diyorlar ki; "Siz hala burada mısınız? Siz siz olarak niye varsınız? Bakın biz bir şemsiyenin altına girdik (…) sizi etrafta görmek istemiyoruz(…) bunun yolu marjinal sol grupların silahlı eylemlerini desteklemekten geçiyorsa biz varız. PKK, PYD, YPG, YDG-H bunlara da boş değiliz." [142]
>
> ---
>
> 'Türk aydını' dediğimiz bir şey var malum. Televizyonda, gazetede türlü mecralarda bir şekilde çıkıyorlar karşımıza(…) Türk aydını denilen şey, aslında salona kabul edilmiş bir zenciden başkası değildir (…) bizim adımıza bizden utanıyorlar. Onları tanımanın bir yolu da budur; nerede

[139] Cins, Şubat 2016 (5)
[140] Cins, Şubat 2016 (5), s.14-15
[141] Cins, Şubat 2016 (5), s.14-15
[142] Cins, Şubat 2016 (5), s.17

> esmerliğinizden, yer sofrasına oturmanızdan (…) gavura gavur demenizden rahatsızlık duyan, içten içe utanan birileri varsa iyi bilin ki o Türk aydınıdır.[143]
>
> ---
>
> Halk içinde mütecahid (inkar eden) bir nesne yok aydın gibi(…) Aydın olmak için muhalifliğe iman etmek gerektiği savından hareket edenlerin devlete rağmen bir başka otorite simgesi olan terör örgütünün değil halkın yanında yer alması beklenirdi. Fakat ülkemizde aydın, halkı aşağılamanın onu yok saymanın göbek adıdır (…) 7 Haziran seçimlerinde HDP'nin barajı geçmesini ayrılık için vize olarak algılayanlar çıktı. (…) Diğer yanda kerameti kendinden menkul 1128 akademisyenin çatışmanın göbeğinde duran örgütün papağanlığını yapmaktan ibaret bildirisi… Bilimsel haysiyetten nasipsiz bir bildirinin altına imza atıldı akademinin ve Türkiye solunun hazin hali tescillendi.[144]

Barış akademisyenleri AKP'nin iç politikada kırılgan bir ilişki kurduğu Kürt Hareketi ile yakıcı bir gündemin içerisine girdiği noktada bir siyasal özne olarak ortaya çıkmış ve politik talepleri itibariyle "karşıt" bir konuma yerleşmiştir. *Cins* ideologları söz konusu bu antagonizmayı işlerken ressentiment ahlakının yarattığı düşünsel bozulma ile uyumlu bir biçimde ürettikleri önermelerle öfkeyi estetize etmeye devam etmektedirler. "İçlerinde bataklıkların kaybolduğu akademisyenler"; "kerameti kendinden menkul 1128 akademisyen"; "bin bilmem kaç tanesi" sıfatlarıyla tarif edilen barış akademisyenleri "Türk aydını" temasının içerisinde resentimentın *değer yanılgısı*na benzer biçimde kategorize edilmektedir. Böylesi bir yanılgının örnekleri, öfke duygusunun kamusal bir talebe dönüşürken cezalandırıcı bir siyaset mantığını ya da ceza talebi üzerine kurulmuş popülist edimleri haklılık zeminine oturtan, meşrulaştırıcı bir söyleme duyduğu ihtiyacın *ressentiment yanılgısı* tarafından giderilebileceğini göstermektedir. Max Scheler, ressentiment yanılgısını bir değer sorunu olarak ele almıştır. Ressentiment ahlakı, "normal ve anlamlı bir değer bilinci geliştirmenin yolu değildir; o değer körlüğünün, değer yanılgı ve yanılsamalarının temel kaynağıdır" (Scheler, 2015, s. 46).

[143] Cins, Şubat 2016 (5), s.20
[144] Cins, Şubat 2016 (5), s.21

Cins'in söylem gücünü belirlediğini düşündüğümüz acı ve öfke fenomeni, cezalandırıcı önermeler ve kamusal taleplere dönüşerek okuyucuyla duygusal bağlılıklar geliştirmektedir. Burada incelediğimiz ahlaki-siyasal önermeler, İslamcı öğeler ve AKP'nin kültürel hegemonya iddiasıyla içerik kazanmakta ve estetik içeriğini intikamcı bir edim olarak göstermeye çalıştığımız ressentiment fenomeninden almaktadır. *Cins* dergisinin yazarları da okuyucuya sıklıkla "İçinizdeki inancı kaybetmeyin, o nefreti kini eksik etmeyin!" diye seslenmektedirler.[145] İslamcı popülist duyguların seyri intikamcı edimlerle sonuçlanmakta, duygusal seferberlik bir teyakkuz halinde kitlelerin seferberliğine çağrı yapmaktadır. İslamcı popülizm olarak kavramsallaştırdığımız bu çağrının duygu öğelerini ayrı bir düzey olarak incelemeye çalıştığımız bu bölümden sonra, bir sonraki bölümde İslamcı popülist söylemin biçimini ele alan formel unsurları göstermeye çalışacağız.

3.8. Cins Dergisi'nde "Biz"

Bir önceki bölümde Gezi protestolarının AKP'nin bütün topluma seslenmeye dayalı hegemonya projesinin krizinin bir semptomu olduğunu ve Gezi sürecinin ardından siyasal iktidarın bu krize İslamcı popülist mantığa dayalı bir siyasal stratejiyle karşılık vermeye çalıştığı ifade edilmişti. Popülist siyasal mantığın dayandığı esaslardan biri olan yerleşik iktidar odaklarının (*establishment*) karşısına yerleştirilen "halkın" temsilciliği iddiası Gezi sonrasında AKP tarafından İslami bir retorikle içeriklendirilmişti. Kemalist elitler tarafından ezilmiş ve horlanmış olan "mütedeyyin" kesimlerin temsilciliğini üstlenme iddiası AKP'ye mahsus değil, Türkiye'deki sağ muhafazakar partilerin ortak bir motto'su olmuştur. Bu

[145] Cins, Temmuz 2016 (10), s.23

muhafazakar sağ söylemin taşıyıcılığını daha kuruluşundan itibaren devralmış olan AKP, Gezi süreci sonrasında buna ek olarak temsilciğini üstlendiği dışlanmış "milletin" karşısına sadece Kemalist bürokratik-askeri elitleri değil, Gezi protestoları sürecinde siyasal iktidara itirazın bir unsuru olmuş solcu/seküler muhalif kesimleri ve de onları kışkırttığı düşünülen (dış mihraklar, faiz lobisi, üst akıl vb. gibi tabirlerle anılan) uluslararası güçleri yerleştiriyordu. Bunun yanında bu popülist mantık, temsilciliğine soyunduğu "milleti" ve onun karşısına yerleştirdiği kesimler arasındaki koyu ayrım çizgilerini İslami değerler üzerinden oluşturuyordu. "Milleti", onun iç ve dış hasımlarından ayıran şey onun "yerli ve milli" kültürel ortaklıklarla donanmış olmasıydı; "yerli ve milli" olmanın ölçütü ise ağırlıkla İslami değerlerle barışık olmaktı.

Cins dergisinin neredeyse bütün sayılarında "kültürel iktidar" sahibi elitlere karşı milleti İslami değerler üzerinden yeniden kurgulamaya yönelik bir çabaya rastlanır. İlginç olan "hakim güçlerin" karşısına yerleştirilen millet yanında "halk" kategorisinin de *Cins* dergisi tarafından temsil edilmeye çalışılmasıdır. Bu; ağırlıklı olarak "millet" kategorisine yaslanan ama halk nosyonunu siyasal bir eylem kategorisi olarak tercih etmemiş olan sağ ve İslamcı gelenek içerisinde bir istisna kabul edilebilir. Belirtilmelidir ki bu arayış, özellikle "halk" kategorisini deyim yerindeyse mühürlemeye, ya da onu yalnızca AKP projesine uyumlu bir İslami içerikten ibaret kılıp "tekleştirmeye" yönelik bir çabayı da içerir. "Halkın" şimdiye kadar "merkezden" dışlanmış olduğu iddia edilen dindar-muhafazakar kesimlerle özdeşleşmiş bir tarifinin hakim olabilmesi ancak onun başka "çağrışımlardan" arındırılması ile mümkündür. Zira Türkiye'deki siyasal ve ideolojik alan içerisinde "halk" tarihsel olarak İslamcı ve sağcı gelenekten çok bazı sosyalist (Erdoğan, 2007) ya da sosyal-demokrat (Ağtaş, 2007) eğilimlerin popülist siyaset mantığıyla buluştuğu dönemeçlerde kazandığı içeriklerle "yüklü" bir kategoridir. "Halkın" bu yükten arındırılıp İslamcı popülist siyaset mantığına

"devşirilmesi" bu yüzden onun sol tarafından "istismarına" yönelik bir saldırıyı içermek durumundadır. Böylesi bir devşirme hamlesi "Gezi Direnişi"ni bir "halk hareketi" olarak ilan edenlere yönelik tepkilerde kendisini göstermektedir. İsmail Kılıçarslan'a göre esas "halk hareketi" 15 Temmuz'dur:

> 15 Temmuz bir halk hareketi idi. Kimsenin elinde pankart yoktu, silah yoktu. Sokağa çıkmak için Avrupanın vereceği talimatı, sosyalist enternasyonalin vereceği desteği (…) bekleyecek hali yoktu. Halk düşmanı pembe mabadlılar tiyatro demeye başladılar.[146]

"Halk" kavramının içeriğini arındırma ve yeniden yapılandırma çalışması "Aylık Halk Hareketi" sloganı ile çıkan Ekim 2016 sayısında da devam etmektedir. Kapaktaki sunuşta halk "Allah'ın ayeti" olarak tanımlanmaktadır.[147] Halkın tanımı İslami içeriklerle yeniden yapılırken Sünnilik vurgusu öne çıkmaktadır:

> Halk, ideoloji içermez. O sünnetullah'ın sonucudur. (…) Halk'ta İslam bir refleks olarak karşımıza çıkar.[148]

"Halk" olmayı solun temsilini üstlendiği söylemden ayrıştırırken yine "Türk aydını", "entelektüel" sıfatlarına kazandırılan içerikten yardım alınmaktadır. Sol ile organik bağı olan bu aydın tipolojisi İslami popülist içerik kazanırken "halkı aşağılıyorlar", "halkı anlamıyorlar" önermelerine başvurulmuştur:

> Aydın, sosyolog, sanatçı ve siyasetçilere (…) tavsiye vermenin tam sırası galiba: halka inmeye çalışmayın azizim, halka çıkmaya çalışın.[149]
>
> …….
>
> Türkiye'nin 'halkçılık tarihi' bir bakıma halkı olmayan halkçılığın da tarihidir. Kendisine uygun halkı bir türlü bulamayan halkçılar, günün sonunda 'bu halk zaten böyle, bunlar hiçbir halttan anlamazlar'

[146] Cins, Temmuz 2017 (22), s.7
[147] Cins, Ekim 2016 (13)
[148] Cins, Ekim 2016 (13), s.10
[149] Cins, Ekim 2016 (13), s.4

küstahlığına ilerleyiverirler (…) '500' kişiyle 'halk devrimi' yapacağını düşünen saçma sapan örgütlerden, medyada görünür olmayı halk hareketi zanneden öküzlere kadar bir dünya zavallılık biçimi kol gezmiştir, gezmektedir ortalıkta. Düşün ki halk hareketi için Cem Boyner'e güvenen, düşün ki Kemal Kılıçdaroğlu'nu halkçı zanneden insanlar var abi Türkiye'de. Ne büyük çaresizlik![150]

……..

(…) İslamdan uzaklaştıkça kendini aydınlanmış hisseden karanlık tipler (…) içinde ilk sırayı Türkiye solu/solcusu alıyor (…) Anlaşılan o ki solumuz halka değil halk kelimesine tutkuyla bağlı.[151]

Cins'in "halk" kavramını arındırma işlemi "halk olan" ve "millet olan"ı birleştirmesiyle sonuçlanmaktadır. Yine 15 Temmuz bu özdeşliğin kurulduğu yer olarak karşımıza çıkar:

Şurası kesin, makarna-kömür eğrisi 15 Temmuz gecesi bütünüyle çöktü. Seçim sonuçlarının endekslendiği bir eğri olarak hiç ama hiç kullanışlı değil artık. 15 Temmuz gecesi makarna-akaryakıt kuyruğuna girenlere bakılırsa (…) Makarna halktır, halk burada o halde.

……

Halk millet olduğunu hatırladı, olması gerektiğini gördü. Halk 15 Temmuz'da bir kez daha millet olduğunu gösterdi.[152]

3.8.1. "Müslüman" Biz-Halk

Bu bağlamda "Müslümanlık" yıllar yılı siyasal alandan, günümüzde de kültür/sanat alanından dışlananların ortak kimliğiydi. Müslümanlığın kimliğin tanımlayıcı öğesi mertebesine yükseltilmesi uzun yıllar "merkez/çevre" ve "elitler/halk" ikilikleri çerçevesi

[150] Cins, Ekim 2016 (13), s.6
[151] Cins, Ekim 2016 (13), s.13
[152] Cins, Ekim 2016 (13), s.12

içerisinde ele alınan hiyerarşik kurguya özel bir İslami içerik yükleyerek karşıtlığın taraflarını toplumsal düzleme kaydırır:

> Bir Müslüman kendisini Adanalı, Trabzonlu(…) diye tarif edemez (…) kendini mi tarif edeceksin Müslümanım dersin, biter.[153]
>
> ….
>
> Bir insan hem Müslüman hem laik olamaz.[154]
>
> …
>
> İnsan Allah'ın emir ve yasaklarına riayet ettiği ölçüde güzel ahlaka sahip olur. Biz başka bir görüş, ahlak, hak, hukuk bilmiyoruz.[155]

Cins'teki İslami popülist söylem bu manevra vasıtasıyla Gezi protestoları sürecinde bir bütünlük halinde kendisini göstermiş toplumsallığın karşısına Müslümanlık sınırını çekerek kendi toplumsallığını yerleştirir: "Gezi'den beri her fırsatta AK Parti perdelemesiyle Müslümanları aşağılayacak… hiçbir fırsatı kaçırmıyorlar".[156] Eğer "bir insan hem Müslüman hem laik" olamıyorsa, Müslümanlık "milletin" tanımlayıcı özelliklerinden biriyse, o halde "laik" bir yaşamın savunuculuğu üzerinden bütünleşmiş Gezi'deki kitleler "bizin" dışarısında kalmış olur.

Gezi'nin karşısına yerleştirilen "biz" elbette Türkiye'deki Müslümanlardan oluşmaktadır. Öte yandan "Müslümanlık" evrensel bir kimlik olarak Türkiye sınırları dışına taşıyan bir aidiyet ilişkisini tanımlamaktadır. "Yerli ve milli" olanın ulusal sınırlara daraltılamayacak evrensel bir ümmetin kimliğiyle tarif edilmesinin bir gerilime yol açacağı aşikardır. *Cins* dergisi "Biz dünyanın ötekileri"; "Müslümanlar ölümü göze alan, başka bir dünyanın mümkün olduğuna inananlardır" gibi ifadelerle[157] "yerliliğin" kurgulanamayacağı

[153] Cins, Haziran 2016 (9) s.16
[154] Cins, Haziran 2016 (9) s.20
[155] Cins, Haziran 2016 (9) s.23
[156] Cins, Nisan 2016 (7) s.22
[157] Cins, Ocak 2016 (4) s.5

ölçekte bir "biz" tanımı yapmaya çalışırken bir yandan da, Türkiye'ye özgü siyasal ve ideolojik mücadelelerde özne olacak "yerli ve milli" bir "biz" öznesini kurgulayabilmek için daha spesifik ortaklıklar bulmak adına ülke ölçeğine geri dönmek durumunda kalacaktır. Esasında bu *Cins* dergisinin dört senelik yayın hayatına damgasını vuran ve bütün sayıları içerisinde izlenecek bir paradoks ve gerilimdir. Bu gerilim "ümmeti" ilgilendiren meselelerin Türkiye'yi ilgilendiren meselelerle kimi zaman oldukça zoraki bir şekilde ilişkilendirilmesi ve benzeştirilmesi yoluyla aşılmaya çalışılır.

3.8.2. Mağdur ve Mazlum "Biz"

Cins dergisinin daha ilk sayısından itibaren yinelenerek belirtildiği gibi "yerli ve milli" olanın, yani milletin toplumun değerlerine yabancı olan gizli "egemenler" tarafından dışarıda bırakıldığı, mağdur edildiği alanlardan birisi "kültür/sanat" alanıydı. Öte yandan aynı alan bu örtük kültürel iktidar karşısında "bizin", yani "milletin" ortak zevk, sembol ve değerlerinin hatırlatıldığı ya da "icat edildiği" (Hobsbawm & Ranger, 2012) bir düzlem olarak görülebilirdi. *Cins* dergisinin sayfaları mevcut kültürel iktidar karşısında yer alan "yerli ve millinin", yani "bizin" tanımlanmasına yönelik canhıraş bir çabaya sahne oldu. *Cins*'te çıkan yazılar İslamcı popülist söylemde bizin nasıl tahayyül edildiğine dair önemli ipuçları sunabilir. Dergide kendisini sürekli tekrar eden bazı temalardan yola çıkarak bu temaları temsil eden bazı örneklerle "yerli ve milli olmanın", "bizin", ya da "milletin" resminin nasıl çizildiğini göstermeye çalışacağım.

Fethi Açıkel, *Kutsal Mazlumluğun Psikopatolojisi* adlı makalesinde "Türk-İslam sentezinin "mazlum/ezik" özne tasarımını, 80'lerin ve 90'ların perspektifinden sosyolojik ve

psikanalitik düzeylerde" çözümlemiştir. Buna göre "Kapitalizmin iktidar istemini kitleselleştiren ve meşrulaştıran bir söylemsel pratik olarak "kutsal mazlumluğun" Türk sağının milliyetçi, muhafazakâr, İslamcı, liberal ayrımı yapmaksızın en önemli ideolojik paydası" olduğunu iddia etmektedir (Açıkel, 1996: 155-156). *Cins* dergisindeki yazılarda da mağduriyet iddiası devam ettirilmektedir. Bu mağduriyet söylemi içerisinde muhafazakar, toplumun otantik değerleriyle barışık, yerli ve milli kesimler toplumun çoğunluğunu oluşturmalarına rağmen ayrıcalıklı bir azınlık olan "Beyaz Türkler" tarafından yıllarca aşağılanmışlardır. Bugün ise, Beyaz Türklerin aşağılamalarında görülen değişim çevrenin merkeze doğru ilerlemiş ve zenginleşmiş olmasından duyulan yakınmadır:

> Gerçi sen de haklısın o çoğunluğu apartmanın kapıcı dairesinde oturttuğunda hiç sıkıntı yoktu değil mi? ne zaman senin evinin karşısındaki daireyi satın aldı, ne zaman sen o dairenin kapısına çıkartılmış ayakkabıları gördün, mesele o zaman koptu değil mi? (…) Hayır hayır çoğunluk olmak ayıp değildir.[158]

Bu bağlamda, sol mizah dergilerinin 1990'lı yıllarda özel olarak İslami/muhafazakar kesimleri işaret etmeksizin kentli olanın karşısına yerleştirdiği "taşralı eğretiliğini" tahkir etmek ve alaya almak için yineleyip durduğu "kıro, keko, hırbo, zonta, maganda" gibi bazı ifadeler (Şimşek, 2014) *Cins* tarafından özel olarak "muhafazakar" kesimlere sarf edilmişçesine bir marjine itilme ve aşağılanma halini örneklemek için kullanılır.[159] Cins'in önermelerini özetleyen "Cahil, koyun ve ayı üçgeni Beyaz Türklerin bizleri nasıl kodladığını anlatması açısından üç anahtar kelimedir" sözleri de[160] bu mağduriyet halinin inşasında popüler kültür alanında 1990'lı yıllarda yaygınlaşan elitist kodlamaların Gezi sonrasındaki mağdur muhafazakar öznenin tanımlanması için işe koşulduğunu göstermektedir.

[158] Cins, Kasım 2015 (2) s.9
[159] Cins, Aralık 2015 (3) s.16
[160] Cins, Ocak 2016 (4) s.40

Ortak bir mağduriyete sahip olma temelinde inşa edilmeye çalışılan "biz" söylemindeki popülizmin esasında İslami bir niteliğe sahip olduğunu gösteren en önemli unsur "mağduriyetin" bütün bir İslam ümmetini kapsayacak şekilde genişletilmesidir:

> Yenildik, yüz yıldır aralıksız tekme, tokat, yumruk, kurşun yiyoruz. Elan Bağdat'ta, Şam'da, Sudan'da, Yemen'de, Mısır'da (…) yeniliyoruz (…) bir de üstüne üstlük (…) kendi memleketimizde ebleh ve kindar gruplar tarafından linç ediliyoruz.[161]

Türkiye'deki "mağdur özne" küresel ölçekteki mağdur ve mazlum İslam ümmetinin bir bileşeni olarak tasavvur edilmektedir. İşte bu İslami desen Gezi sonrasında koyultulan İslami popülist mantığın geleneksel sağ muhafazakar söylemdeki "kutsal mazlumluk" ideolojisinin özgül bir biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.9. Cins Dergisi'nde Karşıt Olarak "Onlar"

Sosyal antropoloji literatüründe daha çok etnik grupların oluşumu temelinde tarif edilen bir mekanizma, esasında popülist siyasal mantığın icra edildiği süreçler için de geçerlidir. Bir toplumsal kimliğin inşası, yani bir "biz" yaratma süreci esasında bu "bizin" dışında kalanları da tarif etmeyle, yani biz ile onlar arasında bazı sınırlar çekmekle bir ve aynı şeydir (Barth, 1998). İslamcı popülist siyaset mantığının içerisinde inşa edilmeye çalışılan "mağdur ve mazlum Müslüman" öznenin inşası da bu açıdan onun "karşıtının" inşa edilmesiyle eş zamanlı olarak gerçekleşir. Derginin bir yazısında da belirtildiği gibi "adam dediğin düşmanıyla belli olur".[162] İslamcı popülist mantıkta mağduriyet ortaklığında tarif

[161] Cins, Nisan 2016 (7) s.22-23
[162] Cins, Ekim 2017 (25) s.9

edilen “bizin” dışarısında kalanlar da esasen bu “mağduriyetin” sorumluları olarak ortaya çıkar. Bu açıdan “onlar” yalnızca dışarıda değil aynı zamanda karşıda duranlardır; birer düşman olarak Müslüman mağdur milletin karşısına dikilirler.

Öte yandan “bizin” tarifinde Müslümanlığın ortak bir tanımlayıcı öğe olarak denklemin içerisine girmesiyle ortaya çıkan evrensel “ümmet” ile yerli ve milli olan, yani millet arasındaki salınım ve gerilim doğal olarak kendisini “hasmın” ya da karşıtın tarifi sürecinde de gösterir. *Cins* dergisinde “müslüman mağdur özne” nasıl farklı ölçeklerde varoluş sergiliyor ve bu ölçeklerin uyumlulaştırılmasına yönelik bir çaba ortaya çıkıyorsa aynı şey “karşıda” olan için de geçerlidir. O da kimi zaman ülke ölçeğinde kimi zaman da uluslararası ölçekte farklı görünümlerde kendisini ortaya koyar. *Cins* için, ilk sayısından itibaren dile getirildiği gibi, esas mesele ülke içerisinde yürümekte olan hegemonya mücadelesine yönelik girdiler sağlamak olduğundan karşıtın uluslararası ölçekteki görünümlerinin hangi biçimlerde ve ne oranda işleneceğini belirleyen de son tahlilde içeride Gezi protestoları sürecinde ortaya çıkan hegemonya krizine yanıt geliştirme arayışıdır. Gezi protestoları, bu bağlamda, müslüman/mağdur millet ile onun karşıtının bütüncül halleriyle berrak bir şekilde karşı karşıya geldiği bir sahne olarak tasavvur edilir. İslamcı popülizm ve *Cins* dergisi “Geziciler”de, karşıtın içerideki ve uluslararası arenadaki görünümlerinin bir bileşkesini, tam halini görür. Laclau’nun “halkın” bir siyasal kategori ve özne olarak inşasını anlatabilmek için kullandığı “eşdeğerlik zinciri” (Laclau, 2005) kavramını “düşmanın” teşekkül etmesi süreci için uyarlarsak Gezi, milletin karşısında olanların kendisini bütünlediği bir eşdeğerlik zinciri oluşturur. Bu noktada Gezi protestoları ve “Geziciler” hem 2002’den sonra başat olarak benimsenen kapsayıcı hegemonya projesinin bir krizinin semptomu hem de ona yanıt olarak geliştirilen İslamcı popülist siyaset mantığına bağlı

hegemonya arayışının çıkış noktasıdır. Bununla birlikte, "Gezi", hem "bizin" hem de "karşıtın" tarifinde "milli" olan ile uluslararası olan arasındaki gerilimin çözüldüğü yerdir.

Müslümanlığın/mağdur Müslümanlığın karşısına uluslararası ölçekte yerleştirilen "karşıt" öncelikle bütün Müslüman aleminin tarihsel düşmanı olarak görülen "emperyalist güçlerdir":

> Emperyalist güçler bir sebebe ihtiyaç bile duymadan Müslümanları öldürüyor.[163]
>
> …
>
> Müslüman'ı Müslüman'a kırdırıyorlar, İslam'ı terörle özdeşleştiriyorlar. Modern Batı'nın seküler meydan okuması Müslümanların İslam'la ilişkisini bitiremedi.[164]
>
> …
>
> Biz Müslümanlar bir yandan küfür düzenini adı modernite olan, kapitalizm denen batıl hayat algısını geçmek, geriletmekle mükellefiz, öte yandan galip gelmemizi engelleyen İslam algısına savaş açmakla mükellefiz.[165]

Elbette buradaki "emperyalizm" vurgusu solun dünya kapitalist sistemi içerisindeki hiyerarşik ilişkilerin politik iktisadi çözümlemelerine dayandırdığı bir çerçeveyle ilişkilenmekten çok esasen "Oksidentalist" bir kültürelcilik içerisinden çıkar. Bu bağlamda "Müslüman-mağdur" öznenin karşısına yerleştirilen "emperyalizm" dünyayı kültürel ve dinsel olarak hakimiyetine almak isteyen "seküler Batı medeniyetidir".

Bir bütün olarak Müslüman ümmeti ile Batı medeniyeti arasındaki karşıtlık üzerine kurulu bu İslami popülist söylemin "yerlileştirilerek", Türkiye'deki hegemonya mücadelesine girdi sağlayacak bir söyleme dönüşmesi için bu karşıtlığın, aşağıdaki

[163] Cins, Ocak 2016 (4) s.5
[164] Cins, Ocak 2016 (4) s.13
[165] Cins, Ekim 2017 (25) s.10

örneklerde olduğu gibi, ülke tarihi içerisindeki "aktörlerini" ve tezahürlerini ortaya sermek gerekmektedir:

> Yüzyıllardır kara tenli insanlar beyaz tenlilerin zulmüne uğruyor. İslam alemi de Osmanlı yıkıldığından beri "çağdaş batı medeniyetinin" acımasızlıklarına (…) maruz kaldı. Siz bu sıkıntıları çekmeyen ve rahat içinde yaşayan kitle sıranın kendinize gelmeyeceğini mi sanıyorsunuz?[166]
>
> ---
>
> Özümüzü batılılarla, Kemalistlerle, Yahudilerle el ele vererek deforme etme gayretiyle modernleşme tarihimiz geçti (…) Anadolu yüzyıllardır batının kışkırtmasıyla kargaşalar, Türk-Kürt, Alevi-Sünni, Sağ-Sol ayrılıkları yaşadı. Batı bizim halkın fukaralığını yaşasın iki güne birbirini keser (...)[167]

Kemalizm ve Kemalistler bu formülasyon içerisinde Batı'nın Müslüman alemine yönelik olarak yürüttüğü tarihi ve uluslararası kampanyanın içerideki temsilcileri olarak ortaya çıkarlar. Kemalistlerin "modernleşme" adı altında savundukları ve uyguladıkları değerler çoğunluktaki Müslüman halkın kendi öz değerlerine yabancılaşmasına neden olmuş ve "kültürel alanın" millete yabancı güçler tarafından istila edilmesinin önünü açmıştır. *Cins* dergisinin sayfalarında sıklıkla dile getirilen bu pozisyon, AKP iktidarının cumhuriyeti Anadolu için bir yüzyıllık "parantez" olarak gören ve kendisini bu parantezi kapatan bir özne olarak sunan yaklaşımıyla birebir uyumludur:

> Cumhuriyet bir adres değişikliği talep etme ve o adreste oturan yeni bir kimlik yaratma projesidir.[168]
>
> ---
>
> Kemalist inanca bağlı azınlıktaki vatandaşlarımızın bizden ayrıldıkları nokta burası. Onlara göre (…) Batılılara kültürel bakımdan ne kadar benzersek eski yenilgileri telafi etmiş olacaktık. Gelinen noktada ise Türkiye'yi ekonomik bakımdan güçlendiren sağ iktidarlar oldu, hem de Kemalistlerin Batıcılığı kulaktan dolma bilgilerle sınırlı kaldı.[169]

[166] Cins, Ocak 2017 (16) s.11
[167] Cins, Haziran 2016 (9) s.31
[168] Cins, Kasım 2015 (2) s. 14
[169] Cins, Temmuz 2016 (10) s.10

Müslüman/mağdur milletin karşısına yerleştirilen diğer bir unsur olarak Türkiye'deki solculara ve özellikle de "solcu aydınlara" yönelik *Cins* dergisinin geliştirdiği tahayyül daha incelikli olarak ele alınmak durumundadır. Belirtilmesi gerekir ki, dergi "biz" ve "onlar" arasındaki karşıtlığı sol/sağ ekseninde bir ideolojik yarılma üzerinden tarif etmekten bilinçli olarak kaçınmaktadır. Popülist mantığın bir gereği olarak İslamcı popülizmde de karşıtlar farklı ideolojik pozisyonların temsilcileri olarak değil daha çok "egemen olanla" (iktidar bloğuyla) onun yıllarca mağduru olmuş "halk ya da millet" arasındaki taraflaştırma üzerine inşa edilir. Bu açıdan Türkiye'de solcular, sol ideolojinin ya da Marksizmi benimsedikleri için değil kültürel olarak millete yabancılaştıkları ve aynen Kemalistler gibi "millete" yabancı seküler bir kültürü dayattıkları için düşman saflarına yerleştirirler. Türkiye'deki solcu aydınlar bu açıdan ideolojik bir pozisyonu değil bir kültürel yozlaşmayı temsil etmektedirler; bu halleriyle aslında "gerçekte" solcu da değildirler; solculuk onlar için Müslüman "bize" karşı yürütülen uluslararası kampanyanın Türkiye'deki ayağında üstlendikleri aracı rolün bir kılıfıdır:

> Oğlunun adını uluslararası bir gelecek için Denise koyup, konu komşuya Deniz Gezmiş'ten mülhem Deniz koyuyoruz diyen bir tipoloji akademiden medyaya, kültür ortamlarından iş hayatına kadar her yerde karşımızdadır. Türkiye'deki sınıfsal yapının etnik ve mezhep temelli olduğu zokasını yutturmaya çalışan zihin tipi de buradan başlar.[170]
>
> ---
>
> Geçenlerde bizim gezici/liberal/sol'umtrak tayfanın dergilerinden birinin (yeni nesil edebiyat dergilerinden birini kastediyor) kapağında Muhammed Ali'ye rastlayınca aklıma geldi. Vay arkadaş İslamcı romantizmi bunlara da bulaşmış anlaşılan (…) Peki, Bizim sol, sol mudur? Aslına bakarsan bizim ülkede tişörtler üzerinde arzı endam eden kapitalizm ikonu yakışıklı Che hariç öyle Marks,

[170] Cins, Kasım 2015 (2) s.5

> Engels, Mao filan bilmene, tez, antitez, sentez filan öğrenmene gerek yok. Ramazan'da elinde sigarayla gez solcusun, bu kadar basit.[171]
>
> ---
>
> Bir cihangir aydını nelerden oluşur: muhalif bildiri, aydınlatıcı sarhoşluk, özgürlük ve laiklik, tabu yıkıcı, Cihangir solcusu…[172]
>
> ---
>
> Türk sol aydınının Rus klasiklerini gerçekten anlaması mümkün değildir. Rus aydını köylüye döner, Türk aydını 'köylüleri öldürelim' der. Siz biliyor musunuz acaba köylüler nasıl ölüyor?[173]

Dışarıda bütün Müslüman aleminin düşmanı olan "emperyalist Batı dünyası", içeride de Müslüman/mağdur milletin karşısında yer alan seküler ve halka yabancı Kemalistler/solcuların bir bütünlük halinde kendisini gösterdiği sahne, "15 Temmuz öncesinde birinci muharebenin adı"[174] olarak Gezi protestoları, İslamcı popülizmin söylem üretiminin esas referans noktasını teşkil eder. Bu bağlamda, Gezi artık karşıtın somutlandığı, elle tutulur hale geldiği yerdir. "Geziciler" kolaylıkla işaretlenebilir bir "karşıta" dönüşür. "Kültürel iktidar", Geziciler üzerinden tarif edilmekte, onun yerine inşa edilmek isteyen "yerli ve milli" kültür ona karşıt olarak kurgulanmaya çalışılmaktadır. Gezicilerle ilgili tanımlamalar aynı zamanda *Cins*'in daha önce bahsettiğimiz sokak ağzını içeren, müstehzi ve daha çok "hınçla" yüklü duygusal ve ajitatif üslubunun kendisini aleni bir şekilde sergilediği bir alan haline gelir:

> Gezi ile birlikte daha önce siyaseti bir pagan adeti veya bir jimnastik türü sanan alakasız kitle hormonlu bir biçimde saldırganlaştırıldı.[175]
>
> ---

[171] Cins, Nisan 2016 (7) s.54
[172] Cins, Temmuz 2017 (22) s.48
[173] Cins, Kasım 2015 (2) s.16
[174] Cins, Eylül 2017 (24) s.24-25
[175] Cins, Temmuz 2016 (10) s.22-23

> Ağaçtan siyaset devşiren adamlar yine sahnede" dillerinde ezber slogan "Halkız, Haklıyız, Kazanacağız" paçalarından aristokrasi ve yüzlerinden Beyaz Türklük akan Odtü'lüler (…) [176]

İslamcı popülist söylemde Müslüman/mağdur milletin karşısında Gezi'de somutlanan seküler/solcu/Kemalist kitlelerin kültürel alanı kuşatmayı başarmış olmaları, ne sayıca fazla olmalarından ne de kültürel/düşünsel bir derinliğe sahip olmalarından gelir. "Onlar" güçlerini uluslararası güçler tarafından desteklenmelerine ve bugüne kadar karşılarına Müslüman milletin bir siyasal güç olarak çıkamamasına borçludurlar. Türkiye'deki Gezi ile başlayan ve 15 Temmuz darbe girişimine uzanan çalkantı hali bugüne kadar "hükmeder" pozisyondaki bu kitlenin ve onların temsilcilerinin artık iktidarlarını yitirmekte olmalarının yarattığı sancılardır.

"Karşıtın" aslında, derginin tabiriyle "hormonlu" bir şekilde kültürel alanda yer tutabildiği düşüncesi dergide bahsettiğimiz örüntüler etrafında kurulan İslamcı popülizmin "kültürel iktidar" sorununa yönelik nasıl bir çare önerdiğinin de çıkış noktasını teşkil eder. Eğer, "kültürel iktidar" alanında söz sahibi olan ve Gezi'de cisimleşmiş seküler/sol/Kemalist kesimler İslami-muhafazakar kesimlerin bu alandaki zaafından istifade ediyorlarsa yapılması gereken öncelikle bu zaafı kabul etmek, kültürel alana olabildiğince tahkimat yapmak ve "karşıtın" buradaki örtük ve haksız hakimiyetini kırmaktır:

> Zafer itirafla başlar itiraf etmeyi bilelim, zayıf olduğumuzu kabullenelim.[177]
>
> ---
>
> Bir medeniyet tasavvurumuz olsun istiyorsak 3.sınıf bir edebiyatın ürünü olan hamasi ve içinde bolca "amen" emojileri olan bayram/kandil mesajları atmamamız gerekiyor.[178]

[176] Cins, Ocak 2016 (4) s.40
[177] Cins, Mart 2017 (18) s.20-21
[178] Cins, Ekim 2017 (25) s.18

> Artık bir karar vermemiz gerekiyor. Üç yüzyıldır öyle de böyle de oluyordu. Bazen gavurla iç içe, bazen onların emrinde, bazen makul bir mesafeden de siyaset yapılıyordu (…) Deniz bitti. Tarih bitti. Ben inanıyorum, iman ediyorum. Allah bizimledir.[179]

"Zaferi" kazanacak ve yönlendirecek olan ise bir yanda Müslüman/mağdur milletin kendisi bir yandan da onun temsilcisi AKP'dir. Yani, kültürel iktidar alanına hem "toplum" kanalından hem de siyasal iktidar alanından bir müdahale gerekmektedir. Toplum kanalından müdahale, milletin bizzat kendisi olan Müslüman/muhafazakar kesimlerin katışıksız bir şekilde İslami kültürü yeniden kucaklaması, yani "öze dönmesi" ve onu derinleştirmesi ile mümkün olacaktır:

> Bize lazım olan küfür dışı nizam kurabilme şuurunu İslam'ın biricikliği felsefesini, gaza anlayışını yineleyebilmektir.[180]

> Müslümanlar olarak bugün Peygamberimizin zamanın ruhuna karşı tutumunu yeniden üretmemiz gerekir. Sadakat ahlakının inşası gerekir.[181]

"Öze dönüşün" ve beraberinde gelecek zaferin, yani kültürel iktidarı geri alma sürecinin siyasal bir yönlendirme ve planlama olmadan sürdürülemeyeceği de açıktır. Bu açıdan *Cins* dergisi aynı zamanda söylemlerini dergi sayfalarında sürekli yeniden ürettiği ve derinleştirmeye çalıştığı mevcut AKP iktidarına da örtük çağrılarda bulunur. Eğitim müfredatının bahsedilen kültürel hamle ile uyumlu bir şekilde dönüştürülmesi[182] ve kentlerin İslami kültür öğelerinin daha öze uygun bir şekilde yansıtacak şekilde tasarlanması

[179] Cins, Kasım 2015 (2) s.19
[180] Cins, Temmuz 2017 (22) s. 20
[181] Cins, Mayıs 2016 (8) s.20-21
[182] Cins, Mayıs 2016 (8) s.28

nihayetinde siyasal iktidarın görev alanına girmektedir. Bu açıdan *Cins* bir yandan Gezi sonrasında benimsenen İslamcı popülist siyaset mantığını sayfalarında yeniden üretirken aynı zamanda bu mantığın asıl sahibi olan AKP iktidarına da kültürel iktidar hamlesinin ne tür ayaklar üzerine kurulması gerektiğine dair "siyasa" önerilerinde bulunur. Bu siyasa önerilerinin, siyasal iktidara ve onun temsilcilerine yönelik hiçbir mesafe ve eleştirellik içermemesi açısından *Cins* dergisi yazarlarının da bu çalışmanın başında bahsettiğimiz "kültürel iktidar tartışmalarının ideologları" kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. *Cins* dergisi ise bir bütün olarak siyasal iktidarın Gezi sonrası benimsediği İslamcı popülist siyaset mantığının yeni dergiciliğin üslubuyla yeniden üretildiği bir mecradır.

SONUÇ

Türkiye'de özellikle Gezi protestoları sonrasında gittikçe artan yoğunlukta kamuoyunda tartışılan "kültürel iktidar" meselesi gerek siyasal iktidara yakın İslamcı ve muhafazakar gerekse de iktidara uzak ve eleştirel konumdaki yazarlar tarafından önemli bir tartışma alanına dönüşmüş durumdadır. Kültürel iktidar tartışması öncelikle siyasal iktidarın resmi sözcüleri ve ona yakın yazarlar tarafından Türkiye'de siyaset ve bürokrasi alanında gücünü kaybetme sürecinde olan "seküler/Kemalist/solcu" kesimlerin kültür/sanat alanında çok uzun bir süredir var olan egemenliklerini AKP döneminde de sürdürdükleri iddiasına dayanarak başlatılmıştır. Bu iddia, İslami kesimler tarafından ortak bir şekilde dile getirilen şu önermeler dizisinin bir çıkış noktasını teşkil eder: a) Türkiye'de bugün kültür-sanat alanında milletin değerlerine yabancı ve ona karşıt bazı çevrelerin hakimiyeti söz konusudur; b) bu çevreler yerlilik ve millilik dairesinin dışında yer almakla kalmamakta ona "karşıt" pozisyondadırlar; c) bu durum cumhuriyet tarihi boyunca varlığını sürdüren ama AKP döneminde artık çözülmesi gereken bir meseledir; e) o halde siyasal iktidar ve İslami-muhafazakar çevreler söz konusu "kültürel iktidarı" kendi ellerine almak konusunda harekete geçmek durumundadırlar.

Bu çalışma, İslami/muhafazakar çevreler tarafından başlatılan "kültürel iktidar" tartışmalarının neden Gezi protestoları sonrasında gittikçe yoğunlaştığını tartışarak Türkiye'nin 2013 sonrasındaki ideolojik ve siyasal dönüşümüne dair bazı belirlemelerde bulunma hedefini yerine getirmeye çalışmıştır. Bu açıdan tez boyunca işlenen konu Türkiye'de "kültür-sanat" alanında hakimiyetin gerçekten hangi kesimlerde olduğu değil, böyle bir tartışmanın açılmasının Türkiye'deki siyasal ve ideolojik dönüşümler açısından anlamıdır. Bu açıdan tezin araştırma nesnesi "kültürel iktidarın" kendisi değil, bir söylem olarak "kültürel iktidar" ve bu söylem üzerinden şekillenen tartışmalar olmuştur.

Çalışmanın ilk kısmında özellikle İslami-muhafazakar kesimlerin "kültürel iktidar" meselesini nasıl tartıştıklarından yola çıkarak Türkiye'de "kültürel iktidar" meselesinin güncel olarak yoğun bir şekilde gündeme gelmesinin Gezi protestoları sonrasında Türkiye'deki ideolojik ve siyasal alanın dönüşümü temelinde anlaşılabileceği iddia edilmiştir. Buna göre AKP'nin ve ona yakın yazarların "kültürel iktidar" temelinde sürdürdükleri tartışmalar ve buna eşlik eden bazı kültürel politikalar Gezi ayaklanmasıyla beraber AKP iktidarının toplumunun bütününe seslenmeye yönelik hegemonya stratejisinin içerisine girdiği krizin bir yansımasıdır. Gezi protestoları, çalışma boyunca gösterildiği gibi AKP'nin "kapsayıcı hegemonya" krizinin hem çelişkilerle yüklü olmasından ötürü sürdürülemezliğinin bir göstergesi hem de bu hegemonya projesinin yıkıcı bir dinamiği olmuştur. Bir hegemonya projesinin bütünlüğünün kendi içinde zorunlu olarak taşıdığı bir "potansiyel" hem de harekete geçtiğinde bizzat bu projenin yıkıcı bir öğesi olması itibariyle Slovaj Zizek'in tabiriyle bir "semptom" olarak görülebilecek Gezi protestoları aynı zamanda artık sürdürülemeyecek kapsayıcı hegemonya projesinin yerini alacak yeni bir iktidar stratejisi arayışının başlangıcını işaret eder.

Çalışmada bu yeni iktidar stratejisinin "İslamcı popülist" siyaset mantığı üzerine kurulu olduğu düşüncesi öne sürülmektedir. Bir siyaset mantığı olarak popülizm, toplumsal ve siyasal ayrıcalıklara sahip kurulu düzen (establishment) elitlerine ya da iktidar bloğuna karşı, bu "kurulu düzen" tarafından dışlandığı, ezildiği ya da mağdur olduğu iddia edilen "halkın" bir lider, hareket ya da parti tarafından söylemsel inşasına, temsiline ve ona karşı harekete geçirilmesine dayanır. Uzun süredir iktidarda olmasına rağmen AKP, kendi iktidarının ve temsil ettiği "milletin" uluslararası ve yerel bazı örtük hakim güçlerin tehdidi altında olduğu retoriğine yaslanması açısından "popülist" siyaset mantığını bir araç olarak kuruluşundan beri iktidar stratejisinin bir parçası haline getirmiştir. Gezi sonrasında ise bu

popülizmin siyaset mantığı siyasal iktidarın yeni hegemonya stratejisinin başat ve kurucu bir unsuru haline dönüşmüştür. Üstelik Gezi sonrasında, bu popülist siyaset mantığının bileşenleri İslamcı-milliyetçi ideolojik ve sembolik öğelerle içerik kazanmıştır. İslamcı popülizm bu açıdan, popülist siyaset mantığının İslamcılığa eklemlenmesine tekabül etmektedir.

Gezi protestoları sonrasında yoğunlaşan ve yaygınlaşan "kültürel iktidar" tartışmalarını da İslamcı popülizmin başat bir siyaset mantığı haline gelişi ile birlikte düşünmek gerekmektedir. Kültür/sanat alanının Sünni-müslüman değerler üzerinden tarif edilen "millete" kapalıyken, onun dışındaki ve ona düşman seküler/sol/Kemalist elitlerin hakimiyeti altında olduğu iddiası üzerine kurulu kültürel iktidar söylemi, İslamcı popülizmin kültürel alandaki bir izdüşümüdür.

Gezi süreci sonrasında, bu süreçteki protestoların belirli ifade biçimlerini yazı diline ve üslubuna aktaran ve daha çok Ot ve *Kafa* gibi edebiyat dergilerinin temsilciliğini yaptığı *yeni dergicilik* alanı da İslamcı popülizm üzerine kurulu hegemonya mücadelesinin sahalarından birisi haline dönüşmüştür. "Gezi ruhunu" sayfalarında yansıtma eğilimi taşıyan yeni dergiciliğin bu orijinal temsilcilerine karşı, AKP iktidarına yakın editörlerin öncülüğünde yayın hayatına başlayan *Cins* dergisi İslamcı popülist söylemin mantığını yeni dergiciliğin üslubuyla taşıyan özgün bir girişimdir. *Cins* dergisi, dergicilik alanını Gezi kitlesine yakın kültür/sanat dergilerinin hakimiyetinden çıkarma iddiasını sahiplenir; ama onun gösterdiği performans bununla sınırlı değildir. *Cins*, aynı zamanda yeni dergiciliğin üslubunu tanımlayan, müstehzi, ajitatif, duygusal, "avam" (sokak ağzına dayalı) ve polemikçi bir tarzı kullanarak İslamcı popülizmin siyaset mantığını kendi sayfalarından yeniden üretme ve yaygınlaştırma çabasını da içinde barındırmaktadır. Dergide, İslamcı popülist mantıkla "milleti" ile özdeşleşen yazarlar, bu milletin kimlerden oluştuğunu, hangi

ortaklıklar üzerine kurulu olduğunu mütemadiyen işleyerek bir "biz" bilincini perçinlemeye çalışırlar. "Bizin", yani milletin *Cins* yazarları tarafından "Müslümanlık" ve "ortak bir mağduriyete uğramışlık" üzerinden tarif edilmesi derginin yerli ve milli bir sanat üslubu geliştirilmesi gerektiği iddiasıyla evrensel ümmet ölçeğini de veri alması eğilimi arasında bir gerilim ortaya çıkarır. Bu gerilim, Müslüman/mağdur öznenin karşısına bir "hasım" olarak "Gezicilerin" yerleştirilmesi ile çözülmeye çalışılır. Gezi protestoları ve geziciler, "milletin" hem dışında hem de karşısında olan örtük iktidar ve ayrıcalık sahiplerinin toplumsal alanda bütünleşmiş halidir. *Cins* dergisinde Geziciler, AKP sözcülerinin de söylemi ile paralel bir şekilde Müslüman/mağdur öznenin tarihsel olarak karşısında olan emperyalist Batı medeniyetinin, onun içerideki temsilcisi Kemalistlerin, sol/seküler aydınların ve üst sınıfların bir bütünlük içinde ifadesidir. Geziciler, milleti tarif eden Müslüman/mağdur öznenin karşısına yerleştirilir. Esasında evrensel ölçekte bir ümmeti işaret eden "Müslüman/mağdur" öznenin, ülke ölçeğindeki siyasal ve ideolojik hedeflerle uyumlu "yerli ve milli" bir özgüllük kazanabilmesinde onun içerideki bir hasımla, yani Geziciler ile karşıtlık içinde anılması önemli bir rol üstlenir. Müslümanlık ve mağduriyet gibi temalar içerideki düşmanlarla karşıtlık içerisinde işlendiği oranda "yerli ve milli" bir nitelik kazanarak Türkiye'deki ideolojik mücadelelerin bir parçası haline gelebilir. *Cins* dergisine yönelik inceleme bu açıdan aynı zamanda şunu göstermektedir: Türkiye'deki İslamcı popülizm, ümmet ile millet, yerli ile evrensel olan arasında yaşadığı salınım ve gerilimi, "karşıtını" esas ve başat olarak içeriden tarif etmek suretiyle aşmaya çalışmaktadır. O halde bugün kamuoyunda "kutuplaşma" kavramı etrafında ele alınan siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda yaşanan keskin gerilimler esasında Gezi sonrasında siyasi iktidarın söyleminde belirleyici hale gelen İslamcı popülist siyaset mantığının kaçınılmaz bir sonucu olarak düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

Açıkel, Fethi (1996) "Kutsal Mazlumluğun Psikopatolojisi" *Toplum ve Bilim,* (70), 153-197.

Agtaş, Özkan (2007) "Ortanın Solu: İsmet İnönü'den Bülent Ecevit'e" *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol* (1. Baskı, ss. 194-221), İstanbul: İletişim Yayınları

Ahmed, Sara. (2015) *Duyguların Kültürel Politikası*, (çev. Sultan Komut) İstanbul: Sel Yayınları.

Akşit, Bahattin & Akşit, Elif Ekin (2010) "Shifting Conceptions of Science, Religion, Society and State in Turkey" *Middle East Critique,* 19(1), 71–87.

Aktoprak, Elçin (2016) "Postkolonyal bir "dava" olarak "Yeni Türkiye" nin Yeni Ulusu" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(1), 1–32.

Appadurai, Arjun (2017) "Demokrasi Yorgunluğu" *Büyük Gerileme Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma* (1. Baskı, ss. 17-29). (çev. Merisa Şahin) İstanbul: Metis Yayınları

Arslanbenzer, Hakan (2011) *Türkiye'de Kültürel İktidar Solda mı?* (1.baskı). İstanbul: Avangard Yayınları

Ateş, Kazım (2017) "AKP, Dinsel popülizm ve Halk-Olmayan" *Mülkiye Dergisi*, 41(1), 105–129.

Atlas, Meryem İlayda (2017, Kasım). Editör Yazısı. *Lacivert* Yaşam Kültürü Dergisi, (40), s.5

Attardo, S., Eisterhold, J., Hay, J., & Poggi, I. (2003). “Multimodal Markers of Irony and Sarcasm” *Humor*, 16(2), 243–260.

Aytekin, E. Atilla (2017) “A “magic and poetic” Moment of Dissensus: Aesthetics and Politics in the June 2013 (Gezi Park) Protests in Turkey” *Space and Culture*, 20(2), 191–208.

Baker, Ulus (2015) *Kanaatlerden İmajlara Duygular Sosyolojisine Doğru* (4.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları

Bakiner, Onur (2013). “Is Turkey coming to terms with its past? Politics of Memory and Majoritarian Conservatism” *Nationalities Papers*, 41(5), 691–708.

Balta, Evren & Düzgit, S. Aydın (2017) “15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Türkiye: Elitler Kutuplaşma Hususunda Kutuplaşınca” Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi Raporu

Barth, Fredrik (1998). *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culturel Difference* Waveland Press.

Bedir, Umur (2017, Eylül). “AKP İktidarında Medeniyet Perspektifi ve Sivil Toplumun Rolü” *Varlık* , (1320), 19-22.

Bedirhanoğlu, Pınar (2009) “Türkiye’de neoliberal Otoriter Devletin AKP’li Yüzü” *AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu,* (2. Baskı) ss. 40–65. İstanbul: Phoneix Yayınları

Bora, Tanıl (1998) *Türk Sağının Üç Hali* (1.baskı) İstanbul: İletişim Yayınları.

___ (2018a, Mart). “Kültürel İktidar Tartışmaları: Kültürle Kahretmek” *Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi,* (347), 54-63.

___ (2018b). *Zamanın Kelimeleri: Yeni Türkiye'nin Siyasi Dili* (1. Baskı) İstanbul: İletişim Yayınları

Butler, Judith (2005). *Kırılgan Hayat* (çev. Başak Ertür) İstanbul: Metis Yayınları

Cantek, Levent (1998, Ocak) "Alt-Kültür Popüler Direniş Yöntemleri" *Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, (105-106), 126-133.

___ (2008) "Mizah Dergileri ve Sol" *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Sol, C. 8 Sol*

Carnoy, Martin (2001). "Gramsci ve Devlet" (çev. Mehmet Yetiş) *Praksis,* (3), 252-278.

Chickering, Roger (2006) "Culture War: Secular-Catholic Conflict in Nineteenth-Century Europe" *The Catholic Historical Review*, 92(3), 335-337.

Cinar, Menderes (2006) "Turkey's Transformation under the AKP Rule" *Muslim World*, 96(3), 469–486.

Cole, Alison (2017) "Hepimiz Yaralanabiliriz, Ama Bazıları Diğerlerinden Daha Çok Yaralanabilir: Yaralanabilirlik Çalışmalarının Politik Muğlaklığı, Tereddütlü Bir Eleştiri" (çev. Zeynep Talay & Çiğdem Yazıcı) *Cogito*, (87), ss.72-96. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Çakır, Beytullah (2016, Ekim) "Dabbe Değil Darbe" *Lacivert Yaşam Kültürü Dergisi*, (28), ss. 56-58.

Çolak, Yılmaz (2017). *Türkiye'de Kültürel İktidarın Kuruluşu 1923-1945*, (1. Baskı) İstanbul: Liberte Yayınları

Demertzis, Nicolas (2006)." Emotions and Populism" S. Clarke, P. Hoggett, & S. Thompson (Ed.), *Emotion, Politics and Society* (ss. 103-122).

Demir, Sertaç Timur (2016). *Türkiye'de Mizah Dergileri Kültürel Hegemonya ve Muhalefet*, (1. Baskı) İstanbul: Seta Yayınları

Dirlikyapan, Jale Özata (2016, Eylül) "Yeni Nesil Edebiyat Dergiciliği Çevresinde "Popüler"i Yeniden Düşünmek" *Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, (328-329), 120-128.

Doğanay, Ülkü (2007). "AKP'nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakarlık: Muhafazakar Demokrasi ve Eleştirel Bir Bakış" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 62(01), 65–88.

Erdoğan, Necmi (2007) "1970'lerde Sol Popülizm Üzerine Notlar" *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: C.8 Sol* (1. bs, ss. 262-274). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ergin, Murat & Karakaya, Yağmur (2017) "Between Neo-Ottomanism and Ottomania: Navigating State-led and Popular Cultural Representations of the Past" *New Perspectives on Turkey,* 56, 33–59.

Ete, Hatem & Taştan, Coşkun (2014) *Kurgu ile Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri* (1. Baskı) İstanbul: Seta Yayınları

Gençoğlu Onbaşi, Funda (2016) "Gezi Park protests in Turkey: From 'enough is enough' to Counter-hegemony?" *Turkish Studies,* 17(2), 272–294.

Gieselberger, Heinrich (2017) "Önsöz" *Büyük Gerileme Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma* (1. Baskı, ss. 9-15). (çev. Orhan Kılıç) İstanbul: Metis Yayınları.

Gürcan, Efe Can, & Peker, Efe (2014). "Turkey's Gezi Park Demonstrations of 2013: A Marxian Analysis of the Political Moment" *Socialism and Democracy,* 28(1), 70–89.

Gürpınar, Doğan (2016). *Kültür Savaşları*: *Türkiye'de Kültürel Savaşlar İslam, Sekülerizm ve Kimlik Siyasetlerinin Yükselişi* (1.baskı) İstanbul: Liber Plus Yayınları

Hadiz, Vedi R. (2014). “A new Islamic Populism and the Contradictions of Development” *Journal of Contemporary Asia,* 44(1), 125–143.

Hale, William (2005). “Christian Democracy and the AKP: Parallels and Contrasts” *Turkish Studies*, 6(2), 293–310.

Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence (2012). *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press.

Hunter, James Davison (1991) *Culture Wars: The Struggle to Define America* New York: Basic Books

Illouz, Eva (2017) “Bağımsızlaşma Paradoksundan Liberal Elitlerin Ölümüne” *Büyük Gerileme Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma* (1.baskı,ss. 69-86). (çev. Merisa Şahin) İstanbul: Metis Yayınları.

Kahraman, Hasan Bülent (2008) *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi - I Kavramlar Kuramlar Kurumlar* (1. Basım). İstanbul: Agora Kitaplığı

Kalaycıoğlu, Ersin (2011) “Kulturkampf in Turkey: The Constitutional Referendum of 12 September 2010” *South European Society and Politics*, 17(1), 1-22.

Karakaya-Stump, Ayfer (2018). “The AKP, Sectarianism, and the Alevis’ Struggle for Equal Rights in Turkey” *National Identities,* 20(1), 53–67.

Kaya, Ayhan (2014) “Islamisation of Turkey under the AKP Rule: Empowering Family, Faith and Charity” *South European Society and Politics*, 20(1), 47-69.

Kaya, Yunus & Sunar, Lutfi (2015) “The Culture Wars Redux? The Polarization of Social and Political Attitudes in Turkey” *Social Currents*, 2(4), 393–412.

Kaygusuz, Özlem (2018). "Authoritarian Neoliberalism and Regime Security in Turkey: Moving to an 'Exceptional State' under AKP" *South European Society and Politics*, 23(2), 281–302.

Keten, Emre Tansu (2017, Eylül). "İslamcı Popüler Kültür ve Mizah Dergileri" *Varlık*, (1320), 27-32.

___ (2018, Mart). "Yabancı, elit, cahil" *Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, (347), 72-77.

Kiriş, Hakan Mehmet (2010). "Türk Parti Sisteminde 1980 Sonrası Kutuplaşma ve Dinamikleri" Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Doktora Tezi,* Isparta

Kuymulu, Mehmet Barış (2013). "Reclaiming the Right to the City: Reflections on the Urban Uprisings in Turkey" *City*, 17(3), 274–278.

Laclau, Ernesto (2005). *On Populist Reason*. Verso.

Lelandais, Gülçin Erdi (2016). "Gezi Protests and Beyond: Urban Resistance Under Neoliberal Urbanism in Turkey" *Urban Uprisings* (ss. 283–308). Springer.

Mardin, Şerif (1973). "Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics?" *Daedalus* (ss.169-190)

Mishra, Pankaj (2017) "Hınç Çağında Siyaset: Aydınlanmanın Karanlık Mirası" *Büyük Gerileme Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma* (ss. 128-142). (çev. Merisa Şahin) İstanbul: Metis Yayınları.

Moudouros, Nikos (2014) "Rethinking Islamic Hegemony in Turkey through Gezi Park" *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 16(2), 181–195.

Müller, Jan, Werner (2017). *Popülizm Nedir* (çev. Onur Yıldız) İstanbul: İletişim Yayınları.

Nietzsche, Friedrich (2016). *Ahlakın Soykütüğü* (2. Baskı). (çev. Zeynep Alangoya) İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Öniş, Ziya (2015). "Monopolising the Centre: The AKP and the Uncertain Path of Turkish Democracy" *The International Spectator*, 50(2), 22–41.

Örs, İlay Romain (2014). "Genie in the Bottle: Gezi Park, Taksim Square, and the Realignment of Democracy and Space in Turkey" *Philosophy & Social Criticism*, 40(4-5), 489–498.

Özkul, Derya (2015). "Alevi "openings" and Politicization of the "Alevi issue" during the AKP Rule" *Turkish Studies*, 16(1), 80–96.

Ramiro, Luis & Gomez, Raul (2017). "Radical-left Populism during the Great Recession: Podemos and its Competition with the Established Radical Left" *Political Studies*, (65)108–126.

Saraçoğlu, Cenk (2011). "İslami-Muhafazakar Milliyetçiliğin Millet Tasarımı: AKP Döneminde Kürt Politikası" *Praksis*, 26(2), 31–54.

___ (2015). "Haziran 2013 Sonrası Türkiye'de İdeolojiler Alanının Dönüşümü: Gezi Direnişi'ni Anlamanın Yöntemleri Üzerine Bir Tartışma" *Praksis*, 37, 299–321.

___ (2018). "The Syrian Conflict and the Crisis of Islamist Nationalism in Turkey" *Turkish Policy Quarterly*, 16(4), 17–26.

Saraçoğlu, Cenk & Yeşilbağ, Melih (2015). "AKP Döneminde Türkiye: Minare ile İnşaat Gölgesinde" *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*, 933–941.

Sayın, Burak (2016) "Cehalete Övgü: Philistinism'in Bir Kaynağı Olarak Ressentiment" *Doğu Batı*, (77), 11-24.

Scheler, Max (2015). *Hınç* (1. Baskı). (çev. Abdullah Yılmaz) İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Shukri, Syaza Farhana M. & Hossain, Ishtiaq (2017). "Strategic Shifts in Discourse by the AKP in Turkey, 2002–2015" *Mediterranean Quarterly*, 28(3), 5-26.

Soner, Bayram Ali & Toktaş, Şule (2011). "Alevis and Alevism in the Changing Context of Turkish Politics: the Justice and Development Party's Alevi Opening" *Turkish Studies*, 12(3), 419–434.

Streeck, Wolfgang (2017). "Neoliberal Kapitalizm İçin Sonun Başlangıcı" *Büyük Gerileme Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma* (ss. 182-197). (çev. Orhan Kılıç) İstanbul: Metis Yayınları.

Şen, Mustafa (2010). "Transformation of Turkish Islamism and the Rise of the Justice and Development Party" *Turkish Studies*, 11(1), 59–84.

Şimşek, Ali (2014). *Yeni Orta Sınıf: 'Sinik Stratejiler'* İstanbul: Agora Kitaplığı.

Taburoğlu, Özgür (2016). "İntikamı Alınmamış Hınçlar" *Doğu Batı,* (77), 65-80.

Tuğal, Cihan (2013). "Resistance everywhere": The Gezi Revolt in Global Perspective" *New Perspectives on Turkey,* 49, 157–172.

Tutumlu, Mehmet Akif (2016). "Bertolt Brecht'in Kuralla Kural Dışı Adlı Oyununda Hınç Bilincinin Adaleti Biçimlendirişi" *Doğu Batı,* (77), 115-122.

Türk, H. Bahadır (2014). *Muktedir: Türk Sağ Geleneği ve Recep Tayyip Erdoğan* (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Uzgel, İlhan (2006). "AKP: Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü" *Mülkiye Dergisi*, 30(252), 7–18.

Walker, Joshua W. (2007). "Learning Strategic Depth: Implications of Turkey's New Foreign Policy Doctrine" *Insight Turkey*, 9(3), 32–47.

Whitehead, Christopher & Bozoğlu, Gönül (2016). "Protest, Bodies, and the Grounds of Memory: Taksim Square as 'heritage site'and the 2013 Gezi Protests" *Heritage & Society*, 9(2), 111–136.

Yetiş, Mehmet (2009). "Antonio Gramsci (1891-1937)" *1900'den Günümüze Büyük Düşünürler* (Birinci Cilt) (1.baskı, C. 1, ss. 121-172). İstanbul: Etik Yayınları.

Yıldırım, Deniz (2009). "AKP ve Neoliberal Popülizm" *AKP kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu*, 66–107. (2. Baskı) İstanbul: Phoneix Yayınları

Yılmaz, Zafer (2018). *Yeni Türkiye'nin Ruhu: Hınç, Tahakküm, Muhtaçlaştırma* (2.baskı). İstanbul: İletişim Yayınları

Yıldırım, Yavuz (2017). "Liberal Demokrasinin Krizi Bağlamında Avrupa'da Sağ-Popülizm ve Yükselen Aşırı-Sağ" *Amme İdaresi Dergisi*, 50(2).

Yilmaz, Ihsan & Bashirov, Galib (2018) "The AKP after 15 years: Emergence of Erdoganism in Turkey" *Third World Quarterly*, 39(9), 1812–1830.

Žižek, Slavoj (1989). *The Sublime Object of Ideology*. Verso.

ÖZET

Türkiye'de özellikle Gezi protestoları sonrasında gittikçe artan yoğunlukta kamuoyunun gündemine taşınan "kültürel iktidar" tartışmaları, Türkiye'de siyaset ve bürokrasi alanında gücünü kaybetme sürecinde olan "seküler/Kemalist/solcu" kesimlerin kültür/sanat alanında çok uzun bir süredir var olan egemenliklerini Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde de sürdürdükleri iddiasına dayanarak başlatılmıştır. Bu çalışma, "kültürel iktidar" tartışmalarının mahiyetini Gezi protestoları sonrasında Türkiye'de ideoloji ve siyaset alanında yaşanan köklü dönüşümler bağlamında ele alarak kavramayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, tez "kültürel iktidar" meselesine dair iktidar partisi ve ona yakın kesimlerin hamlelerinin 2013 sonrasında AKP'nin popülizmi bir siyaset mantığı olarak benimsemesinin bir göstergesi olarak değerlendirecektir. Çalışma bu önermeyi Gezi sonrasında, yerleşik "kültürel iktidara" meydan okuma iddiasıyla yayın hayatına başlayan *Cins* dergisinin içeriğine yönelik bir analizle derinleştirmeye çalışacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde "kültürel iktidar" tartışmalarının ortaya çıkışı ve farklı toplumsal kesimler tarafından nasıl ele alındığı özetlenmiştir. İkinci bölümde ise Gezi Parkı Protestolarının hem AKP'nin kültürel hegemonya arayışında bir krizin semptomu hem de AKP'nin hegemonya stratejisinde ortaya çıkan popülist yöndeki değişimin başlangıcı olduğu gösterilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise *Cins* dergisinin AKP'nin Gezi sonrası kültürel hegemonya hamlesinde üstlenmiş olduğu taşıyıcı rol, popülizm ile ilişkisi bağlamında, derginin kullandığı örüntüler üzerinden örneklendirilerek resmedilmiştir.

ABSTRACT

In the aftermath of the Gezi protests in 2013, there emerged gradually intensifying debates as to who holds the "cultural power" in Turkey. The concept of cultural power and the discussions revolving around it was first initiated by the Justice and Development Party officials as well as the Islamist journalists and intellectuals who asserted and complained that the longstanding hegemony of the secularist and Kemalist circles on the field of culture continue unabated during the AKP period as well. This thesis aims to situate those debates pertaining to "cultural power" in Turkey within the ideological and political transformation of Turkish society after the Gezi uprising. In lieu of this framework, the thesis will assert that the discussion about and policies related to "cultural power" is a manifestation as well as the indication of the fact that the AKP was inclined, after the Gezi protests, to endorse an Islamic populist outlook in order to entrench its hegemony in Turkish politics. The thesis will substantiate and illustrate this argument by means of a close content analysis of the Islamic-nationalist magazine called *Cins*, which was initiated after the Gezi by a group of Islamist editors with the pretention of defying the existing cultural power of so-called secularist and leftist circles in the domain of art and literature. In the first chapter, the thesis explains how the problem of "cultural power" has been discussed among scholars and journalists in Turkey so far. In the second chapter, it investigates how the Gezi uprising induced the AKP government to incorporate an Islamic populist logic into its hegemonic strategy. The third and last chapter provides a close content analysis of the magazine *Cins* and shows the intricate relations between Islamic populism the discourse of cultural power.